

Strasbourg, 2 August 2007

ACFC/SR/II(2007)005
Bosnian version

**SECOND REPORT SUBMITTED BY BOSNIA AND HERZEGOVINA
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 2 August 2007

Bosna i Hercegovina
Vijeće ministara

DRUGI IZVJEŠTAJ

BOSNE I HERCEGOVINE O ZAKONODAVNIM I DRUGIM
MJEREMA NA PROVOĐENJU NAČELA UTVRĐENIH U
OKVIRNOJ KONVENCIJI ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA

Sarajevo, juni 2007. godine

SADRŽAJ:

1.	UVODNE NAPOMENE	strana 4
2.	UVOD	strana 7
3.	OPĆI ZAKONODAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA ČOVIJEKA	strana 18
4.	DRUGI DIO	
	JANUAR 2006 UPITNIK SAVJETODAVNOG KOMITETA VIJEĆA EVROPE	strana 28
5.	ODGOVORI NA UPITNIK SAVJETODAVNOG KOMITETA	strana 28
6.	TREĆI DIO	
	ODGOVORI OD STRANE NEVLADINOG SEKTORA, DRŽAVNIH ENTITETSKIH I KANTONALNIH MINISTARSTAVA TE VIJEĆA ROMA ZATRAŽENIH DA DAJU ODGOVORE NA PITANJE SAVJETODAVNOG KOMITETA KAO I PRIJEDLOZI I PRMJEDBE OD INTERESA ZA UNAPREĐENJE POLOŽAJA NACIONALNIH MANJINA U BOSNI I HERCEGOVINI	strana 60
7.	ČETVRTI DIO	
	STAJALIŠTE VIJEĆA MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE O PRIMJEDBAMA I PRIJEDLOZIMA UDRUŽENJA NACIONALNIH MANJINA, TE VIJEĆA ROMA BIH I PREDSTAVNIKA NACIONALNIH MANJINA	strana 77
8.	PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA	strana 84

UVODNE NAPOMENE

Od prvog izvještaja što ga je Bosna i Hercegovina podnijela u februaru 2004. godine, te odgovora na dodatna pitanja Savjetodavnog komiteta za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koji su podneseni u aprilu 2004. godini, do podnošenja ovog drugog izvještaja proteklo je nešto više od tri godine. U tom razdoblju nakon prijema komentara Savjetodavnog komiteta Okvirne konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, koji je distribuiran na sve relevantne adrese subjekata koji rade na implementaciji Okvirne konvencije i Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine pokrenuta je aktivnost na zakruženju zakonodavnog sustava Bosne i Hercegovine na području nacionalnih manjina. U maju 2004. godine usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj: 20./2004.), krajem 2004. godine Skupština Republike Srpske usvojila je Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj: 2./2005.), koji predstavlja daljnu razradu i konkretizaciju Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine ("Službeni glasnik BiH" broj: 12./2003.), a očekuje se usvajanje ovog zakona i u Parlamentarnoj skupštini Federacije Bosne i Hercegovine. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina objavljen je u oktobru 2005. godine ("Službeni glasnik BiH" broj: 76./2005.). Usvojena je i objavljena u maju 2006. godine Odluka o osnivanju Vijeća za nacionalne manjine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj: 38./2006.), kojim su ostavareni bolji uslovi za sistemsko ostvarivanje prava nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Ti zakoni su doneseni dogovorom i konzenzusom stranaka u Bosansko-hercegovačkom parlamentu, te je time obezbjeđena i politička volja za njihovo provođenje i implemetaciju.

Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine nastoji da u dogovoru s predstavnicima nacionalnih manjina (te uključivanjem u pojedinim programima rada Vijeća ministara BiH), konkretnim mjerama radi na zaštiti i promociji nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, te rješavanju zaostalih otvorenih pitanja sa kojima se suočavaju nacionalne manjine, kao i na ustrajavanju ka potpunoj provedbi Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Od Prvog Izvještaja Bosne i Hercegovine o provođenju Okvirne konvencije do danas, prema ocjeni Vijeća ministara Bosne i Hercegovine došlo je do evidentnog unapređenja prava nacionalnih manjina, posebno u zakonodavnoj sferi, te u provođenju prava na vlastitu kulturu i jezik, kao i na omogućavanju proširenja prava pripadnika nacionalnih manjina na sudjelovanje u svim sferama života i odlučivanja. Tome će i te kako doprinjeti skoro formiranje Vijeća za nacionalne manjine pri Parlamentarnoj skupština BiH. Vijeće ministara BiH je svjesna da ima još dosta poteškoća i problema koje treba da se rješavaju a koji su najčešće vezani za finansijsku situaciju u kojoj se zemlja nalazi, što takođe djeluje ograničavajuće za sve građane BiH, pa tako i

pripadnike nacionalnih manjina u BiH. To se posebno odnosi na ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina na zapošljavanje, donacije, pomoć i brži povrat izbjeglica, te stvaranje cjelokupno boljih uvjeta za život. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa Odborom za Rome izradilo je "Strategiju BiH za rješavanje problema Roma" koja sadrži pregled mjera i aktivnosti koje će se preduzeti u rješavanju problema Roma u BiH, kao najmnogobrojnije i najugrženije nacionalne manjine u BiH. Provođenje tog programa iziskivaće uključivanje svih društvenih i državnih struktura kao i značajnija sredstva. U toku je i izrada tri akciona plana i to iz oblasti: zapošljavanja, stambene problematike i zdravstvene zaštite.

Poseban je napredak postignut i u demokratskom ozračju u Bosni i Hercegovini koji omogućava ostvarivanje jednog od polazišta Vijeća ministara BiH: da nacionalne manjine predstavljaju njeno bogatstvo a ne problem. Radi se intenzivno na jačanju ozračja snošljivosti i dijaloga među kulturama, tradicijama, nacijama i nacionalnim manjinama. Organizuju se mnoge konferencije, seminari, okrugli stolovi, izložbe, pridredbe i druge vrste aktivnosti. Bosna i Hercegovina se nastoji uzdići, obogatiti i afirmirati ka multikulturalnom društvu u kojem manjine doprinose njenom kulturnom i svakom drugom razvoju kao suvremene evropske zemlje.

Bosna i Hercegovina sa dužnom pažnjom je razmotrila Mišljenje savjetodavnog komiteta za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, kao i Rezoluciju Vijeća ministara Vijeća Evrope o provođenju Okvirne konvencije u Bosni i Hercegovini u vezi sa prvim državnim izvještajem. Mišljenje je prevedeno na lokalni jezik i stavljen na raspolganju svim zainteresovanim nadležnim ministarstvima, drugim državnim tijelima kao i udruženjima nacionalnih manjina. Želimo napomenuti da je mišljenje Savjetodavnog komiteta i Rezolucija Vijeća ministara uveliko uticala na kreiranje zakonodavnih rješenja, te i na druge mjere i aktivnosti na unapređenaju položaja manjina u BiH posebno Roma. Imenovana je u međuvremenu i ekspert Bosne i Hercegovine u Komitetu eksperata za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope (DH-MIN), te se ostvaruje dobra i kontinuirana saranja sa Savjetodavnim komitetom, kako u praćenju stanja u BiH, tako i na djelotvornijem ostvarivanju prava nacionalnih manjina u BiH. Tako je u decembru 2005. godine Vijeće Evrope i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH organizovalo zajedničku konferenciju u Sarajevu, koja je doprinjela boljoj i sveobuhvatnijoj saradnji, razmjeni informacija i koperaciji a sve u cilju unapređenje prava nacionalnih manjina.

U saradnji sa Vijećem Evrope organizovan je od 04. do 06 decembra 2006. godine u Sarajevu, trening o monitoringu i evaluacionim tehnikama u okviru projekata "Jednaka prava i tretman Roma u Jugoistočnoj Evropi" koji je vođen od strane gospodina Alana Phillipsa i predstavnika Ministarstva za ljudska prava i izbjeglica Bosne i Hercegovine. Nastavak i konkretizacija ovog projekata očekuje se tokom ljeta 2007. godine.

U okviru ovog programa promovisan je i širi dio zajedničkog programa koji provodi Vijeće Evrope i Evropska komisija, a koji se implementira u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj gori i Republici Makedoniji, a koja se odnosi na kampanju pod imenom "Dosta". Cilj ove kampanje je približavanje romske i ne romske populacije, rušenjem barijera prouzrokovanih predrasudama i stereotipima.

Bosna i Hercegovina je snažno podržala i izrazila interes za III Zajednički program Savjeta Evrope, OSCE-ODHIR-a, Evropske komisije u okviru Pakta stabilnosti, a posebno je istakla dragocjena iskustva koja implementiraju Savjeti internacionalni organizacija i eksperata koja imaju dugogodišnja iskustva u različitim vrstama pomoći koji se odnose na cjelokupnu romsku populaciju u Bosni i Hercegovini.

Na kraju posebno ističemo da su u izradi ovog Drugog izvještaja sudjelovala nadležna ministarstva i druga državana tijela, te udruženja i ustanove nacionalnih manjina, čija su mišljene inkorporirane u cjelinu, kako bi ovaj izvještaj bio što relaniji, potpuniji i objektivniji. Izvještaj je nastojao da uključi i upute i pitanja Vijeća Evrope sa prikazom najnovijeg stanja u Bosne i Hercegovine a u vezi sa nacionalnim manjinama BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u postupku za izradu Drugog izvještaja, kao nosilac aktivnosti na pripremi ovog dokumenta, ostvarilo je saradnju i komunikaciju sa svim relevantnim organizacijama koje okupljaju manjinske zajednice u Bosni i Hercegovini. Metod komunikacije je ostvaren na taj način što je Ministarstvo na odgovarajući način obavijestilo nevladine organizacije manjinskih zajednica da predstoji priprema i izrada Drugog izvještaja, te pozvalo ove organizacije da daju svoja mišljenja, sugestije prijedloge i poglede u vezi sa principima utvrđenim u Okvirnoj konvenciji. Na poziv Ministarstva organizacije manjinskih zajednica su odgovorile na različite načine. Većinja njih je odgovorila u pisanoj formi izrazile svoje stavove i mišljenja, dok su pojedine NVO Roma organizovale savjetovanje i konferencije na kojim su učestvovali pored nevladinog sektora i predstavnici vlasti i Ministarstva (npr.: u organizaciji Centra za podršku, informisanje i zajedničko djelovanje Romskih udruženja, ORI – Kakanj održan je okrugli sto 29.juna 2005. godine na temu "Dekada romske inkluzije-ključ rješenja romskog pitanja u BiH", Okrugli sto sa temom "Romi u obrazovnom sistemu Republike Srske održan je u Banja Luci 22.novembra 2005. godine, Konferencija "Romske žene to mogu" održana je 09. februara 2006. godine, Okrugli sto "Romi u BiH društvu" u aprilu 2007. godine i druge). U izradi Izvještaja u punoj mjeri su respektovana mišljenja i stavovi do kojih su došle organizacije koje su istraživali položaj manjina kao i organizacija koje se u svom svakodnevnom radu susreću sa problemima manjinskih zajednica u Bosni i Hercegovini: Centar civilnih inicijativa – Sarajevo, Centar za promoviju civilnog društva – Sarajevo, Udruženje BiH novinara, Media plan instituta – Sarajevo, Helsinški komitet za ljudska prava BiH, Independent –Ustanova za zaštitu ljudskih prava, Zenica i druge). O položaju Roma u Bosni i Hercegovini u najvećoj mogućoj mjeri su

respektovani stavovi i mišljena Vijeća Roma BiH, asocijacije koja sada (u novom sazivu od juna 2006. godine) okuplja predstavnike većine NVO Roma u Bosni i Hercegovini i Odbora za Rome pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Ministarstvo je također, u izradi Izvještaj uvažilo stavove Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske (u Republici Srpskoj postoji 13 grupacija nacionalnih manjina, od kojih je 11 predstavnika nacionalnih manjina osnovalo svoja udruženja), Češke zajednice u BiH, Mađarske zajednice u BiH, Albanske zajednice u BiH, Makedonske zajednice u BiH, Slovenačke zajednice u BiH i drugih. Sve ove konsultacije i razmjene mišljena su obavljene u toku 2005., 2006. i 2007. godine i bile su sastavni dio aktivnosti za pripremu Drugog Izvještaja. Nakon formulacije Izvještaja isti je stavljen na uvid i mogućnost davanja komentara i primjedbi svim relevantnim faktorima navlading i državnog sektora.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je posebnim pismom u maju 2006. godini, pozvalo nadležna državna, entitetska i sva kantonalna ministarstva, jedan broj opština u kojima su po popisu iz 1991. godine registrovane značajne grupe manjinskih zajednica, da sarađuju u pripremi Drugog izvještaja o provođenju Okvirne konvencije i da daju svoje mišljenje i sugestije o položaju manjina u Bosni i Hercegovini. Svoje pismene odgovore i komentare o položaju nacionalnih manjina u BiH i provođenju Okvirne konvencije uputile su neke od kontaktiranih adresa koje se u svom svakodnevnom radu susreću sa problemom manjina (a koje smo u skraćenoj verziji prezentirale u zadnjem dijelu Izvještaja). Iz odgovora je vidljivo da su vlasti upoznate sa tekućim problemima manjina u njihovim zonama odgovornosti a posebno Roma te preduzimaju u skladu sa njihovim mogućnostima, korake u pravcu poboljšanja njihovog položaja i prava. Ove konsultacije sa manjinskim i nevladinim organizacijama su obavljene na svim razinama od državnog, entitetskog, kantonalnog i opštinskog nivoa.

UVOD

U Bosni i Hercegovini još nije izvršen novi popis stanovništva, a u sljedećim stranicama predočiti ćemo vam zvanične podatke iz popisa iz 1991. godine osvježene novim relevantnim podacima i činjenicama:

ZEMLJA I STANOVNIŠTVO

Bosna i Hercegovina je zemlja jugoistočne Evrope koja se prostire na površini od oko pedeset hiljada kvadratnih kilometara.

Obalna granica dužine oko 20 kilometara je na Jadranskom moru, a kopnenom granicom od blizu hiljadu i po kilometara, na dužini od preko 900 kilometara, Bosna i Hercegovina graniči sa susjednom Hrvatskom, i na dužini od preko 500 kilometara sa Srbijom i Crnom Gorom.

Prema posljednjem popisu koji je proveden 1991. godine, stanovništvo Bosne i Hercegovine imala je 4.377.033 stanovnika, u nešto manje od 1,3 miliona domaćinstava, pa je prosječna veličina domaćinstva bila 3,4 osobe.

Prosječna gustina naseljenosti 1991. godine u Bosni i Hercegovini bila je 86 stanovnika na kvadratnom kilometru, a gotovo 40% stanovnika, živjelo je u urbanim zonama.

Popisom iz 1991. godine, pored preko 1,9 miliona Bošnjaka, gotovo 1,4 miliona Srba i 760 hiljada Hrvata, registrirano je gotovo 250 hiljada Jugoslovena i oko 100 hiljada ostalih.

Tragičan sukob u regionu, kako su Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini potpisanim krajem 1995. godine u Dejtonu definirana ratna razaranja od 1992. do 1995. godine, rezultirao je ogromnim direktnim i indirektnim demografskim gubicima i promjenama u BiH.

Desetine hiljada ljudi je poginulo, a oko 14.000 zvanično se vodi kao nestalo.

Rat je za posljedicu imao i povećanu stopu mortaliteta s jedne, i smanjenje prirodnog priraštaja u BiH, s druge strane.

Pored toga, od 1992. do 1995. godine, svoje prijeratne domove u Bosni i Hercegovini napustilo je oko 2,2 miliona osoba, što čini više od polovine predratnog domicilnog stanovništva. Od tog broja, oko 1,2 miliona osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u preko 100 zemalja širom svijeta, dok je u isto vrijeme oko milion osoba raseljeno unutar Bosne i Hercegovine.

Kao posljedica ratnih sukoba, povećane su i dobrovoljne migracije bh. državljana, koji su i nakon uspostave mira nastavili da se iseljavaju iz Bosne i Hercegovine.

Povratak u BiH otpočeo je odmah po okončanju sukoba. Do sada je registrirano preko milion povratnika u BiH od kojih gotovo polovina tzv. manjinskih.

Formalno pravno prema podacima UNHCR u cjelini su provedeni imovinski zakoni odnosno vraćena imovimna prijeratnim vlasnicima.

PROFIL BOSNE I HERCEGOVINE

Administrativno-teritorijalno ustrojstvo

Prije rata Bosna i Hercegovina imala je 109 administrativnih jedinica – općina ¹.

Postdejtonska Bosna i Hercegovina, duž 1.537 km državne granice, sa površinom od 51.129 kvadratnih kilometara, sastoji se od dva entiteta – Federacije BiH koja obuhvata oko 51% teritorije, i Republike Srpske, koja se prostire na oko 49% teritorije. Dodatnu administrativnu jedinicu, pod suverenitetom BiH, ali pod međunarodnom supervizijom, čini Brčko Distrikt BiH na sjeveroistoku zemlje.

Dejtonskim razgraničenjem ukupan broj općina porastao je na 147, od kojih je na području Federacije BiH bilo formirano 85, na području Republike Srpske 61, te Brčko Distrikt BiH (1) kao jedna administrativna jedinica u BiH. Naknadno je u RS formirana još jedna općina, a nedavno je i sedam mostarskih općina na području FBiH, uključujući Centralnu zonu kao posebnu administrativnu jedinicu, ujedinjeno u gradsku administraciju Mostara.

Danas, BiH ima ukupno **142** osnovne administrativnoteritorijalne jedinice, od kojih je **79** na području Federacije BiH, **62** na području Republike Srpske, te Brčko Distrikt BiH (**1**).

1 Općina je osnovna jedinica lokalne samouprave, koju čini zajednica stanovnika određene teritorije utvrđene zakonom

Stanovništvo u BiH 1991. godine

Prema popisu iz 1991. godine, stanovništvo Bosne i Hercegovine činilo je oko 4,3 miliona ljudi, sa prosječnom gustoćom naseljenosti od 86,6 stanovnika po kvadratnom kilometru.

Gotovo 40%, odnosno 1,7 miliona stanovnika, živjelo je u urbanim zonama. Sarajevo, Banja Luka, Zenica, Tuzla, Mostar, Prijedor i Bijeljina bili su nastanjeni sa po više od 100.000 stanovnika, gdje je bila i najviša gustoća naseljenosti.

1991. godine Bosna i Hercegovina je imala oko 1,3 miliona domaćinstava, što je činilo prosječnu veličinu domaćinstva od oko 3,4 osobe.

Nacionalna struktura stanovništva iz 1991.

Popisom iz 1991. godine, pored stanovnika bošnjačke, hrvatske i srpske nacionalnosti, obuhvaćeno je i 242.682 Jugoslovena koji su činili 5,54% nacionalne strukture. 104.439 stanovnika bilo je ostalih nacionalnosti, odnosno 2,39%.

Bosna i Hercegovina poznata je po raznolikosti naroda i nacionalnih manjina koji u njoj žive. Prema popisu iz 1991. godine, stanovništvo Bosne i Hercegovine su činili Bošnjaci (43,5%), Srbi (31,2%), Hrvati (17,4%), Jugosloveni (5,5%) i ostali (2,4%). Kategoriju "ostalih" činili su pripadnici 17 nacionalnih manjina, iako su u vrijeme popisa stanovništva korišteni pojmovi nacionalnost i etničke grupe, koliko ih je tada bilo u Bosni i Hercegovini, a što je sankcionirao i nedavno usvojenim zakonom (1. april 2003.godine), Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. U Bosni i Hercegovini koegzistiraju dominantne monoteističke religije: Islam, Pravoslavlje, Katoličanstvo i Judeizam, te druge vjerske zajednice i sekte. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, svi njeni građani imaju jednaka prava i slobode u pogledu ispoljavanja vjere i drugih uvjerenja.

Procent učešća pojedinih starosnih grupa u ukupnoj populaciji stanovništva u Bosni i Hercegovini, 1991. godine bio je sljedeći: od 0-6 godina 11,1%, od 7-17 godina 13%, od 15-19 godina 8,4%, od 20-64 godine 61,5% i 65 godina i više godina 6%. Stopa fertiliteta je iznosila 52‰, a stopa mortaliteta 7,4 ‰ za muškarce, a 6,5% za žene u 1990 godini.

a) statistika: stanovništvo Bosne i Hercegovine prema popisima

Godina popisa	Površ. u km ²	Broj domaćinstva	stanovništvo			Broj stanovn. na 1 km
			ukupno	muški	ženski	
1879	51246	...	1158440	607789	550651	22,6
1885	51246	226699	1336091	705025	631066	26,1
1895	51246	257493	1568092	828190	739902	30,6
1910	51200	310339	1898044	994852	903192	37,1
1921	51200	....	1890440	966209	924231	36,9
1931	51564	398238	2323555	1185040	1138515	45,1
1948	51189	498116	2564308	1236932	1327376	50,1
1953	51221	565212	2847459	1385559	1461900	55,6
1961	51197	706107	3277948	1599665	1678283	64,0
1971	51197	848545	3746111	1834600	1911511	73,2
1981	51197	1030689	4124256	2050913	2073343	80,6

b) statistika: stanovništvo prema popisu iz 1991. godine

površina km ²	domaćinstva	stanovništvo			Broj stanovnika na 1 km	Broj osoba na jedno domaćinstvo	broj žena na 1000 muškaraca
		ukupno	muški	ženski			
51.129	1.207.098	4.377.033	2.183.795	2.193.238	85,6	3,63	1.004

c) stanovništvo Bosne i Hercegovine prema starosti i spolu

	1971			1981			1991		
	ukupno	muškarci	žene	ukupno	muškarci	žene	ukupno	muškarci	žene
ukupno godine	3746111	1834600	1911511	4124256	2050913	2073343	4377033	2183795	219328
0-4	405505	207129	198376	365332	186494	178838	332422	170535	161887
5-9	442665	225726	216939	375765	192284	183481	347379	177988	169391
10-14	442199	225066	217133	393024	201313	191711	347590	177932	169658
15-19	411387	209215	202172	433304	222406	210898	360008	185292	174716
20-24	319317	162073	157244	404751	211100	193651	359991	188724	171267
25-29	225727	109724	116003	357773	184730	173043	371776	194041	177735
30-34	289810	140952	148858	294502	150178	144324	361854	186643	175211
35-39	280482	139035	141447	216718	107411	109307	334569	172024	162545
40-44	243016	118781	124235	280137	138850	141287	276412	139433	136979
45-49	166241	70017	96224	267657	133616	134041	201165	98993	102172
50-54	101840	41069	60771	230515	112499	118016	257382	125380	132002
55-59	114629	48828	65801	157374	63861	90513	241011	116919	124092
60-64	112727	53087	59640	90131	35365	54766	198647	92924	105723
65-69	79808	37590	42218	92274	37922	54325	124752	48102	76650
70-74	53549	23136	30413	77597	34744	42853	62922	22893	40029
75 i više godina nepozato	42986	16166	26820	80495	33300	47195	96691	37257	59434
	14223	7006	7217	9907	4840	5067	102462	48715	53747

A) Bosna i Hercegovina u periodu od 1992.-1995. g.

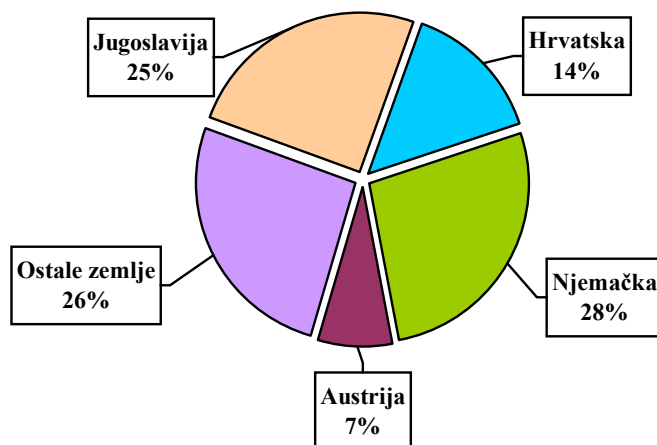
1. Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata 6.4.1992. godine. Svoje pravno postojanje kao neovisna država dobila je u već postojećim administrativnim granicama, sada međunarodno priznatim.

2. Tragičan sukob u regionu, kako je Ustav Bosne i Hercegovine definirao ratna razaranja od 1992 do 1995, ostavio je ogromne, direktne posljedice na demografsku sliku zemlje: postoji tvrdnja da je oko 200.000 osoba je poginulo, a oko 14.000 zvanično se još vodi kao nestalo.

3. Pored toga, od početka rata do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH (DMS), iz svojih prijeratnih domova u Bosni i Hercegovini pokrenuto je oko 2,2 miliona osoba, što čini više od 50% predratnog domicilnog stanovništva. Od tog broja, oko 1,2 milion osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta, dok je, u isto vrijeme, oko milion ljudi raseljeno unutar Bosne i Hercegovine.

4.Zemlje regiona: DZ Srbije i Crne Gore i R Hrvatska prihvatile su gotovo 40% izbjeglica iz BiH, dok su SR Njemačka i Austrija pružile zaštitu najvećem broju bh izbjeglica izvan regiona. Ove četiri zemlje prihvatile su gotovo 80% svih osoba, koje su, kao izbjeglice, napustile Bosnu i Hercegovinu.

Najznačajnije zemlje prihvata izbjeglica iz BiH 1992 - 1995.

5.Kao posljedica sukoba, od 1992. do 1995. godine, u Bosni i Hercegovini raseljeno je blizu milion osoba, od čega gotovo trećina unutar svojih domicilnih općina.

6.Veliki broj bh izbjeglica, po povratku iz inostranstva, nije se vratio na svoja prijeratna prebivališta, zamjenjujući na taj način status izbjeglice statusom raseljene osobe. Ovo se, prije svega, odnosi na osobe koje su prinudno vraćene u BiH, ali i na veliki broj onih koji su se nakon otkaza gostoprimstva u zemljama prihvata vratili u BiH. Na taj način, npr., relocirano je 60-65% povratnika iz SR Njemačke.

7.Na temelju podataka iz studije "Strategija prostornog uređenja Federacije Bosne i Hercegovine i faza", ekonomske štete, uključujući izgubljene zarade, procjenjuje se na 50-70 bilijuna US\$. Štetu na imovini, Svjetska banka procjenjuje na 15 do 20 bilijuna US\$. Industrijska proizvodnja tijekom rata dostizala je samo oko 5% predratne proizvodnje.

8.Razoreni su gradovi, gradski kompleksi, sela, zaseoci, spomenici i spomeničke cjeline, objekti društvenog standarda, poslovni prostori i vjerski infrastrukturni objekti i uređaji, saobraćajnice i parkovi, proizvodna dobra i drugo. Oko 80% stanovništva živjelo je od humanitarne pomoći.

Uništeno je više od 1/3 stambenog fonda u Bosna i Hercegovina od čega je oko 18% stambenih jedinica potpuno uništeno. Teško su stradala i šumska bogatstva Bosne i Hercegovine, bespravnom sječom, paljenjem i uzurpiranjem

šumskog područja. Stradale su i zdravstvene ustanove oko 24% ranijih kapaciteta, dok je procent štete na ranijim zdravstvenim ustanovama iznosio preko 40%.

Jedna od najtežih ratnih posljedica za Bosnu i Hercegovinu je postojanje oko 2 milijuna zaostalih mina i oko 3 milijuna drugih ubojnih sredstava, koji još nisu deminirani.

Izmjena demografske slike stanovništva u odnosu na posljednji popis stanovništva iz 1991. godine, rezultat su ratne kataklizme, progona, migracije i emigracije, tako da je raniji raspored populacije u Bosna i Hercegovina znatno drukčiji. Zbog nestanka, pogibija, imigracija i invaliditeta, biološka reprodukcija stanovništva je destruirana. Rijekom rata odnos između nataliteta i mortaliteta dobio je nepovoljan tijek i ishod.

POLITIČKA ORGANIZACIJA DRŽAVE

1. Bosna i Hercegovina poslije potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Deytonski mirovni sporazum), nastavlja postojanje s novom teritorijalnom organizacijom.

Saglasno članu 1. Ustava Bosne i Hercegovine.

"Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada "Bosna i Hercegovina", nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, s unutarnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i s postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih naroda i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo ili zadržati prijem u granicama unutar sustava Ujedinjenih naroda, kao i u drugim međunarodnim organizacijama".

2. U Preambuli Ustava Bosne i Hercegovine je podsjećamo, formulirano temeljeno načelo po komu: "Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine..." Također, po istim principima Bosna i Hercegovina je složena demokratska država, koju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Federacija Bosne i Hercegovine zauzima 51%, a Republika Srpska 49% teritorija Bosne i Hercegovine.

Federacija Bosne i Hercegovine je administrativno podijeljena na 10 kantona/županija. Kantoni/županije su podjeljeni na općine. Na području Federacije Bosne i Hercegovine su ukupno 79 općine.

Republika Srpska je administrativno podijeljena na 62 općine.

Grad Brčko i predratna općina su zasebna administrativna jedinica, uređena kao Distrikt Brčko Bosne i Hercegovine.

Glavni grad Bosne i Hercegovine je Sarajevo. Bosna i Hercegovina ima svoj grb, zastavu i himnu.

3. Saglasno novom ustavom potvrđenom uređenju, Bosna i Hercegovina ima Parlamentarnu Skupštinu, koju čine dva doma, Dom naroda i Predstavnički dom.

Dom naroda ima petnaest delegata od kojih su dvije trećine iz Federacije Bosne i Hercegovine i jedna trećina iz Republike Srpske, i sastoji se od 5 delegata Srba, 5 delegata Bošnjaka i 5 delegata Hrvata. Predstavnički dom se sastoji od 42 člana od kojih su dvije trećine iz Federacije Bosne i Hercegovine i jedna trećina iz Republike Srpske.

4. Bosna i Hercegovina ima Predsjedništvo koje se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka, jednog Hrvata i jednog Srbina, koji se biraju neposrednim glasovanjem. Bošnjak i Hrvat se biraju s teritorije Federacije Bosne i Hercegovina, a Srbin s teritorije Republike Srpske.

Svaki član Predsjedništva vrši civilnu funkciju zapovjednika oružanih snaga. Članovi Predsjedništva biraju Stalni komitet za vojna pitanja koji koordinira aktivnosti oružanih snaga u Bosni i Hercegovini. Članovi Predsjedništva su ujedno i članovi Stalnog komiteta.

Stalni komitet za vojna pitanja sastoji se od sedam (7) članova i to: tri člana Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Predsjednik i dva podpredsjednik Republike Srpske, predsjednik i dva podpredsjednika Federacije Bosne i Hercegovine.

5. Sudski organi vlasti u Bosni i Hercegovini su Ustavni sud i Sud Bosne i Hercegovine. Ustavni sud je formiran na temelju Ustava Bosna i Hercegovina a Sud Bosne i Hercegovine na temelju Zakona o sudu Bosne i Hercegovine, koji je usvojen 2002.godine u Parlamentarnoj skupštini BiH.

6. Tijelo odgovorno za provođenje odluka i politike Bosne i Hercegovine, kako je to utvrđeno Ustavom Bosne i Hercegovine je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. Vijeće ministara sukladno Zakonu o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine sastoji se od devet ministarstava: Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo komunikacija i prometa, Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Ministarstvo financija i trezora, Ministarstvo za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose, Ministarstvo pravde, Ministarstvo sigurnosti i Ministarstva odbrane. Ministarstvima rukovodi ministar. Svaki ministar ima jednog zamjenika ministra koji ga zamjenjuje u slučaju odsustva ili spriječenosti. Pored ministra i zamjenika svako ministarstvo ima tajnika ministarstva koji obavlja poslove i zadatke sukladno Zakonu o državnim službenicima u institucijama Bosne i Hercegovine. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine radi i odlučuje u sjednicama. Vijeće ministara može odlučivati ako sjednicama prisustvuje više od polovice članova Vijeća ministara, od kojih najmanje po dva iz reda svakog od tri konstitutivna naroda.

7. U cilju lakše realizacije svojih prava, građanima BiH koji žive u inozemstvu, stoji na usluzi sedam Generalnih konzulata Bosne i Hercegovine i to u sljedećim gradovima: Čikagu, München, Stuttgart, Bonn, Istanbul i Milano. Konzulati pružaju pravno-administrativnu pomoć, adekvatnu razini općina, kao što su upis u matične knjige, testamenti, davanje raznih ovlasti drugim osobama u zemlji za njihove potrebe na razini uprave i sudstva.

8. Ostale institucije Bosne i Hercegovine su: Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Direkcija za europske integracije i samostalne upravne organizacije, Ured za reviziju finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine, Centralna banka Bosne i Hercegovine, Izorno povjerenstvo Bosne i Hercegovine, Agencija za promociju stranih investicija u Bosni i Hercegovini, Institut za akreditiranje Bosne i Hercegovine, Institut za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.

NADLEŽNOSTI I ODNOSI IZMEĐU INSTITUCIJA BOSNE I HERCEGOVINE I ENTITETA

1. Institucije Bosne i Hercegovine nadležne su za vanjsku politiku, vanjskotrgovinsku politiku, carinsku politiku, monetarnu politiku, financiranje institucija i plaćanje međunarodnih obveza Bosne i Hercegovine, migraciju, izbjeglice i azil, provođenje međunarodnih i međuentitetskih politika i regulaciju kaznenih propisa, uključujući i odnose s Interpolom, uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija, reguliranje međuentitetskog transporta i kontrolu zračnog prometa. U međuvremenu su na organe Bosne i Hercegovine prenesene sa entiteta sljedeće nadležnosti: odbrana, carine, porezi, Sud Bosne i Hercegovine.

Sve funkcije koje nisu date u nadležnost institucijama Bosne i Hercegovine, bit će funkcije u nadležnosti entiteta.

Opći principi međunarodnog prava bit će integralni dio zakona Bosne i Hercegovine i entiteta.

2. Federacija Bosne i Hercegovine je jedan od dva entiteta države Bosne i Hercegovine. Teritorijalno je podijeljena na 10 kantona/županija. Federacija Bosne i Hercegovine ima svoj Ustav.

Zakonodavnu vlast u Federaciji Bosne i Hercegovine vrše Predstavnički dom i Dom naroda.

Predstavnički dom čini devedeset osam (98) zastupnika, a najmanje četiri člana jednog konstitutivnog naroda moraju biti zastupljeni u ovom domu.

Sastav Doma naroda je paritetan, svaki konstitutivni narod ima isti broj delegata. Dom se sastoji od pedeset osam (58) delegata, svaki konstitutivni narod ima po 17 delegata, dok "ostali" tj. nacionalne manjine imaju sedam (7) delegata, čime se osigurava pravo na zastupljenost "ostalim", u ovom slučaju nacionalnim manjinama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Delegate Doma naroda biraju kantonalni/županijski sabori iz reda svojih delegata proporcionalno nacionalnoj strukturi stanovništva.

Federacija ima predsjednika i dva potpredsjednika koje imenuje predsjednik a potvrđuje Dom naroda Parlamentarne skupštine Federacije Bosne i Hercegovine, po principu da po jedan predstavnik bude iz svakog konstitutivnog naroda.

Sudski organi Federacije Bosna i Hercegovina su Ustavni sud, Vrhovni sud. Federacija Bosna i Hercegovina ima Vladu koju čini premijer i 16 ministara. Kantoni/županije u Federaciji Bosne i Hercegovine imaju Ustav i skupštinu kao najviše zakonodavno tijelo. Izvršni organ kantona je Vlada kantona sastavljena od ministarstava. Sudski organ u kantonima su Kantonalni sudovi njih(10) dest.

Najniža, odnosno lokalna razina organizacije vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine su općine (79). Sve općine imaju svoja vijeća - općinske parlamente i općinsku službu za upravu kojim rukovodi načelnik općine.

3. Republika Srpska ima predsjednika i dva potpredsjednika, po jednog iz svakog konstitutivnog naroda, koji predstavljaju Republiku u izražavanju jedinstva valsti u njoj.

Narodna skupština Republike Srpske je najviši zakonodavni organ vlasti a sastoji se od 83 člana.

Vijeće naroda Republike Srpske biraju klubovi zastupnika u Narodnoj skupštini Republike Srpske, a sastoji se od 8 pripadnika svakog konstitutivnog naroda i 4. pripadnika iz reda nacionalnih manjina i ostalih. Vijeće naroda ima ukupno 28 članova.

Sudski organi vlasti Republike Srpske su Ustavni sud Republike Srpske, Vrhovni sud Republike Srpske, osnovni sudovi i sudovi za prekršaje.

Vlada Republike Srpske ima predsjednika Vlade i 16 ministara.

Republika Srpska je teritorijalno organizirana u okviru 62 općine koje imaju svoje Skupštine općina i općinske službe za upravu kojima rukovode načelnici općina.

4. Struktura organizacije vlasti u entitetima izmjenjena je sukladno Djelomičnoj odluci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, te je, prema navedenoj odluci, utvrđena obveza entiteta da svoje ustave usklade s Ustavom Bosne i Hercegovine i promijene strukturu organizacije vlasti sukladno spomenutoj odluci, što je uglavnom realizirano usuglašavanjem Amandmana na entitetske ustave uz pomoć Ureda Visokog predstavnika u BiH.

5. Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine je uspostavljen 8. ožujka 2000. godine na temelju Odluke međunarodne arbitraže o statusu područja Brčkog koju je Međunarodni tribunal donio 5. ožujka 1999. godine. Brčko Distrikt prostire se duž rijeke Save i obuhvaća 493 kvadratna kilometra. Prema posljednjim procjenama u Distriktu živi oko 85.000 stanovnika od čega 40.000 u gradu.

Brčko Distrikt ima Statut, najvišu zakonodavnu vlast predstavlja Skupština koja se sastoji od 29 zastupnika. Vladu Distrikta predvodi gradonačelnik.

Sudski organi Brčko Distrikta su neovisni i čine ga Osnovni sud i Apelacioni sud. Uspostavu nepristranog suda osigurava Pravosudno povjerenstvo.

6. Neovisnost sudskih organa: Sudski organi su neovisni organi naročito nakon formiranja Visokog sudačkog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine i Visokih sudačkih vijeća Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Privremene ovlasti za imenovanje vijeća date su Visokom predstavniku u prelaznom periodu. Tijekom ovog perioda nastoji se osigurati bolja primjena međunarodnih i europskih standarda stvarenjem zakonskih okvira za provođenje reorganizacije sudova i tužiteljstava kao i proces nepristranog izbora sudaca i tužitelja za mjesta u reorganiziranim sudovima.

Na istim principima imenuju se tužitelji na razini Bosne i Hercegovine, entiteta i kantona/županija.

7. Učešće nacionalnih manjina u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti: Sukladno ustavnim načelima pravo je svakog pojedinca da slobodno izrazi svoje etničko opredjeljenje. Prava manjina sadašnjom promjenom ustava entiteta sukladno usuglašenim Amandmanima uključuje mogućnost učešća nacionalnih manjina u zakonodavnim i izvršnim organima vlasti. Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine osigurano je učešće predstavnika nacionalnih manjina u zakonodavnim tijelima Bosne i Hercegovine na svim razinama.

Dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine otvorena je mogućnost, odnosno propisana obaveza da manjinske zajednice zavisno od procenta učešća u stanovništvu, obavezno imaju svoje predstavnike u lokalnim organima vlasti – skupštinama opština/općinskim vijećima, kao i mogućnost njihovog učešća na svim razinama vlasti u zakonodavnim i izvršnim organima vlasti u BiH. Za ostavriavanje ovog prava nužna je pretpostavka organizovanja i značajnijeg uključivanja i jačanja kapaciteta nevladinih organizacija koje okupljaju pripadnike manjinskih zajednica u BiH. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH ima obavezu i u skladu sa svojim mogućnostima da pruža pomoć u jačanju kapaciteta nevladinog sektora u realizaciji ovog prava manjinskih zajednica u Bosni i Hercegovini.

Donošenjem Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina koji je u Parlamentu Bosne i Hercegovine usvojen 1. april 2003. godine, utvrđena je obaveza za entitete, kantone/županije, općine i gradove u Bosni i Hercegovini da svojim zakonima i drugim propisima potpunije urede prava i obveze koje proizilaze iz ovog Zakona i omogućće još efikasnije uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u zakonodavnu i izvršnu vlast na svim razinama.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, u tom cilju, formiralo je Odbor za Rome. Romi su, de facto, najbrojnija nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini.

8. Funkcija Ureda Visokog predstavnika: Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Aneks 10. član V. (Sporazum o provedbi civilnog dijela mirovnog ugovora), utvrđuje da je Visoki predstavnik konačan autoritet u zemlji u pogledu tumačenja navedenog Sporazuma.

Visoki predstavnik može pružati pomoć, kada to ocijeni neophodnim, u iznalaženju rješenja za sve probleme koji se jave u svezi s civilnim provođenjem Sporazuma.

Zaključkom Konferencije o provođenju mira održane u Bonnu 9. i 10. prosinca 1997. godine, Visoki predstavnik može koristiti svoj autoritet u Bosni i

Hercegovini, kako bi riješio bilo koji problem, donošenjem obvezujućih odluka kada to ocijeni neophodnim. Ove ovlasti obuhvaćaju donošenje zakona i odluka iz nadležnosti izvršnih organa i pojedinačne akte o postavljenju i smjenjivanju javnih dužnosnika, uključujući mjere kojima se osigurava provedba Mirovnog sporazuma na cijelom području Bosne i Hercegovine i njenih entiteta.

OPĆI ZAKONODAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA ČOVJEKA

1. Bosna i Hercegovina je Ustavom BiH definirala da će osigurati najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Člankom II Ustava Bosne i Hercegovine utvrđeno je da će se prava i slobode predviđene Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenim protokolima izravno primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet pred ostalim zakonima.

2. Članom II. stav 3. Ustava Bosna i Hercegovine, katalog ljudskih prava uključuje:

- a) Pravo na život,
- b) Pravo osoba da ne budu podvrgnute mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni,
- c) Pravo osoba da ne budu držane u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obveznom radu,
- d) Pravo na osobnu slobodu i sigurnost,
- e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i kaznenim stvarima i druga prava u svezi s kaznenim postupkom,
- f) Pravo na privatni i obiteljski život, dom i prepisku,
- g) Slobodu misli, savjesti i vjere,
- h) Slobodu izražavanja,
- i) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima,
- j) Pravo na brak i zasnivanje obitelji,
- k) Pravo na imovinu,
- l) Pravo na obrazovanje,
- m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

Bosna i Hercegovina i oba entiteta obvezali su se da će osigurati najvišu razinu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava zaštićenih domaćim i međunarodnim propisima.

3. Ustavom Bosne i Hercegovine i entiteta Bosne i Hercegovine zabranjuje se diskriminacija po bilo kojoj osnovi. Ustav Bosne i Hercegovine, član II. 4.

«Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članku ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim osobama u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijano

podrijetlo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status».

4. Osobna, politička prava i slobode građana garantiraju se Ustavima Bosne i Hercegovine, entiteta i kantona/županija. Ograničenja ovih prava i sloboda u slučaju rata ili ratne opasnosti reguliraju se zakonima koji obvezuju punoljetne građane Bosne i Hercegovine na služenje vojnog roka. Sve osobe starosti od 18 do 60 godina života smatraju se vojnim obveznicima. Vojni rok traje 6 mjeseci. Zakonima o vojnoj obvezi koji su donesini na razini entiteta, dozvoljeno je civilno služenje vojnog roka i dobrovoljno služenje vojnog roka od strane žena.

Vojni obveznici mogu biti mobilirani samo u slučaju da nadležni organ proglasi stanje rata ili ratne opasnosti i stanje elementarne nepogode. Muškarci su izuzeti od služenja vojnog roka zbog nesposobnosti za služenje vojne obveze, a žene nisu vojni obveznici a mogu biti mobilirane samo za radnu obvezu u slučaju ratne opasnosti i elementarnih nepogoda. Od ove obveze izuzimaju se žene, odnosno samohrani roditelj (muškarac ili žena) s djecom do 7 godina starosti.

5. Osobnu slobodu i sigurnost građana osiguravaju policijske snage organizirane u okviru Ministarstva unutarnjih poslova. Ukoliko policijski organ liši slobode osobu za koju postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo istu je dužan bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata predati nadležnom tužitelju.

Ograničenje osobne slobode može nastupiti samo u slučajevima utvrđenim zakonima o izvršenju kaznenih sankcija, odnosno na temelju odluke nadležnog suda. Sloboda se može ograničiti bolesnim osobama koje se upućuju na obvezno liječenje zbog postojanja opasnosti za ugrožavanje vlastitog života ili života druge osobe. Upućivanje u ustanove za liječenje realizira se samo na temelju uspostavljene dijagnoze od strane ovlaštene liječničke komisije odnosno zdravstvene ustanove koja je nadležna za izdavanje takvih nalaza. Rad ovih komisija regulira se posebnim propisima.

6. Sloboda kretanja: Građanima Bosne i Hercegovine nije ograničena sloboda kretanja i prebivališta i mogu slobodno izabrati mjesto svog življenja. Jedina obveza građana odnosi se na pribavljanje odgovarajućih identifikacijskih dokumenata uz naznaku adrese svog stalnog prebivališta.

7. Ekonomska, socijalna i kulturna prava također se garantiraju Ustavom Bosne i Hercegovine i ustavima entiteta, a uređuju pojedinačnim zakonima. Zbog proteklog rata u Bosni i Hercegovini posebno se vodilo računa, sukladno Dejtonskom sporazumu, reguliranje zakonima oblasti koja se odnose na prava povrata imovine, povratka na ranije prebivalište, obrazovanje, zapošljavanje i zdravstvenu socijalnu zaštitu.

8. Sloboda pristupa tržištu: Kako je Bosna i Hercegovina zemlja u tranziciji uvodi se nova politika tržišne ekonomije, a samim tim se stvara i potreba za novim zakonskim okvirom koji će urediti ovu oblast. U parlamentarnoj proceduri Bosne i Hercegovine se razmatra Zakon o radu i zapošljavanju u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je prihvatila ili su u postupku razmatranja i zaključivanja međunarodne konvencije iz oblasti rada. Potrebno je istaknuti da je, prema odredbi članka II Ustava Bosne i Hercegovine uz potvrdu kontinuiteta Bosne i Hercegovine kao subjekta u međunarodnom pravu, predviđeno zadržavanje članstva u međunarodnim organizacijama. Bosna i Hercegovina je sačuvala svoje članstvo u međunarodnoj organizaciji rada (ILO) i samim tim potpisnica 65 konvencija ILO-a i iste je obvezna provoditi. Entiteti su svojim zakonima uredili oblast rada zapošljavanja, ali neki od njih još nisu usklađeni s konvencijama koje je potpisala Bosna i Hercegovina.

9. Sloboda izbora zanimanja, pravo na ravnopravnu naknadu za rad (muškarci i žene). Zakoni koji reguliraju oblast rada u Bosni i Hercegovini i njenim entitetima u pogledu stjecanja prava na rad i prava po osnovu rada ne prave razliku između muškaraca i žena, izuzev u slučaju zakonskih pogodnosti predviđenih za majke porodilje. Na ostvarenje prava po osnovu rada utječe postojeća ekonomska situacija u Bosni i Hercegovini. Zbog visokog stupnja nezaposlenosti i sporog privrednog oporavka izražen je problem ostvarenja prava po osnovu rada i socijalne zaštite.

10. Pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu u Bosni i Hercegovini ostvaruje se na razini entiteta i regulira entitetetskim zakonima iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite. Ostvarenje ovih prava otežano je zbog nedostatka sredstava u proračunima entiteta i kantona/županija koji su obvezni osigurati sredstva za ovu namjenu. Zakoni koji reguliraju ovu oblast još uvijek nisu usuglašeni s konvencijama koje je Bosna i Hercegovina obvezna primjenjivati.

11. Pravo na slobodu organiziranja i okupljanja utvrđeno je Ustavom Bosne i Hercegovine koji u članku II. točka 3. utvrđuje da građanin Bosne i Hercegovine ima slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima. U svezi s ovim slobodama u Bosni i Hercegovini je doneseno više zakona koji reguliraju ovu oblast. Sloboda udruživanja i okupljanja na razini Bosne i Hercegovine regulirana je Ustavom kao i zakonima donesenim na razini države i entiteta, time je utvrđena obveza organizatora da prijavi namjeru okupljanja nadležnom organu. Praksa, međutim, pokazuje da postoje situacije u kojima se okupljanje građana pokušava spriječiti ili na drugi način ograničiti. Isto tako organizatori skupova često nastoje svoje pravo na okupljanje iskoristiti u svrhu provođenja nekih drugih ciljeva koji nisu prijavljeni u obrazloženju razloga za okupljanje.

12. Obrazovanje: Bosna i Hercegovina je prihvatila obvezu reforme obrazovnog sustava koje su pokrenute unutar europskog prostora i definirane zajedničkom izjavom europskih ministara u Bologni, lipanj 1999. godine. U cilju ispunjenja ove obveze i pristupa obrazovanju bez diskriminacije, temeljni uvjet za

realizaciju ovog procesa je donošenje i usuglašavanje zakona o osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Trenutno je ova oblast uređena entitetskim, odnosno kantonalnim/županijskim zakonima koji nisu u usuglašenju s principima postavljenim u okviru međunarodnih konvencija koje je potpisala i ratificirala Bosna i Hercegovina, ali je sve to nadomješteno upravo usvojenim (30.6.2003.godine) Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

13. Nacionalne manjine: Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, stvorena je obveza za entitete, kantone/županije, općine i gradove u Bosni i Hercegovini da svojim propisima potpunije urede prava i obveze koje proistječu iz ovog Zakona. Isto tako Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine je osigurana mogućnost učešća predstavnika nacionalnih manjina u zakonodavnim tijelima vlasti Bosne i Hercegovine na svim razinama. Ovim zakonskim propisima su učinjeni bitni pomaci na zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

14. Sloboda vjere: Ustav Bosne i Hercegovine i ustavi entiteta zabranjuju diskriminaciju temeljem vjerske pripadnosti. U parlamentarnoj proceduri je novembra 2003. godine usvojen Zakon o slobodi vjere, pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini koji je usklađen s međunarodnim konvencijama iz oblasti zaštite ljudskih prava koje je Bosna i Hercegovina potpisala. Na sprječavanju diskriminacije utemeljene ne vjeri rade i pripadnici i velikodostojnici konfesija u Bosni i Hercegovini koje su se organizirali u Međureligijsko vijeće Bosne i Hercegovine. Ovo Vijeće aktivno surađuje s vlastima Bosne i Hercegovine i međunarodnim institucijama i organizacijama u BiH, a zajedno s vlastima provode zajedničke aktivnosti na poboljšanju slobode vjere, pravnog položaja crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini.

15. Prava žena i djece: Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini se sprječava diskriminacija žena po bilo kojoj osnovi. Urađen je Državni plan akcije i formirana Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. Donošenjem navedenog zakona, Državnog plana akcije, kao i formiranjem Agencije, nastoje se spriječiti svi oblici diskriminacije žena u Bosni i Hercegovini. Prava djece u Bosni i Hercegovini garantiraju se Ustavom Bosne i Hercegovine i ustavima entiteta kao i zakonima donijetim na razini entiteta, Brčko Distrikta BiH i kantona/županija u BiH. Zakoni kojima se štite prava djece su zakoni iz oblasti socijalne zaštite, obiteljski zakoni, zakon o dječjoj zaštiti, zakoni iz oblasti obrazovanja, zakoni iz oblasti zdravstva. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo Plan akcije za djecu 2002-2010. Na temelju usvojenog Plana akcije formirano je Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine kao savjetodavno tijelo Vijeća ministara koje je zaduženo za implementaciju ovog plana, a čije aktivnosti će biti usmjerene u pravcu sprječavanja diskriminacije djece.

16. Proces stabilizacije i pridruživanja: U tijeku je obiman proces harmoniziranja zakona u Bosni i Hercegovini, što zbog usuglašavanja s utvrđenim principima u predstavljenim međunarodnim dokumentima, što zbog uključivanja Bosne i Hercegovine u tijekove europskih integracionih procesa, odnosno pripreme izrade studije izvodljivosti za proces stabilizacije i pridruživanja Europskoj uniji. Efikasna zaštita ljudskih prava zahtijeva efikasnu državu, sa svim neophodnim instrumentima vlasti potrebnim da se ostvari zaštita svih građana. Postoje, dakle, legalni instrumenti uz pomoć kojih se može djelovati u pravcu izgradnje Bosne i Hercegovine kao demokratske države s vladavinom prava i ljudskim pravima i slobodama svih građana u njoj. To je, također, izazov koji je Bosna i Hercegovina prihvatila, ali s obzirom na stanje ekonomije i stupanj izgrađenosti mehanizama u Bosni i Hercegovini, potrebna je i daljnja pomoć u efikasnom izgrađivanju države i nastavku realizacije započetih procesa.

Bosna i Hercegovina je ratificirala sljedeće UN međunarodne ugovore o ljudskim pravima:

- a) Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina i genocida,
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 29.12.1992.godine
- b) Konvencija o neprimjenjivanju statutarnih ograničenja u ratu za zločine protiv čovječnosti,
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine
- c) Međunarodnu konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina u svezi s aparthejdom,
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine
- d) Međunarodnu konvenciju o sprječavanju rasne diskriminacije u športu - Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine
- e) Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) – Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine,
- a.) Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (CCPR)
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine,
- b.) Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (CCPR-OP1) - ratifikacija 1.3.1995. godine,
- c.) Drugi Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima čiji je cilj ukidanje smrtne kazne (CCPR-OP2-DP)—potpisan - 7.9.200, ratifikacija 16.3.2001. godine,
- d.) Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne disriminacije (CERD)- Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 16.7.1993. godine,
- e.) Konvenciju o ukidanju svih oblika disriminacije žena (CEDAW).
Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine,
- f.) Opcioni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena(CEDAW-OP)- potpisan 7.9.2000, ratificiran 4.9.2002.g.
- g.) Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (CAT)
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija 1.9.1993. godine,
- h.) Konvenciju o pravima djece (CRC)
– Sl. list R BiH 25/93, sukcesija, 1.9.1993. godine,

- i.) Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djece (CRC-OP-C) o učešću djece u oružanim sukobima
-potpisan 7.9.2000. godine, još uvijek nije deponiran instrument o ratifikaciji,
- j.) Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djece (CRC-OP-SC) o prodaji djece, dječjoj prostituciji i pornografiji
-potpisan 7.9.2000., ratifikacija 4.9.2002. godine,
- k.) Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji (MWC)
-pristupanje, 13.12.1996. godine.
- l.) Konvenciju o statusu izbjeglica iz 1951
-sukcesija 1.9.1993. godine,
- m.) Protokol o statusu izbjeglica iz 1967
-sukcesija 1.9.1993. godine
- n.) Protokol za sprječavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala,....
- o.) Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i zračnim putem, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala.,
- "Službeni glasnik BiH" broj 3/02, ratifikacija 27. 3. 2002. godine
- p.) Protokol za sprječavanje zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala

"Službeni glasnik BiH" broj 3/02, ratifikacija 27. 3. 2002. godine

Ugovori Vijeća Europe iz oblasti ljudskih prava koja je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala:

- a.) Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda - potpisana 24.4.2002. godine, ratificirana 12.7.2002. godine - stupila na snagu 12.7.2002. godine,
- b.) Protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine,
- c.) Protokol broj 2. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji se prenosi na nadležnost Europskog suda za ljudska prava za davanje savjetodavnih mišljenja, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine,
- d.) Protokol broj 3. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji mijenja i dopunjuje članak 29., 30. i 34. Konvencije, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine,
- e.) Protokol broj 4. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kojim se osiguravaju određana prava i slobode drukčija od onih već uključenih u Konvenciju i njen Prvi protokol, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine,
- f.) Protokol broj 5. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji mijenja i dopunjuje članak 22. i 44. Konvencije, potpisan

- 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine
- g.) Protokol broj 6. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji se tiču ukidanja smrtne kazne, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 1.8.2002. godine,
  - h.) Protokol broj 7. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 1.10.2002. godine,
  - i.) Protokol broj 8. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine - stupio na snagu 12.7.2002. godine,
  - j.) Europska konvencija o zaštiti od mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupka ili kažnjavanja, potpisana 12.7.2002. godine, ratificirana 12.7.2002. godine, stupila na snagu 1.11.2002. godine,
  - k.) Protokol broj 11. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda o izmjeni ranije uspostavljenog kontrolnog mehanizma, potpisan 24.4.2002. godine, ratificiran 12.7.2002. godine, stupio na snagu 12.7.2002. godine,
  - l.) Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina, ratificirana 24.2.2000. godine, stupila na snagu 1.6.2001. godine,
  - m.) Protokol br. 12. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisan 24.04.2002. godine, ratifikovan 29.07.2003. godine,
  - n.) Protokol br. 13. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda potpisan 03.05.2002. godine, ratifikovan 29.07.2003. godine, a stupio na snagu 01.11. 2003. godine;
  - o.) Protokol broj 12. uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisan 24.4.2002. godine,

Ugovori Vijeća Europe iz oblasti ljudskih prava koje je Bosna i Hercegovina potpisala, a nije ratificirala:

- p.) Revidirana socijalna povelja iz 1996. godine, potpisana 24.05. 2004. godine

Ustavni akti u Bosni i Hercegovini:

- Ustav Bosne i Hercegovine,
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine,
- Ustav Republike Srpske i
- Ustav Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Amandmani,
- Ustav Republike Srpske, Amandmani,
- Ustavi Kantona/županije.

Bosna i Hercegovina je potpisujući Dejtonski mirovni sporazum (DPA) prihvatila i Ustav Bosne i Hercegovine kao jedan od aneksa Sporazuma. Sastavni dio Ustava su i odgovarajući «Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini i to:

1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948);
2. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949), i Dopunski protokoli I-II (1977);
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966);
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957);
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961);
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965);
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989);
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966);
9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979);
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984);
11. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987);
12. Konvencija o pravima djeteta (1989);
13. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica (1990);
14. Evropska konvencija za regionalne jezike i jezike manjina (1992);
15. "Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994)".

Pored direktne primjene međunarodnih akata o ljudskim pravima, u implementaciji DPA kao cjeline, pa time i Ustava BiH, značajnu ulogu ima Visoki predstavnik međunarodne zajednice, sa brojnim misijama svih relevantnih međunarodnih institucija. Prema ovlašćenjima koja su Visokom predstavniku data u članu V Aneksa 10 (Sporazum o implementaciji civilnog dijela Mirovnog ugovora) Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, prema kome je Visoki predstavnik konačan autoritet u zemlji u pogledu tumačenja DPA. Dodatnim zaključcima konferencije za implementaciju mira, održane u Bonu 9. i 10. decembra 1997. godine, Visokom predstavniku su data ovlašćenja da u cilju iznalaženja rješenja za probleme koji se pojave, može donositi obavezujuće odluke, kada ocijeni da je to neophodno.

Ovlašćenje donošenja «obavezujućih odluka» do sada, u praksi je primjenjivo na: donošenje izmjena i dopuna ustava entiteta, donošenje zakona na nivou Bosne i Hercegovine, smjene članova Predsjedništava BiH, smjene predsjednika entiteta, oduzimanje poslaničkog mandata u skupštinama svih nivoa organizovanja, smjena ministara entiteta i kantona, smjene načelnika opština, direktora javnih preduzeća, opštinskih funkcionera, zabrana kandidovanja na izborima, zabrana uopće rada u institucijama koje se finansiraju iz budžeta ili je njihov kapital u pretežnom vlasništvu države, entiteta ili kantona, te drugih odluka iz nadležnosti organa vlasti. Ovlasti Visokog predstavnika odnose se i na suspendovanje, ili zaustavljanje od izvršenja akata organa vlasti na svim nivoima organizovanja. Pored Visokog predstavnika, u

Bosni i Hercegovini sa učešćem u odlučivanju predstavnika međunarodne zajednice, do kraja 2003. godine funkcionišu Doma za ljudska prava i Ombudsman Bosne i Hercegovine, a dalje Ustavni sud BiH i Sud Bosne i Hercegovine. Do kraja 2002. godine policijske poslove nadzirala je UN, a 2002. godine misija Evropske unije, Misija OSCE-a, UNHCR-a i Savjeta Evrope i Evropske komisije i specijaliziranih agencija ovih organizacija nadziru sve procese u Bosni i Hercegovini. Slobodno se može konstatovati da su, ne samo zaštita nacionalnih manjina i prava i slobode pripadnika tih manjina sastavni dio međunarodne zaštite ljudskih prava i međunarodne saranje Bosne i Hercegovine, već su to i sve druge oblasti funkcionisanja organa vlasti, društvenog, ekonomskog i političkog života u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je u Ustavu, u preambuli naznačila da je «Inspirisana Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava».

Ovi principi se mogu ostvarivati u međusobnoj saradnji i razvijanju principa dobrosusjedstva i prijateljskih odnosa i saradnje sa drugim državama. Poštujući međunarodne norme u odnosima među državama i puno poštivanje principa teritorijalnog integriteta i suvereniteta drugih država, nastoje se razviti dobri i korisni odnosi sa susjedima, međunarodnim organizacijama, a posebno zemljama Evropske unije, čije članstvo je krajnji cilj Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina graniči sa Republikom Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom, te prema zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini žive Crnogorci kao pripadnici manjina, čija je matična država susjedna Bosni i Hercegovini.

Hrvati i Srbi i u slučajevima da je njihovo porijeklo iz susjednih država, smatraju se pripadnicima konstitutivnih naroda BiH.

Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj, pored tri konstitutivna naroda: Bošnjaci, Hrvati i Srbi, žive pripadnici brojnih nacionalnih manjina. Njihov status, status pripadnika nacionalnih manjina određen, priznat je Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, usvojen 1. aprila 2003. godine, a stupio na snagu 14. maja 2003. godine (Službeni glasnik BiH, br. 12/03).

Položaj nacionalnih manjina prije tragičnog sukoba u Bosni i Hercegovini nije bio regulisan posebnim domaćim zakonodavstvom, pa ni na nivou bivše zajedničke države SFRJ, tako da nije bilo kontinuiteta u važenju pravnih propisa, a samim tim i statusa nacionalne manjine, te se pristupilo izradi potpuno novog zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Pristupajući procesu nacionalne identifikacije pripadnika manjina, Bosna i Hercegovina opredijelila se da, pored etničkih, kulturnih i jezičkih (i vjerskih) identiteta pripadnika nacionalnih manjina u BiH, kao egzaktan podatak, iako de facto ne sasvim tačan, prihvati posljednji popis stanovništva izvršen 1991.

godine u bivšoj SFRJ. Razlog više za ovakav pristup je slobodno izražena volja, prilikom popisa stanovništva, i mogućnost da građanin/državljanin iskoristi svoje pravo i izjasni se da pripada određenoj etničkoj – manjinskoj grupi. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine na teritoriji Bosna i Hercegovine broj pripadnika pojedinih nacionalnih manjina bio je sljedeći:

Nacionalna manjina	Broj pripadnika
Albanci	4.922
Crnogorci	10.048
Česi	590
Italijani	732
Jevreji	426
Mađari	893
Makedonci	1.596
Nijemci	470
Poljaci	526
Romi	8.864
Rumuni	162
Rusi	297
Rusini	133
Slovaci	297
Slovenci	2.190
Turci	267
Ukrajinci	3.929

Iz ovog pregleda popisa iz 1991. godine vidljivo je da postoje manjine, koje bi se mogle nazvati «tradicionalnim» i, uslovno rečeno, «novim» manjinama koje su rezultat raspada bivše zajedničke države (Crnogorci, Makedonci i Slovenci). Bez obzira na porijeklo manjina, njihovu brojnost (od 133 do 10.048 pripadnika) Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina (član 3), definisano je da je nacionalna manjina u smislu ovog zakona, «dio stanovništva-državljana BiH koji ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog

porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne istorijske prošlosti ili drugih karakteristika».

II. DIO

Savjetodavni komitet Vijeća Evrope je krajem januara 2006. godine usvojio pitanja za Bosnu i Hercegovinu, a koja su nama dostavljena 23.02.2006. godine, koja bi trebala biti obrađena u državnom izvještaju u okviru Drugog monitoring ciklusa Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina. Svrha pomenutog upitnika nije da ponavlja ta pitanja, nego da osigura da će izvještaj sadržavati i dodatne informacije o novim okolnostima i razvoju i pitanjima koji nisu bili direktno pokriveni u rezultatima prvog monitoringa ciklusa, te dajemo sijedeće:

ODGOVORE NA UPITNIK SAVJETODAVNOG KOMITETA

1. Molima dajte informaciju o provođenju Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, usvojenog 2003. godine, uključujući informacije o njegovom prebacivanju na entitetsku i kantonalnu razinu. Je li formirano Vijeće nacionalnih manjina a koje je bilo obaveza i izmjenama i dopunama ovog zakona usvojenih u oktobru/listopadu 2005. godine?

Odgovor:

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina donesen je i stupio je na snagu u maju 2003. godine ("Službeni glasnik BiH" broj: 12./2003.). Usvojen je nakon dvogodišnje diskusije o njemu, nakon debate i usaglašavanja više verzija zakona koje su bile u proceduri, te dobijanja saglasnosti, tačnije: potvrde u formi mišljenja, od strane tzv. Venecijanske komisije Vijeća Evrope da prijedlog zakona ispunjava minimum kriterijuma da bi mogao biti izglasan i stupiti na snagu. Duga procedura usvajanja zakona u BiH je prvi objektivni činilac pravno-političkog stanja u BiH koji se ne smije ignorisati kad se govori o donošenju i implementaciji zakonâ u BiH. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina je, nakon usvajanja, na tri jezika u službenoj upotrebi u BiH objavljen u "Službenom glasniku BiH", čime je postao dostupan svim organima i institucijama vlasti u BiH, ali i drugim korisnicima publikacija te vrste i sadržaja, a zatim je preveden na engleski i romski jezik – taj čin, tj. prvo prevođenje jednog zakona u BiH na romski jezik, držimo izuzetno važnim za emancipaciju romske nacionalne manjine u BiH; smatramo ga pozitivnim primjerom afirmacije Roma. U posebnoj brošuri je objavljen u 1000 primjeraka koje su, takođe,

distribuisane na razne adrese, tako da nijedan organ vlasti u BiH nema opravdanja i alibi za, eventualno, nepoznavanje sadržaja Zakona. Na žalost, u praksi, odnosno pravno-političkoj zbilji u BiH danas, nije rijedak slučaj da se strukture vlasti za neizvršavanje nekih svojih obaveza pokušavaju pravdati nepoznavanjem propisa.

Po informacijama sa kojima raspolaže Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, kao resorno ministarstvo u Vijeću ministara BiH za pitanja prava nacionalnih manjina, entiteti u BiH: Republika Srpska i Federacija BiH, otpočeli su krajem iste, 2003. godine aktivnosti na donošenju svojih zakona o pravima pripadnika nacionalnih manjina, a na što su bili obavezni u skladu sa Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina na nivou BiH. U Republici Srpskoj Narodna skupština, kao najviši organ zakonodavne vlasti, je već krajem decembra 2004. godine donijela Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u RS ("Službeni glasnik Republike Srpske" br. 2/2005.), u kojem su konkretizovane i dodatno razrađene neke odredbe iz zakona o istoj materiji na nivou BiH, dok Parlamentarna skupština Federacije BiH, još nije okončala taj posao iako se na njemu intenzivno radi. Nijedan kanton nije donio svoj zakon o nacionalnim manjinama kao poseban zakon, što donekle otežava rješavanje problema sa kojima se na njihovom području i u sferi njihove ingerencije suočavaju Romi.

Takođe, u ovom kontekstu važno je podsjetiti na činjenicu da je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, u više navrata i pismeno, upozoravalo Kolegijum Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH na zakonsku obavezu da se formira Vijeće ili Savjet nacionalnih manjina BiH kao stalno radno tijelo Predstavničkog doma. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina usvojen je u oktobru 2005. godine ("Službeni glasnik BiH" broj: 76./2005.) je još decidnije i u tačnom zakonskom roku od 60 dana od dana donošenja ovog zakona predviđao formiranja ovog tijela. Konačno, Odluka o osnivanju Vijeća za nacionalne manjine pri Parlamentarnoj skupštini BiH usvojena je i objavljena u maju 2006. godine (Službeni glasnik BiH broj: 38./2006.), po kojoj se rečeno savjetodavno tijelo treba što prije konstituisati. U toku je konstituisanje, te postoji nada da će se do kraja 2007. godine konačno biti uspostavljeno Vijeće nacionalnih manjina pri Parlamentarnoj skupštini BiH.

Smatramo da je izvršenje ove zakonske obaveze vrlo važno sa aspekta podizanja svijesti o značaju formiranja tijela za promociju i zaštitu prava i rješavanje otvorenih pitanja, kako svih nacionalnih manjina, tako još i više - Roma kao najbrojnije i najugroženije nacionalne manjine na našim prostorima.

2. Molimo dajte informaciju o stanju rasprave u vezi sa položajem grupa navedenih u Ustavu kao "ostali", posebno što se tiče njihovog pristupa i sudjelovanja u političkom životu. Molimo također da date informaciju o uključenosti predstavnika grupa navedenih kao "ostalih" u trenutku procesa izrade nacrtu novog Ustava Bosne i Hercegovine.

Odgovor:

Krajem mjeseca marta 2006. godine poslije višemjesečnih rasprava, lideri sedam parlamentarnih stranaka, koje zajedno imaju većinu u oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, potpisali su Sporazum o promjeni Ustava Bosne i Hercegovine. Time su okončali višemjesečne razgovore domaćih političkih čimbenika, uz medijaciju predstavnika, najprije Američkog demokratskog instituta, pa u daljem toku predstavnika Evropske unije i američke administracije.

Dogovorene promjene Ustava koje su predložene Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, trebale su povećati efikasnost u odlučivanju u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine, te u tekstu o ljudskim pravima, koji bi bio ugrađen u Ustav, eliminisati odredbe koje su u nekim tumačenjima mogle predstavljati diskriminaciju onih koji ne pripadaju konstitutivnim narodima. Dosadašnje rješenje u Ustavu, koje je određivalo da Predsjedništvo BiH (nominalni šef države) čine jedan Bošnjak, jedan Hrvat i jedan Srbin, što znači da pripadnik „ostalih“ ili manjinskih naroda i iz formalnopravnih razloga su onemogućeni da budu kandidati za članove Predsjedništva, bude zamjenjena novim tekstom. Preloženo je da se ukida kolektivni šef države, a uvodi institucija predsjednika i dva potpredsjednika. Predsjednik i dva potpredsjednika ne mogu biti iz reda istog naroda. Ovim predlogom je eliminisan prigovor da dužnosti predsjednika i potpredsjednika nisu dostupne državljanima BiH iz reda „ostalih“ odnosno pripadnika manjina.

Dosadašnjim rješenjima Ustava BiH, pripadnici nacionalnih manjina, odnosno "ostali" nisu formalnopravno bili sprječavani da se kandiduju i da budu izabrani za poslanike u Parlamentarnu skupštinu BiH, bilo kao pojedinci ili na listama političkih stranaka. Međutim, u dosadašnjim sazivima Parlamenta među poslanicima nije bilo onih iz reda pripadnika nacionalnih manjina. Predložene ustavne promjene predstavljaju afirmaciju prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Naime, predloženo rješenje koje glasi „b. Pripadnicima ostalih i nacionalnih manjina garantuju se 3 mjesta u Zastupničkom domu; c. Zastupnički dom ima 84 člana, plus 3 garantirana mjesta za pripadnike nacionalnih manjina“.

Predloženo rješenje predstavlja garanciju manjinskim zajednicama da će biti zastupljene u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Obzirom da se

poslanici u Zastupničkom domu biraju direktnim glasanjem građana za kandidatske liste političkih stranaka ili pojedinačnih kandidata, Izbornim zakonom će trebati razraditi mehanizam na koji način će se popuniti 3 garantirana mjesta za nacionalne manjine.

Naredno poboljšanje ustavnih odredbi, koje se tiču pripadnika manjinskih zajednica odnosi se na nosioce funkcija u Parlamentarnoj skupštini. Dosadašnje rješenje koje je određivalo da ove funkcije pripadaju Bošnjacima, Hrvatima i Srbima zamjenjene su odredbom koja kaže da „Prdsjednik i zamjenici predsjednika svakog od domova (parlamenta) ne mogu biti iz istog naroda“ što znači da su ove dužnosti dostupne i pripadnicima nacionalnih manjina.

Sporazum o prihvatanju, ovih i drugih promjena Ustava Bosne i Hercegovine potpisale su sedam stranaka koje imaju većinu u Parlamentarnoj skupštini, međutim obzirom da je za promjene Ustava potrebna dvotrećinska većina od 42 poslanika u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine, predloženi amandmani na Ustav nisu usvojeni. Za amandmane Ustava je glasalo 26 poslanika.

Obzirom da su 1. oktobra 2006. godine održani opšti parlamentarni izbori, političke stranke, predlagači promjena i predstavnici međunarodne zajednice (EU i OHR) su se dogovorili da se nakon izbora, vrata dogovorenim ustavnim rješenjima i ponovo konstituišu predlog za parlamentarno odlučivanje.

Prema procjeni Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, dogovorena rješenja koja se odnose na pripadnike manjina, biće sadržana i u budućem predlogu.

3. Molimo dajte informaciju o generalnim politikama koje se odnose na jačanje boljih odnosa u zajednici i bavljenje diskriminacijom koja posebno pogađa osobe koje nisu pripadnici jednog od tri konsituttivna naroda.

Odgovor :

U Bosni i Hercegovini u posljednjih dvije-tri godine kontinuirano se odvija informisanje građana o pripadnicima manjina. Redovno se na javnim televizijskim glasilima, daju informacije o problemima manjinskih zajednica, njihovoj kulturi, običajima, osobenostima pojedine manjinske zajednice, te aktivnostima koje ostvaruju nevladine organizacije koje okupljaju manjine. Radio televizija Republike Srpske ima redovnu sedmičnu emisiju posvećenu manjinama, dok TV BiH i Federalna televizija, rade tematske emisije u povremenim intervalima.

Isto tako, u okviru generalne politike omogućena je intenzivna saradnja NVO i drugih asocijacija manjina sa matičnim zemljama i prekogranična komunikacija se odvija bez formalnosti ili drugih birokratskih barijera. Naime, sve manjinske zajednice izuzev romske, imaju kontakte i ostvaruju bez bilo kakvih uslovljavanja i barijera, saradnju i kontakte sa svojim matičnim državama. Posebno je intenzivna saradnja NVO Slovenaca, Čeha, Ukrajinaca, Italijana, Mađara, Makedonaca i dr, u oblasti kulture, obrazovanja, učenja maternjeg jezika, informisanja i dr. Aktivne nevladine organizacije su uspjele identifikovati svoje potrebe i kroz saradnju sa ambasadama matičnih zemalja razvili različite modalitete saradnje u zadovoljevanju potreba u navedenim oblastima.

U okviru generalne politike, važno je istaći da je u posljednjih dvije godine održano više tematskih rasprava o različitim pitanjima položaja manjina (o čemu se govori kasnije u ovom Izvještaju). Ovi okrugli stolovi, uz učešće predstavnika manjinskih zajednica, NVO koje se bave zaštitom prava manjina, te predstavnika međunarodnih organizacija i nadležnih ministarstava BiH, entiteta, kantona i opština bile su medijski pokrivena na visokom profesionalnom nivou, što je sasvim sigurno doprinijelo poboljšanju klime tolerancije i razumijevanja položaja manjina u Bosni i Hercegovini.

U svjetlu generalne politike prema manjinama, svakako treba tumačiti i činjenicu, da su predlozi za promjenu Ustava BiH, koji se odnose na položaj manjina a o kojima je naprijed govoreno prihvaćene sa najmanje teškoća, odnosno i u javnosti primljene kao neophodan minimum kojima se omogućava politička afirmacija i adekvatno zastupanje interesa manjinskih grupa u Bosni i Hercegovini.

Iako je naprijed konstatovano da je došlo do poboljšanja položaja manjinskih zajednica u cjelini, položaj romske zajednice je i dalje veoma težak i nezadovoljavajući. Generalna politika vlasti je podrška svim manjinskim zajednicama, a posebno Romima. Međutim potrebe Roma u oblasti stanovanja, zapošljavanja, zdravstvene i socijalne zaštite su ogromne i prevazilaze mogućnosti osiromašene, ratnim sukobom iscrpljene Bosne i Hercegovine. Problem u ovim oblastima je siromaštvo, a ne diskriminacija od strane većinskih grupa ili zajednice kao cjeline.

4. Molim dajte informaciju o procesu administrativnog ujedinjenja "dvije škole pod jednim krovom" na istim lokacijama: ima li ikakvog napretka u ujedinjenju odvojenih razreda koji su formirani s ciljem podučavanja učenika pripadnika različitih etničkih grupa? Molimo također da prikazete cjelokupnu procjenu provedbu Zakona o obrazovanju, posebno za one elemente koji su relevantni za pripadnike nacionalnih manjina.

Odgovor :

Dva mjeseca nakon usvajanja Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, Parlamentarna skupština BiH donijela je Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH koji je, u dijelu koji se odnosi na obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina, komplementaran Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, a neke odredbe i detaljnije razrađuju obavezu vlasti u toj oblasti i način njihove realizacije. Entiteti i kantoni donijeli su i svoje Zakone o osnovnom i srednjem obrazovanju – na žalost, još nije donesen okvirni zakon o predškolskom obrazovanju i vaspitanju koji bi na neki način regulisao i pitanje tretmana pripadnika nacionalnih manjina, posebno Roma, u predškolskom uzrastu - u kojima se, takođe, tretira pitanje zadovoljavanja obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina, s tim što je Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske pripremilo i konkretno Uputstvo o provođenju svog zakona u kojem se posebno elaborišu sadržaj i način provođenja obaveza spram nacionalnih manjina.

Kad smo već kod obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina u BiH, onda je važno istaći, kao mjeru vlasti u BiH, da su one, uz medijaciju Misije OESC-a u BiH, u februaru 2004. godine donijele i potpisima resornih ministara obrazovanja i prosvjete, verifikovale Plan akcije za zadovoljavanje obrazovnih potreba Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH a njegova implementacija je u toku i daje rezultate. Da je to tako pokazuju, između ostalog, i zaključci i preporuke sa jedne stručne konferencije koja je, u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, početkom jula 2005. godine održana u Vogošći a bila je posvećena isključivo evaluaciji implementacije ovog akcionog plana. Dana 20.02.2006. godine u Zgradi zajedničkih institucija BiH održana je i konferencija "Dvije godine implementacije Plana akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini -. iskustva i izazovi" Tim prilikama, uz učešće predstavnika gotovo svih resornih ministarstava za obrazovanje i najvećeg dijela predstavnika nevladinih organizacija koje okupljaju nacionalne manjine, zatim članova Vijeća Roma BiH, članova Odbora za Rome pri Savjetu ministara BiH, drugih romskih lidera i predstavnika međunarodnih organizacija, zaključeno je da je Plan akcije i dalje aktuelan, da ga u tekstualnom dijelu i smislu uopšte ne treba mijenjati ili dopunjavati, nego samo biti uporniji u njegovoj implementaciji, posebno kad je riječ o obavezama obrazovnih i lokalnih vlasti u BiH. Da Plan akcije - koji inače nije bez mana, naročito što nije jasno definisao subjekte za monitoring njegovog provođenja – daje pozitivne rezultate, posebno kad su posrijedi Romi, uvjerljivo svjedoči broj romske djece koja se upisuju, redovno pohađaju, ne napuštaju, odnosno završavaju osnovne škole. Takođe, svakim danom je sve više mladih Roma srednjoškolaca, a danas je broj Roma koji studiraju na nekom od, inače, mnogobrojnih b-h univerziteta, dostigao skoro 30-tak studenata. Isto tako, povećala se i briga društva, naročito resornih obrazovnih vlasti, za obezbjeđenje udžbenika, školskog pribora, prevoza i toplog obroka za siromašne romske đake, za uključivanje romskih asistenata u nastavne procese itd. Sve ovo što se iznosi, potvrđeno je i na konferenciji koju su zajednički organizovali Ministarstvo za

ljudska prava i izbjeglice BiH, Odbor za Rome pri Savjetu ministara BiH i Savjet Evrope, Kancelarija u Sarajevu, u decembru 2005. godine, na kojoj se razgovaralo o položaju nacionalnih manjina u BiH u svjetlu provođenja preporuka Savjetodavnog komiteta Okvirne konvencije Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina povodom razmatranja Inicijalnog izvještaja BiH o provođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u BiH u periodu 2000.-2004. godina.

Želimo još naglasiti problemu "dvije škole pod jednim krovom", koji egzistira u Federaciji Bosne i Hercegovine od završetka rata pa do danas. Sa današnje tačke gledišta ništa bitno se nije riješilo po pitanju "dvije škole pod istim krovom". Zašto?

Razlog za ovo bi se mogao naći u tome što su sve ustavne nadležnosti po pitanju obrazovanja u Federaciji BiH u kantonima. Na nivou Federacije BiH, a od prije 3 - 4 mjeseca na nivou Bosne i Hercegovine, postoje koordinirajuća tijela koja čine ministri obrazovanja. Ovo tijelo treba da predloži rješenje ovog problema.

Podsjećanja radi, navodimo da je i OSCE- Odjel za obrazovanje, također uključen u proces reformi obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini – dva entiteta i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Dakle, promjene kojih je bilo na putu rješavanja problema "dvije škole pod jednim krovom" su više "kozmetičke" a manje suštinske i one se odnose, primjera radi, objedinjen je menadžment u malom broju škola ali su učenici i dalje podijeljeni i tako dalje. U nizu akcija na planu reformisanja obrazovanog sistema u Bosni i Hercegovini su i uklanjanje negativnih sadržaja iz udžbenika, naziva škola i nekih obilježja iz školskih prostorija. Ovdje treba pomenuti i neadekvatno provođenje zajedničkih jezgara nastavnih planova i programa koji bi riješili dileme i prepreka, pa i "dvije škole pod istim krovom". U Federaciji BiH nastava se odvija po Bosanskom i Hrvatskom nastavnom planu i programu, te još uvijek nije usvojen Zakon o visokom obrazovanju i ako je termin za njegovo usvajanje već odavno istekao.

5. Molimo dajte informaciju o naporima učinjenim kako bi se olakšao povratak izbjeglica i raseljenih osoba. Posebno na lokalitetu gdje povratnici ne pripadaju većinskoj populaciji. Jesu li poduzete mjere na poboljšanju njihovog pristupa socijalnim pravima (stanovanje, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, zapošljavanje)?

Odgovor :

Bosna i Hercegovina ostvarila je ogroman napredak u realiziranju strateških ciljeva za sprovedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Posebno dobri rezultati ostvareni su na planu stvaranja povoljnog sigurnosnog okruženja u mjestima povratka, povratu imovine i stanarskih prava, a značajni su rezultati i na planu rekonstrukcije stambenog fonda i popravke infrastrukture u područjima povratka.

Dobre rezultate na planu povratka i povrata imovine, nisu pratili značajniji rezultati na planu stvaranja uvjeta za održivost povratka, a prije svega to se odnosi na upošljavanje povratnika, kao i ostvarivanje prava na socijalnu skrb, zdravstvo, školstvo i dr. Pored toga, a vezano za održivost povratka i sigurnost, jeste i pitanje deminiranja, koje još uvijek, protekom više od 10 godina od završetka rata, nije realizirano u BiH.

Na žalost, sredstva u BiH osigurana za realiziranje ciljeva za sprovedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, nisu bila u okvirima očekivanja.

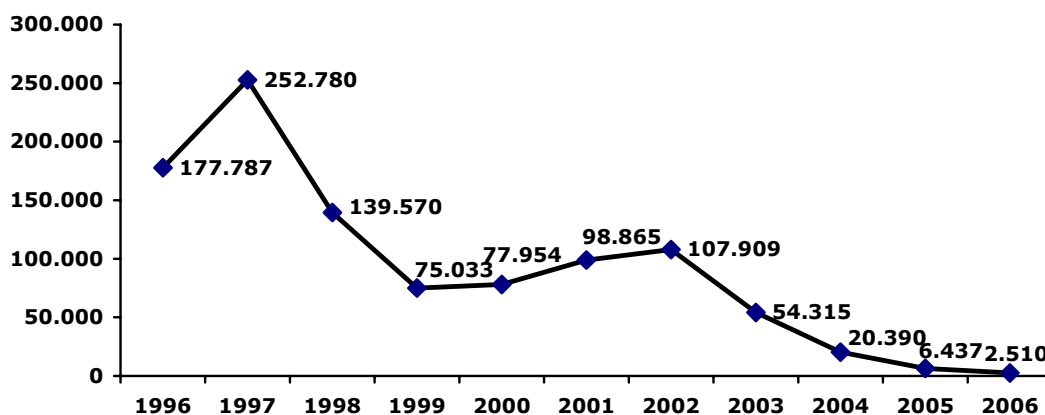
Ni kreditna sredstva koja će Bosna i Hercegovina povući za potrebe rješavanja problema raseljenih osoba i izbjeglica, također neće biti dovoljna da se ovo pitanje rješi tokom ove i naredne godine.

Povratak izbjeglica i raseljenih osoba

Povratak u BiH otpočeo je odmah po potpisivanju Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Do sada je registrirano ukupno 1.014.340 povratnika u BiH, od kojih 442.352 izbjeglica i 571.988 raseljenih osoba. Gotovo polovinu povratnika, odnosno 45% od ukupnog povratka čine tzv. manjinski povraci, kojih je registrirano 456.370.¹

Povratak u BiH od 1996. do 30.06.2006.

¹ UNHCR Statistike sa stanjem na dan 30.06.2006. godine

Najveći broj povrataka, ostvaren je upravo u godinama koje su slijedile poslije potpisivanja Mirovnog sporazuma, tako da je samo u prve tri godine, evidentiran povratak 570.925 osoba, što čini više od polovine, odnosno oko 56% od ukupnog broja povrataka u BiH od DMS do sada.

Potom povratak dobiva silaznu putanju, sa gotovo prepolovljenim brojem registriranih povrataka u 1999. godini u odnosu na 1998., da bi 2001. godine, ponovo počeo da raste i posebno dobri rezultati se bilježe tokom 2002. godine, u kojoj je, kao i u prve tri godine, zabilježeno preko 100.000 povratnika.

Razlozi porasta broja povrataka u ovom periodu vezani su, prije svega, za ubrzanu i djelotvornu implementaciju imovinskih zakona, koja je rezultirala povratom stambenih jedinica njihovim prijeratnim vlasnicima i nosiocima stanarskih prava, čime su stvoreni preduvjeti da se značajan broj raseljenih i izbjeglih osoba vrate svojim kućama.

Pored toga, u tom periodu značajna sredstva su uložena u obnovu stambenog fonda za potrebe povratka, a posebno je veliki doprinos dat kroz povećanje opće sigurnosti u BiH, pa time i sigurnosti povratnika.

Nadalje, unapređenje međusobne suradnje nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini i njihove saradnje sa ostalim značajnim domaćim i međunarodnim partnerima u ovoj oblasti, dalo je veliki doprinos pravilnom kreiranju procesa, a posebno u oblasti rekonstrukcije i odabira stvarnih prioriteta.

Poslije 2002. godine povratak dalje opada i trenutno stanje, ali samo na prvi pogled, ukazuje na skori kraj procesa, jer nesporno je da i danas, više od deset godina poslije potpisivanja mirovnog sporazuma, još uvijek ogroman broj izbjeglica i raseljenih osoba čeka na osiguranje osnovnih preduslova za trajna rješenja kroz povratak.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice stoji na stanovištu da sve dok i posljednja izbjeglica iz BiH i raseljena osoba u BiH, koja želi da se vrati u svoj prijeratni dom, ne dobije pristup ovom pravu - proces povratka ne može biti dovršen. Za ovakvo opredjeljenje i riješenost u pravcu osiguranja ne samo povratka nego, ništa manje važno, i njegove održivosti, postoji politički konsenzus svih relevantnih učesnika u BiH i međunarodnoj zajednici.

Iako u je u 2005. godini, kao i prvoj polovini 2006. godine broj povrataka značajno opao, treba zaključiti sa tim da je još 2004. godine zabilježen milioniti povratnik u BiH.

Stoga je potrebno afirmativno se osvrnuti na rezultate koje je Bosna i Hercegovina postigla na ovom planu koji, kada se stopa realiziranih povratka u

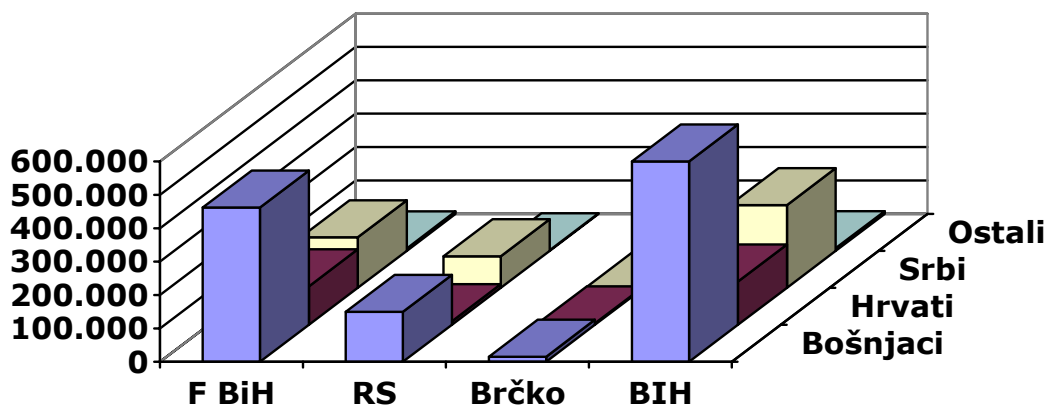
BiH od oko 50%, uporedi sa situacijama nakon kriza na drugim područjima, nedvojbeno predstavljaju značajan uspjeh.

Također, značajno je još jednom istaknuti, da gotovo polovinu ukupnog broja povratka čine tzv. manjinski povraci. U tabelama i grafikonima koji slijede, dat je prikaz broja i nacionalne stukture povratnika po entitetima.

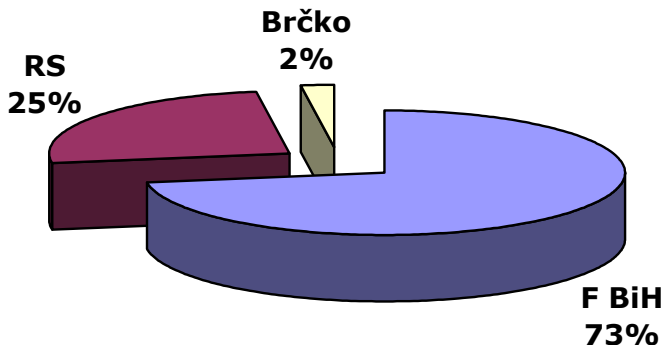
Pregled broja i nacionalne stukture povratnika po entitetima

Povratak 1996 do 30.06.2006.	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali	UKUPNO
FBiH	462.662	114.969	151.587	6.546	735.764
%	62,88%	15,63%	20,60%	0,89%	73%
RS	150.394	10.720	94.560	1.520	257.194
%	58,47%	4,17%	36,77%	0,59%	25%
Brčko Distrikt BiH	15.145	3.746	2.491		21.382
%	70,83%	17,52%	11,65%		2%
UKUPNO BiH	628.201	129.435	248.638	8.066	1.014.340
%	62%	13%	25%	1%	100%

Povratak 1996 do 30.06.2006.

Učešće entiteta u povratku

Obnova

Kao posljedica rata, u Bosni i Hercegovini je djelomično ili potpuno razoreno oko 445.000 stambenih jedinica u BiH, što je više od trećine (37%) prijeratnog stambenog fonda.

Devastiranje je nastavljeno i nakon prestanka oružanih sukoba, tako da je poslije potpisivanja mirovnog sporazuma devastirano još oko 14.000 stambenih jedinica.

Obnova je pratila proces povratka, tako da je od Dejtonskog mirovnog sporazuma do sada, rekonstruisano oko 260 hiljada stambenih jedinica, od kojih gotovo dvije trećine donatorskim sredstvima.

Stanje stambenog fonda BiH 2006. godine

Obnovljene stambene jedinice (1996.-2005.)		260.388	
Stepen obnovljenosti stambenog fonda (ukupan broj obnovljenih stambenih jedinica u odnosu na ukupan broj oštećenih i uništenih)		57,94%	
Broj preostalih oštećenih i uništenih stambenih jedinica (prema stepenu oštećenja)	I (5%-20%)	17.963	9,59%
	II (25%-40%)	24.945	13,34%
	III (45%-65%)	29.355	15,67%
	IV (75%-100%)	82.219	43,90%
	n/p	32.791	17,51%
UKUPNO		187.273	
Stepen neobnovljenosti stambenog fonda (ukupan broj preostalih neobnovljenih st. jedinica u odnosu na broj uništenih i oštećenih)		42,06%	

Najviši stepen obnovljenosti stambenog fonda je u FBiH (66,70%), zatim u Brčko Distriktu BiH (46,30%), a najniži u RS sa stopom obnovljenosti od oko 40%.

Procenat stambenih jedinica koje još uvijek nisu obnovljene, izražen kao broj preostalih st. jedinica za obnovu u odnosu na broj ratom oštećenih i uništenih, na nivou BiH iznosi oko 42%, od čega je skoro polovina, odnosno oko 44% uništena (stepen oštećenja preko 75%), oko 16% st. jedinica je stepena oštećenja između 45% i 65%, oko 13% stepena oštećenja od 25% do 40%, dok je oko 10% stambenih jedinica lakše oštećeno (stepen oštećenosti do 20%). Za preostali broj oštećenih i uništenih stambenih jedinica iskazan u ukupnom broju, nije dostupan stepen oštećenosti.

Prioritetna rekonstrukcija stambenih jedinica za potrebe povratka

Strategijom za provedbu Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma, BiH se opredjelila za prioritetnu obnovu dijela stambenog fonda za potrebe povratka izbjeglica i raseljenih osoba, te osiguranje njihove održivosti sa stanovišta stambenih potreba u skladu sa standardima o minimumu stambenih uvijeta.

I danas, po protoku dugog niza godina nakon što su napustili svoje domove, ogroman broj ljudi čeka na obnovu i povratak.

Uz ogroman entuzijizam i napor uposlenika Sektora za izbjeglice, raseljene osobe i stambenu politiku na osnovu prijava za registriranje podnesenih u procesu prijavljivanja na javni poziv Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice objavljenog polovinom 2004. godine, oformljena je baza podataka o registriranim potencijalnim korisnicima pomoći, što je također bio jedan od strateških ciljeva Bosne i Hercegovine. Ova baza podataka već je dala izvanredne rezultate u identificiranju potreba na osnovu kojih se, uz razrušenost

stambenog fonda, prepoznaju prioriteta područja u kojima će se implementirati projekti obnove u svrhu povratka.

Ujedno, ovako sistemski prikupljeni i evidentirani podaci za područje cjelokupne Bosne i Hercegovine, mogu biti izvanredan instrument ne samo pri određivanju individualnih prioriteta na lokalnom nivou, već i planiranju aktivnosti za uspješno okončanje obnove za potrebe povratka.

Trenutno su u toku aktivnosti na prenosu vlasništva nad ovom bazom podataka na nadležne organe u BiH, i do kraja ovog mjeseca, sve prijave skupa sa uputama za ažuriranje i dopunjavanje baze podataka, će biti proslijeđene pripadajućim općinama povratka.

Aktuelni pokazatelji o broju podnesenih zahtjeva za registriranje potencijalnih korisnika pomoći, svjedoče o blizu 42 hiljada porodica, odnosno 142 hiljada osoba koje trebaju pomoć u rekonstrukciji u cilju dobrovoljnog povratka u BiH.

Obzirom da Bosna i Hercegovina nije u mogućnosti putem svojih proračuna osigurati sva neophodna sredstva za dovršetak procesa prioritete rekonstrukcije stambenog fonda, nadležne institucije su se odlučile kreditno zadužiti za rješavanje ovih pitanja.

Prvi korak u tom pravcu jeste zaduženje kod Razvojne banke Vijeća Europe, putem kojeg će BiH obnoviti 1.100 stambenih jedinica korisnika kolektivnih centara i alternativnog smještaja u BiH. Na taj način postižu se značajni dvojni efekti : omogućava se povratak korisnika kolektivnih centara i alternativnog smještaja svojim prijeratnim domovima i smanjuje se opterećenje proračuna u kojima su značajne stavke bile osiguranje uvjeta za stanovanje i skrb o korisnicima ovog vida kolektivnog i individualnog zbrinjavanja u BiH.

Povrat imovine i stanarskih prava

Povrat imovine i stanarskih prava jedan je od osnovnih uslova za ostvarivanje prava na povratak raseljenih osoba i izbjeglica, stoga je logično postavljen kao drugi strateški cilj za provedbu Aneksa 7. DMS.

Podsjetićemo se da je veliki dio stanovništva bio raseljen usljed fizičkog uništavanja stambenih jedinica u kojima su živjeli prije rata, useljavanja u „sigurnije objekte“, privremenog zaposjedanja napuštenih nekretnina, kao i zadovoljavanja ekonomskih potreba za održivost porodica u ratnom periodu.

Stoga, u najveći broj useljivih, napuštenih, stambenih jedinica, privremeno su se nastanile osobe raseljene unutar BiH. Takva rješenja najčešće su bila pravno utemeljena, jer su u oba entiteta na snazi bili zakoni o raspolaganju napuštenom imovinom.

Takvim zakonskim rješenjima o dodjeli napuštenih stambenih jedinica, promijenjeni su korisnici u više od 200.000 stambenih jedinica, od kojih, gotovo podjednako procenta u društvenom i privatnom vlasništvu.

Usvajanje zakona o prestanku primjene zakona i drugih propisa o napuštenoj imovini u oba entiteta, tijekom 1998. godine, bio je prvi konkretan znak opredijeljenosti i spremnosti vlada entiteta da se aktivno angažiraju na realiziranju procesa povratka izbjeglica i raseljenih osoba, te povrata njihove privatne imovine i društvenih stanova na kojima su imali stanarsko pravo.

Početak primjene imovinskih propisa bio je vrlo težak, praćen velikim pritiscima i zahtjevima za što je moguće više legaliziranja zatečenog stanja, a time i vraćanja što manjeg broja privremeno okupiranih stambenih jedinica.

Naravno da ovakve prognoze nisu išle u prilog pravnoj sigurnosti unutar tog procesa, tako da je Visoki predstavnik za BiH tokom 1999. godine donio niz amandmana na postojeće zakone i posezao za čestim propisivanjem podzakonskih provedbenih akata.

U 2000. godini međunarodna zajednica u BiH osniva tzv. PLIP ćeliju za praćenje i primjenu relevantnih propisa, koja se sastojala od predstavnika četiri vodeće organizacije međunarodne zajednice u BiH zainteresirane za ovu problematiku i to OHR-a, OSCE-a, UNHCR-a i CRPC-a. Predstavnici PLIP-a počinju objavljivati mjesečne statističke pokazatelje na nivou BiH, entiteta i Brčko Distrikta BiH, redovno prateći ostvareni napredak, analizirajući i upoređujući te pokazatelje.

Na ovom mjestu treba spomenuti da je procenat implementacije imovinskih zakona na nivou BiH na kraju 2000. godine iznosio svega 21% (FBiH - 29%, RS - 13% i Brčko Distrikt BiH - 14%).

Postignuti rezultati su ocijenjeni kao nezadovoljavajući, tako da Visoki predstavnik za BiH, već krajem 2001. godine, poseže za novim izmjenama i dopunama postojeće pravne regulative. Ovaj put se radilo o radikalnijim i potpuno drugačijim okolnostima s obzirom na to da je Visoki predstavnik prvi put donio izmjene i dopune propisa na privremenoj osnovi dok iste ne usvoje nadležna tijela, bez mogućnosti ikakve izmjene u parlamentarnoj proceduri.

Tako već 2002. godine postaje vidljivo da će nove izmjene i dopune imovinskih zakona, koje je donio Visoki predstavnik, imati pozitivne efekte iako je odavno postalo jasno da su pojedine odredbe izuzetno teško provodive zbog pratećih socijalnih i drugih okolnosti.

Tokom 2003. godine dinamika implementiranja imovinskih zakona kreće se u omjeru oko 3% mjesečno, tako da je na kraju godine procenat provodivosti na nivou BiH iznosio 92,48% (FBiH - 92,18%, RS - 92,55% i Brčko Distrikt BiH - 96,69%). U ovaj procenat nisu uključena negativna rješenja koja su, kao takva, imala karakter riješenih slučajeva, čime bi ovaj procenat bio u okvirima realne provodivosti. Iste godine, članice PLIP-a izdaju prve certifikate - potvrde o suštinskom okončanju procesa implementiranja imovinskih propisa.

Tokom 2004. godine došlo je do okončanja značajnog broja tzv. "teških slučajeva", u kojima su sudovi pravosnažnim presudama riješili prethodno pitanje valjanosti o prijenosu prava raspolaganja, a nakon toga nastavljen je postupak pred nadležnim organima. Takvi slučajevi su karakteristični za područje Republike Srpske, a odnosili su se uglavnom na zamjenu imovine na relaciji Republika Srpska - Republika Hrvatska.

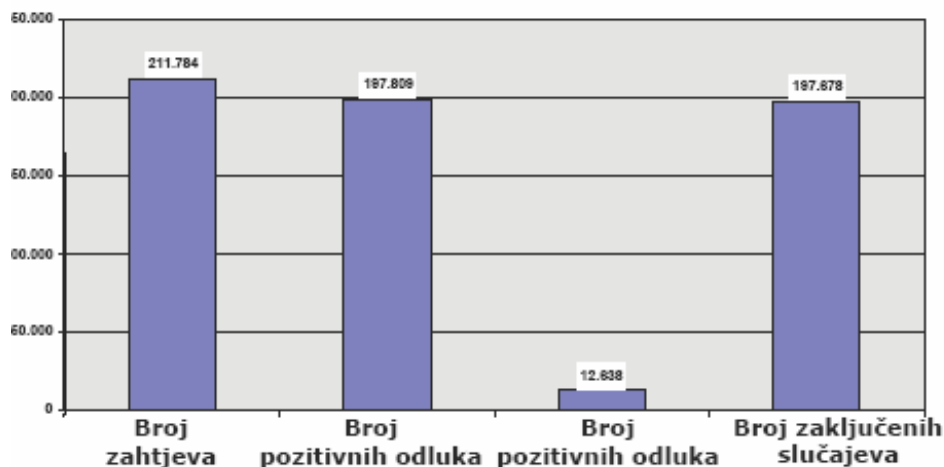
Suštinsku potvrdu završetka implementiranja imovinskih propisa dobila je većina općina u Bosni i Hercegovini tokom 2004. godine, a preostale općine u 2005. godini.

Konačno, sa zadovoljstvom možemo konstatirati da je i ovaj strateški cilj veoma uspješno realiziran jer su imovinski zakoni provedeni u cjelosti, odnosno stopa provodivosti pozitivnih odluka je gotovo stoprocentna što znači da su stambene jedinice vraćene u posjed svojih prijeratnih vlasnika i nositelja stanarskih prava.

Pregled provedbe imovinskih zakona u BiH

Držtvena imovina	Zahtjeva	97.149
	Pozitivnih odluka	87.583
	Negativnih odluka	9.153
	Zaključenih slučajeva	8.751
	Stopa provedbe	90,08%
Privatna imovina	Zahtjeva	114.635
	Pozitivnih odluka	110.226
	Negativnih odluka	3.485
	Zaključenih slučajeva	110.168
	Stopa provedbe	96,10%
Ukupno	Zahtjeva	211.784
	Pozitivnih odluka	197.809
	Procenat	93.40%
	Negativnih odluka	12.638
	Procenat	5,97%
	Zaključenih slučajeva	197.678
	Stopa provedbe	93,34%
Stopa provedbe	sa stanjem na dan 31.12.2003.	92,48%
	sa stanjem na dan 31.12.2002.	68,70%
	sa stanjem na dan 31.12.2001.	40,51%
	sa stanjem na dan 31.12.2000.	20,76%

Bosna i Hercegovina

Zdravstvena zaštita

U zdravstvu, kao elementu održivosti povratnika, može se konstatirati da je postignut slab napredak i da se u ovom segmentu i dalje krše međunarodni i domaći propisi.

Kao primjer može poslužiti činjenica da se veoma neadekvatno primjenjuje međuentitetski Sporazum o zdravstvenoj zaštiti, koji je tek privremeno rješenje za pružanje zdravstvenih usluga raseljenim osobama u BiH. Sistemska mjera, koja se još uvijek čeka, jeste donošenje krovnog Zakona o zdravstvenoj zaštiti kojeg bi, prema važećim zakonskim rješenjima, trebalo pripremiti Ministarstvo civilnih poslova BiH.

Do donošenja krovnih propisa iz oblasti zdravstva, očekuje se od nadležnih entitetskih organa i Brčko Distrikta BiH da dosljedno primjenjuju postojeće entitetske i druge propise, kao i međuentitetski sporazum kojim se uređuje pitanje zdravstvene zaštite povratnika.

Postoje kompleksne veze između zdravlja i ljudskih prava, a to su prvenstveno:

- Narušavanje ili nedostatak poštovanja ljudskih prava koje mogu imati ozbiljne posljedice po ljudsko zdravlje;
- Zdravstvene politike i programi mogu unaprijediti ili narušiti ljudska prava načinom na koja su dizajnirana ili provedena;
- Vulnerabilnost i uticaj lošeg zdravlja može biti reducirana poduzimanjem koraka ka poštovanju, zaštiti i ispunjavanju ljudskih prava;
- Normativni sadržaj svakog prava je u potpunosti artikuliran u instrumente ljudskih prava.
- U odnosu na pravo na zdravlje i slobodu od diskriminacije, normativni sadržaj je pojedinačno naglašen u pitanjima koja slijede. Primjeri jezika korištenog u instrumentima ljudskih prava u smislu određivanja sadržaja nekih drugih ključnih prava relevantnih za zdravlje, kao što su: jednakost, solidarnost i uzajamnost.

Na nivou države nema okvirnog zakona za zdravstvenu zaštitu, kao ni resornog ministarstva. Ministarstvo civilnih poslova BiH (Odjeljenje za zdravstvo), nadležno je za koordiniranje aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu za oblast zdravstva u BiH.

Prema Ustavu BiH, organizacija i upravljanje sistemom zdravstvene zaštite su u BiH decentralizirani do nivoa entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Zastupljenost principa jednakosti, pravičnosti i solidarnosti u zdravlju/zdravstvenoj zaštiti i problemi s kojima se susreću ciljane kategorije stanovništva (izbjeglice iz BiH, raseljene osobe u BiH, povratnici)

Propisi koji reguliraju zdravstvenu zaštitu i zdravstveno osiguranje proklamiraju jednakost, pravičnost i solidarnost u zdravlju za sve građane, ali zbog slabe provedbe propisa, u praksi se ovi principi nedovoljno ostvaruju.

Problemi s kojim se susreću izbjegle i raseljene osobe u ostvarivanju zdravstvene zaštite su istovrsni kao i oni s kojim se susreću ostale ugrožene kategorije stanovništva i oni proističu iz nemogućnosti da se ostvari pravo nosioca zdravstvenog osiguranja u skladu sa zakonom.

Teške ekonomske i socijalne prilike su jedna od kočnica povratka, a posebno održivog povratka. Nemogućnost zapošljavanja i ostvarivanja prava na penziju je još jedan od problema koji otežavaju ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu ove kategorije stanovništva.

Fragmentacija i neprenosivost (između entiteta, kantona ili općina) zdravstvenog osiguranja su uzroci otežanom ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu. Naprimjer, u nekim oblastima najbliža zdravstvena ustanova može biti pod drugom zdravstvenom nadležnosti, a s obzirom na to da osiguranje nije prenosivo, neki pacijenti su prisiljeni da plaćaju nepotrebne velike troškove zdravstvene usluge ili troškove prijevoza da bi došli do zdravstvene ustanove koja je u nadležnosti njihove oblasti i koja će prihvatiti njihovo osiguranje.

- **Funkcionalna povezanost entitetskih i kantonalnih sistema, u smislu osiguranja slobodnog kretanja ljudi preko kantonalnih, entitetskih granica, Brčko Distrikta BiH**

Kao jedan od problema u ostvarivanju zdravstvene zaštite navedena je slabost funkcionalne povezanosti entitetskih i kantonalnih zdravstvenih sistema.

U cilju prevazilaženja problema i reguliranja načina i postupka ostvarivanja zdravstvene zaštite osiguranika van teritorija kantona, odnosno entiteta kojem osiguranik pripada, zaključen je i potpisan: *Sporazum o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji Bosne i Hercegovine, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH kome osigurane osobe pripadaju* („Službeni glasnik BiH“, broj 30/01 od 18. 12. 2001.), a počeo se primjenjivati od 01. 01. 2002. godine.

Potpisnici Sporazuma su: Fond zdravstvenog osiguranja Republike Srpske, Vlada Brčko Distrikta BiH – Odjeljenje za zdravstvo, javnu sigurnost i ostale usluge građana i Zavod za zdravstveno osiguranje i reosiguranje Federacije BiH, po ovlasti kantonalnih zavoda za zdravstveno osiguranje. Potpisnici Sporazuma su zajednički imenovali Komisiju za izradu Uputstva, radi lakše primjene istog, tako da se Sporazum uglavnom primjenjuje na području cijele Bosne i Hercegovine uz određene probleme.

Ovim sporazumom se regulira osiguranje korištenja zdravstvene zaštite u slučaju kada osoba osigurana kod zavoda za zdravstveno osiguranje u jednom kantonu, entitetu, odnosno Brčko Distriktu BiH ima potrebu koristiti zdravstvenu

zaštitu na području drugog kantona, odnosno na teritoriju drugog entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH.

Međutim, u praksi smo svjedoci da se ovaj sporazum ne poštuje i ne primjenjuje, te je u tom smislu naročito otežano ostvarivanje zdravstvene zaštite penzionera – povratnika, jer fondovi penzijsko-invalidskog osiguranja ne uplaćuju doprinose u skladu sa odrednicama ovog sporazuma. U skladu sa članom 13., svaki sudionik sporazuma može isti otkazati davanjem izjave o otkazu koju upućuje svim sudionicima sporazuma tri mjeseca prije isteka kalendarske godine za narednu godinu, što do danas niko od potpisnika nije uradio. U narednom razdoblju potrebno je kritički sagledati odrednice ovog sporazuma, te zakonom obligatorno regulirati određena ponašanja, kao i propisati sankcije u slučaju kršenja sporazuma.

- Planovi i programi za naredni period koji bi doprinijeli unapređenju stanja u ovoj oblasti

U vezi sa prevazilaženjem problema koji vode ka nejednakosti u pristupu zdravstvenoj zaštiti, postavljen je niz prioriteta mjera u Razvojnu strategiju BiH – PRSP, koja je usvojena od strane Vijeća ministara i entitetskih vlada.

Kad je u pitanju ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu, potrebno je realizirati sljedeće mjere:

- Osiguranje univerzalne pokrivenosti stanovništva zdravstvenim osiguranjem, posebno ugrožene kategorije stanovništva;
- Usvajanje osnovnog paketa zdravstvenih prava;
- Osiguranje nesmetane provedbe Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite izvan područja kantonalnog zavoda za zdravstveno osiguranje kome osiguranik pripada i sporazum o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji Bosne i Hercegovine izvan područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH, kome osigurane osobe pripadaju;
- Racionalizacija mreže zdravstvenih ustanova;
- Reforma primarne zdravstvene zaštite jačanjem porodične medicine.

Obrazovanje

Pravo na obrazovanje je utkano u Ustav Bosne i Hercegovine, gdje se ističe da: „Prava i slobode predviđeni Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. Sve osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode, što uključuje i pravo na obrazovanje.“

Na nivou države nema resornog ministarstva za oblast obrazovanja. Ministarstvo civilnih poslova BiH, nadležno je za koordinaciju aktivnosti,

usklađivanja planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu za oblast obrazovanja u BiH.

Prema Ustavu BiH organizacija i upravljanje sistemom obrazovanja su u BiH decentralizirani do nivoa entiteta i Brčko Distrikta BiH.

- **Problemi s kojim se susreću ciljane kategorije (izbjeglice iz BiH, raseljene osobe u BiH, povratnici) u realizaciji obrazovanja, kao i procedure u ostvarivanju njihovih prava iz obrazovanja**

Potpisivanjem *Privremenog sporazuma o ostvarivanju potreba i prava djece povratnika (potpisanog u martu 2002. godine)* i donošenjem *Okvirnog zakona (u 2003. g.)* nadležne obrazovne vlasti su učinile značajan korak na punom ostvarivanju prava na obrazovanje učenika izbjeglica i povratnika:

- Jednak pristup obrazovanju, bez diskriminacije, za ovu djecu osigurava se, između ostalog, kroz obavezu domaćih vlasti da osiguraju nesmetanu slobodu kretanja u smislu poštivanja prava na izbor prebivališta, te kroz princip jednakopravnosti obrazovnih isprava, bez obzira na kom su području BiH stečene (čl. 13. OZ) i omogućavanja nesmetanog nastavka školovanja bez uslovljavanja u odgovarajućem programu, odnosno, osiguranja podučavanja i polaganja mogućih dopunskih predmeta za drugi obrazovni program;
- Djeci povratnicima iz inostranstva omogućava se nastavak daljeg školovanja na osnovu inostrane isprave o stečenom obrazovanju, uz prethodno rangiranje/nostificiranje prema važećim propisima;
- Zakonska rješenja o jednakopravnosti i upotrebi jezika i pisama konstitutivnih naroda u procesu nastave, također su u funkciji eliminisanja diskriminacije ove kategorije učenika;
- Obaveza usaglašavanja nacionalnog sastava školskih odbora prema strukturi učenika/roditelja/osoblja/lokalne zajednice, onako kako ona u datom trenutku izgleda, a prema odnosu iz popisa stanovništva iz 1991. godine.
-

Svi principi utvrđeni Okvirnim zakonom i razrađeni u zakonima na nižim nivoima u funkciji su ostvarivanja i zaštite prava na obrazovanje sve djece, pa i djece izbjeglica i povratnika:

- Okvirnim zakonom izričito je propisano da su škole dužne osigurati svu moguću pomoć pri upisu, pohađanju škole i nastavku daljeg obrazovanja, te osigurati uslove za ostvarivanje ovog prava, naročito za djecu izbjeglice, raseljene, povratnike;
- Princip jednakopravnosti obrazovnih isprava na području cijele BiH također je u funkciji zaštite djece povratnika i izbjeglica;
- U cilju očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta djece državljana BiH u inostranstvu osigurava se podrška za organiziranje dopunske nastave iz „nacionalne skupine“ predmeta;
- Aktivnosti koje se provode u okviru implementacije Privremenog sporazuma o ostvarivanju posebnih potreba i prava djece povratnika u funkciji su zaštite djece i podrške njihovom održivom povratku. Ovim

sporazumom obrazovne vlasti su se obavezale na provođenje neophodnih aktivnosti kojima će se potpuno ostvariti zacrtani ciljevi:

CILJ 1. – omogućiti djeci povratnicima da izučavaju tzv. „nacionalnu skupinu predmeta“ prema NPP koji oni odaberu

CILJ 2. – povećati zapošljavanje nastavnika povratnika,

CILJ 3. – nadgledati i prikupljati podatke o djeci povratnicima,

CILJ 4. – usaglasiti nacionalnu sistem školskih odbora,

CILJ 5. – osiguranje adekvatnih udžbenika, uklanjanje neprimjerenih naziva i školskih simbola itd.,

CILJ 6. – instrukcije za provedbu Sporazuma.

Raseljenoj djeci i djeci u kolektivnim smještajima obrazovne vlasti pružaju pomoć prema mogućnostima (besplatni udžbenici, topli obrok), a na ovom planu veoma su aktivne brojne nevladine organizacije.

- **Pozitivni refleksi i rezultati implementacije Okvirnog zakona i privremenog Sporazuma u praksi:**

-

- Povećan broj učenika povratnika u prijeratna prebivališta;
- Povećan broj zaposlenih nastavnika povratnika i domicilnih nastavnika iz reda manjinskog naroda;
- U više od 25 škola u BiH organizirana nastava iz tzv. „nacionalne skupine predmeta“ po NPP koji su odabrali učenici/roditelji;
- Izvršena revizija udžbenika i otklonjeni neprimjereni sadržaji iz njih;
- Urađene Smjernice za pisanje udžbenika historije i geografije;
- Urađeni „prototipi“ Pravilnika o formiranju i radu školskih odbora (u skladu sa odredbama OZ) i Pravilnika o kriterijima za školske nazive, simbole i organiziranje školskih manifestacija (na osnovu njih, RS, Brčko Distrikt BiH i nekoliko kantona u FBiH, 3-6, već su donijeli vlastite podzakonske akte);

Vijeće Ministara BiH formiralo je Komisiju za izradu NPP za dopunsku nastavu za djecu u inostranstvu, koja je, po posljednjim informacijama, završila svoj posao na izradi NPP.

Otvorena pitanja/izazovi i još uvijek prisutni problemi u praksi:

- Nije osigurano da se nacionalna grupa predmeta izučava sistemski i kontinuirano u područjima gdje je broj učenika ispod pedagoških standarda; nije u potpunosti eliminirana praksa prijevoza učenika u jednonacionalne škole izvan njihovog upisnog područja; nije još uvijek osigurana dosljedna primjena zakonskih odredbi o sastavu školskih odbora; još uvijek postoje kolektivni i tranzitni centri u kojima boravi školska populacija koju je teško uključiti u redovni obrazovni proces; još uvijek su složene i neujednačene procedure priznavanja inostranih školskih isprava;
- Primjer još uvijek prisutne diskriminacije i učenika u praksi (pa i učenika izbjeglica i povratnika) jeste postojanje još uvijek velikog broja tzv. „dviiju

škola pod jednim krovom“ (od 52 škole u FBiH – do sada administrativno-pravno ujedinjene dvije srednje škole; škole u Žepču, Varešu i gimnazija u Mostaru izraziti su primjeri neprovođenja odluke Visokog predstavnika – u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, Srednjobosanskom kantonu i Zeničko-dobojskom kantonu; očekuje se da se nakon usklađivanja zakonske regulative stvore sve neophodne pretpostavke za objedinjavanje svih škola do početka školske 2005/2006. godine).

Rad i zapošljavanje

U Bosni i Hercegovini, na nivou države, nema okvirnog zakona za oblast rada i upošljavanja, kao ni resornog ministarstva. Ministarstvo civilnih poslova nadležno je za koordinaciju aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu za oblast rada i zapošljavanja.

Prema Ustavu BiH, organizacija i upravljanje sistemom radno-pravne zaštite su u BiH decentralizirani do nivoa entiteta i Brčko Distrikta BiH.

- Problemi sa kojima se susreću ciljane kategorije (izbjeglice iz BiH, raseljene osobe u BiH, povratnici) u realizaciji zapošljavanja

Ciljane kategorije u realizaciji zapošljavanja susreću se s problemima kao i sve nezaposlene osobe. To su prije svega nedostatak slobodnih radnih mjesta, devastirana privreda, veliki broj stručnih kadrova koji se vode na evidencijama službi za zapošljavanje.

- Procedure u ostvarivanju prava iz zapošljavanja u vezi sa izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama u BiH, povratnicima

Procedure u ostvarivanju prava iz zapošljavanja su iste za sve nezaposlene osobe bez obzira na njihovo prijeratno prebivalište. Zakonom je određeno da nezaposlena osoba ostvaruje prava za vrijeme nezaposlenosti u službi za zapošljavanje prema mjestu prebivališta, a prava za vrijeme nezaposlenosti nezaposlena osoba, koja je usljed ratnog stanja napustila prebivalište, ostvaruje u službi za zapošljavanje prema mjestu boravka.

- Prisutni problemi i moguća rješenja za njihovo prevazilaženje

Prema podacima OSCE-a većina povratnika u BiH nije ostvarila pravo na zdravstvenu zaštitu, pa bi se prevazilaženje ovog problema, prema mišljenju ovog ministarstva, trebalo izmijeniti odredbe Zakona o zdravstvenom osiguranju.

- **Zastupljenost principa jednakosti i pravičnosti u zapošljavanju**

Prema Zakonu o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, nijedna osoba ne može biti stavljena u nepovoljniji položaj zbog: rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, ili tjelesnih i duševnih poteškoća.

Finansiranje zapošljavanja vrši se iz doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti koji uplaćuju poslodavci i zaposlenici u BiH, kroz programe zapošljavanja koji se utvrđuju u skladu sa potrebama tržišta rada.

U cilju realizacije navedenih programa objavljuje se javni konkurs za poticaj zapošljavanja u sredstvima javnog informiranja i na taj način se osigurava dostupnost finansijskim sredstvima svim pravnim i fizičkim licima koja ispunjavaju uslove iz konkursa.

- **Funkcionalna povezanost entitetskih i kantonalnih sistema u smislu osiguranja slobodnog kretanja ljudi preko kantonalnih, entitetskih granica i Brčko Distrikta BiH, kao i postizanja veće jednakosti i pravičnosti u zapošljavanju na teritoriji BiH**

Službe za zapošljavanje dužne su međusobno sarađivati, koordinirati rad i razmjenjivati informacije o kojima vode službene evidencije. Službe za zapošljavanje dužne su dostavljati izvještaje zavodima za zapošljavanje koji ih objedinjuju i vode zbirne evidencije u oblasti rada i zapošljavanja i koji su nadležni da predlažu mjere i potrebna sredstva za razvoj i funkcioniranje jedinstvenog informacionog sistema.

Međutim, nažalost, još nije uspostavljeno jedinstveno tržište rada na cijeloj teritoriji entiteta i države.

- **Zavodi za zapošljavanje, tržište rada, posredovanje kod iznalaženja posla**

Službe za zapošljavanje periodično obavljaju ocjenjivanje tržišta rada prema instrukcijama zavoda u cilju dobijanja podataka i pružanja informacija o kretanjima na tržištu rada i vrše posredovanje u zapošljavanju u svrhu povezivanja nezaposlene osobe koja traži zaposlenje kao i zaposlene osobe koja traži promjenu u zaposlenju s poslodavcem kojem je potreban uposlenik radi zasnivanja radnog odnosa.

- **Formalno prijavljivanje nezaposlenih da bi primali pomoć i zdravstveno osiguranje, prijavljivanje da bi se uposlili**

U skladu sa Zakonom o posredovanju u upošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, nezaposlene osobe prijavljuju se službama za

zapošljavanje i radi zapošljavanja i ostvarivanja prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na penziju i invalidninu u zakonom određenim slučajevima.

Saradnja entitetskih zavoda, Zavoda Brčko Distrikta BiH, kantonalnih zavoda i Agencije za rad i zapošljavanje BiH je dobra.

Objektivno postoji potreba iščišćavanja evidencija nezaposlenih osoba, u smislu odvajanja osoba koja aktivno traže zaposlenje od osoba koje su se našle na evidenciji zbog ostvarivanja nekih prava, kao što je pravo na zdravstveno osiguranje, pravo na dječiji doplatak i sl.

Problem tačnosti informacija o broju nezaposlenih je najdirektnije povezan i sa radom nacmo, što je karakteristično i za Brčko Distrikt BiH, što nameće potrebu donošenja nekih sistemskih mjera na nivou BiH, kako bi se ova pojava stavila pod kontrolu.

Programi i planovi za naredni period, koji bi doprinijeli unapređenju stanja u ovoj oblasti

-

Programi rada utvrđuju se za svaku kalendarsku godinu i njima se unapređuje stanje u ovoj oblasti. Na programe rada zavoda za zapošljavanje saglasnost daju entitetske vlade.

Socijalna zaštita

Raseljenim osobama i povratnicima u Bosni i Hercegovini je pod jednakim zakonskim uslovima kao i ostalim stanovnicima - osigurano pravo na socijalnu zaštitu, u skladu sa ustavom BiH, koji je oblast socijalne zaštite stavio u nadležnost entiteta, kantona i Brčko Distrikta BiH.

Prisutni problemi i moguća rješenja za njihovo prevazilaženje

Glavne prepreke u ostvarivanju, gore navedenih, zakonom propisanih prava za raseljene osobe u oblasti socijalne zaštite su:

- Funkcionalno djelovanje sistema socijalne zaštite u oba entiteta je nebalansirano i kontinuirano favorizuje određene grupe i posebne kategorije (npr. borci, invalidi i sl.), stavljajući ih u privilegiranu situaciju u odnosu na raseljene osobe;
- Nedostatak finansiranja socijalne zaštite od strane države prepušta tu odgovornost entitetima, što skupa sa nedovoljno efikasnom koordinacijom znači da ne postoji harmonizacija između entiteta po pitanju kategorija korisnika i obima i nivoa naknada za osobe u stanju socijalne potrebe.
- Ograničeni fondovi za socijalnu zaštitu ili slabo finansiranje od entitetskih nivoa, prepušta odgovornost kantonima u FBiH i općinama u RS, što dodatno marginalizuje domaćinstva koja su raseljena.

- Entitetska i kantonalna ministarstva često ne postižu ili nisu sposobna da postignu proklamovane ciljeve socijalne politike i zakonsku odgovornost obavljanja socijalne zaštite

S druge strane, relativno je mali broj raseljenih porodica koje imaju prihode dovoljne da zadovolje čak i minimalne socijalne potrebe, dok je istovremeno, najveći broj onih koje žive u siromaštvu.

Postojeći zakoni koji regulišu pitanje socijalne zaštite u BiH kreirani su na entitetskim, kantonalnim i općinskim nivoima koja je nedostatna kao takva za sve građane BiH, a povratnicima je naročito otežan pristup pravima iz socijalne zaštite.

Tako naprimjer, sa promjenom mjesta boravka, odnosno povratkom u ranije mjesto življenja, raseljena osoba se mora odjaviti u dotadašnjem mjestu boravka, čime gubi prava iz socijalne zaštite, te prijaviti u mjestu povratka, ali da bi imao pristup socijalnoj zaštiti u mjestu povratka, treba biti prijavljen na "novoj" adresi od 6 do 12 mjeseci, ovisno od entiteta i kantona - kako bi ponovo stekao pravo pristupa socijalnoj zaštiti.

Raseljene osobe i povratnici izloženi su specifičnim okolnostima, kao što su: dnevne, sedmične ili mjesečne "sezonske radne migracije", mijenjanje sastava domaćinstva i veliki broj tzv. ženskih i staračkih domaćinstava, nestabilnost prihoda i slaba dostupnost mehanizama socijalne zaštite u odnosu na ostalo stanovništvo.

Zbog navedenih i drugih činilaca postoji veća vjerovatnoća kod raseljenih osoba i povratnika da uđu u stanje socijalne potrebe u odnosu na ostalo stanovništvo.

Prema podacima panel ankete² "Živjeti u BiH" (ŽuBiH), uglavnom mnoga domaćinstva raseljenih se kreću oko linije siromaštva uz male oscilacije, što se u smislu prihoda označava kao "uznemirenost" na dnu društva.

Čak ni minimum socijalne pomoći garantovan domaćim i međunarodnim propisima, nije osiguran.

U oblasti socijalne zaštite, ljudska prava se masovno krše, jer određene vrste socijalne pomoći uopšte nisu dostupne svim kategorijama građana.

Grupacija raseljenih osoba u BiH i deset godina nakon rata preživljava na marginama društva i više nego ostale ugrožene grupacije je izložena socijalnoj isključenosti.

---

² Uzorak panel ankete ŽuBiH je pod-uzorak Ankete mjerenja životnog standarda (LSMS) koju je u 2001. godini provela Svjetska banka u saradnji sa statističkim institucijama. Za panel anketu je izabrano i prenešeno otprilike pola domaćinstava anketiranih u LSMS-u. Ova ista domaćinstva su anketirana u septembru 2002. godine i u septembru 2003. godine i po četvrti put u novembru 2004. godine. Anketu su proveli Republički zavod za statistiku RS, Federalni zavod za statistiku i Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine u saradnji sa Birks Sinclair (BSAL), Nezavisnim birooom za humanitarna pitanja (IBHI) i Institutom za socijalna i ekonomska istraživanja Univerziteta u Essex-u (ISER)

Istovremeno, gotovo sve ključne preporuke i pretpostavke optimalne socijalne zaštite u BiH, kao što su opredijeljenost ka socijalnoj koheziji, solidarnosti, jednakosti i uključenosti - nisu ispunjene, što automatski dovodi do zanemarivanja i gubitka brige oko zaštite svih vulnerabilnih grupa, pa tako i raseljenih osoba i povratnika.

Prava iz socijalne zaštite podrazumjevaju jednu aktivnu, pa čak i intervencionističku ulogu države i zasnivaju se na filozofiji o tome šta sadrži "dobro društvo" i kako mu država na najbolji način može doprinijeti.

Ostali elementi održivosti povratka

U cilju stvaranja uslova za održivost povratka i reintegraciju povratnika, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice poduzimalo je i neke od specifičnih aktivnosti, koje su usmjerene ka tom cilju, od kojih izdvajamo sljedeće:

- **Memorandum o razumijevanju o priključenju stambenih objekata povratnika na elektrodistribucijsku mrežu u Bosni i Hercegovini**

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je u januaru 2005. godine potpisalo Memorandum o razumijevanju o priključenju stambenih objekata povratnika na elektrodistribucijsku mrežu u Bosni i Hercegovini sa sljedećim supotpisnicima: Ministarstvo privrede, energetike i razvoja RS, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, JP Elektroprivreda BiH, JP Elektroprivreda HZHB, JMDP Elektroprivreda RS, a svjedoci su Ured Visokog predstavnika za BiH - OHR, Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi - OSCE, Visoki komesarijat za izbjeglice Ujedinjenih naroda – UNHCR.

Potpisivanjem Memoranduma postignut je dogovor sa predstavnicima tri elektroprivredna preduzeća u BiH da se povratnicima omogući jednak i nediskriminirajući pristup elektrodistribucijskoj mreži na cijeloj teritoriji BiH.

Ovim Memorandumom su dogovorene, usklađene i pojednostavljene procedure i tehnički uslovi ponovnog priključenja. Povratnici su oslobođeni od plaćanja jednokratnih naknada (taksi) i troškova radne snage za priključke udaljene do 50 metara.

Potpisivanje ovog memoranduma je nastalo kao rezultat novog pristupa u radu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, odnosno, njegovoj koordinirajućoj ulozi sa svim potpisnicima tokom šest mjeseci prošle godine.

Prikupljanjem i analizom podataka o primjeni Memoranduma na terenu, tokom tekuće godine, konstatiran je značajan napredak, ali su identificirani i određeni problemi zbog kojih je u septembru održan novi sastanak sa svim potpisnicima Memoranduma. Tom prilikom je dogovoreno da se nastavi sa radom na unapređenju Memoranduma, te da se, u cilju njegovog osvježenja i približavanja što većem broju povratnika i javnosti, u naredna dva mjeseca

pristupi njegovom unapređenju, ponovnom potpisivanju i publiciranju. Nosilac aktivnosti i dalje će biti Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice.

- **(Mikro)kreditiranje u cilju zapošljavanja i samozapošljavanja povratnika**

Radi osiguravanja uslova za održivi povratak izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba u BiH u njihova ranija mjesta prebivališta u Bosni i Hercegovini te, s tim u vezi, potrebom za sveobuhvatnim, jasnim informacijama dostupnim svim izbjeglicama iz BiH i raseljenih osoba u BiH o mogućnostima, uslovima i kriterijima dobijanja kredita u cilju osiguravanja zapošljavanja u privatnom i državnom sektoru i mogućnostima samozapošljavanja u mjestima prijeratnog prebivališta, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Fondacija za održivi razvoj Federacije BiH (Odras), Fond za razvoj i zapošljavanje Republike Srpske, Sarajevska razvojna regionalna agencija, Udruženje mikrofinansijskih organizacija u BiH, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo, dana 18. 10. 2004. godine u Sarajevu su zaključili Protokol o međusobnoj saradnji.

Osnovni ciljevi potpisivanja ovog Protokola su: uspostavljanje međusobne saradnje između svih potpisnika te, ujedno, izrada Publikacije o mogućnostima dobijanja kredita u cilju zapošljavanja i samozapošljavanja izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba u BiH (distribucija iste će biti provedena preko regionalnih centara MLJPI - općina).

Drugi projekti na planu održivosti povratka

- *MLJPI vodilo je koordinirajuću aktivnost sa svim relevantnim institucijama i organizacijama na iznalaženju povoljnih rješenja za realiziranje pomoći u oblasti poljoprivredne sjetve i sadnje u 2004. godini, koja povratnicima omogućuje egzistencijalnu sigurnost i njihov povratak čini održivim. Značajnu aktivnost u ovom projektu su imali regionalni centri MLJPI.*
- *Na inicijativu i uz koordinirajuću ulogu MLJPI, pokrenut je projekt sadnje jagodičastog voća (maline, kupine, jagode) u općinama: Srebrenica, Bratunac, Zvornik, Goražde, odnosno, na teritoriji od Konjević Polja do Zvornika. U Srebrenici je izgrađena hladnjača, a za njene potrebe je u spomenutim općinama zasađeno 73 hektara, uključujući i 35 hektara ranije zasađene površine. U toku su aktivnosti i razgovori koji bi trebali rezultirati sadnjom najmanje još 50 hektara, uključujući nove lokacije.*
- *Aktivnosti oko iznalaženja donatora za pilot-projekt zapošljavanja povratnika u javnom sektoru u 15 općina BiH su u toku. Ukoliko se osiguraju donatorska sredstva, projekat bi se mogao realizirati u narednoj godini.*
- *U skladu sa kriterijima USAID-og CRSP programa, vrijednog oko 3 miliona eura, regionalni centri Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice dostavili su listu prioriternih potreba projekata infrastrukture. USAID je*

priortet dao obnovi elektromreže, sa naglaskom na naselja gdje su realizirani manjinski povraci. Projektom je obuhvaćeno 13 općina sa 52 naselja, a implementacija počinje u narednoj godini.

- U toku su aktivnosti na opremanju dvije ambulante neophodnom medicinskom opremom, jedne u naselju Križevići, Općina Zvornik, i druge u naselju Klašnik, Općina Višegrad.

Koordiniranje različitih drugih projekata koji se implementiraju uz pomoć različitih bilateralnih partnera.

Ovo su samo neki od primjera gdje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice pojavljuje kao koordinator u realiziranju određenih projekata, koji imaju za cilj olakšan pristup nekom od zagarantiranih prava raseljenih osoba i povratnika.

Ako se zna da je većina projekata ove vrste u entitetskoj nadležnosti i da na istima rade brojne domaće i međunarodne, vladine i nevladine organizacije i institucije, jasno je koliki su kapaciteti potrebni kako bi se čitav proces koordinirao i njime upravljalo.

U kontekstu potpune održivosti povratka i reintegracije povratnika, posebnu pažnju treba posvetiti: obnovi socijalne, zdravstvene i kulturne infrastrukture, ali i rekonstrukciji džamija, crkava i drugih bogomolja, što je i dalje prioritet Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.

Ograničenja proizilaze iz ustavnih odredbi, jer Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice nema mogućnost izravnog implementiranja projekata povratka i rekonstrukcije u BiH, a posebno projekata infrastrukture.

6. Molim dajte informaciju o mjerama poduzetim sa ciljem poboljšanja stanja Roma, posebno u vezi sa borbom protiv diskriminacije s kojom se suočavaju u pristupu obrazovanju, stanovanju, zapošljavanju i socijalnoj zaštiti. Pojediniosti o provedbi Akcijskog plana o obrazovanim potrebama i drugih grupa bit će dobrodošli. Konačno dajte informaciju o planiranim modalitetima provedbe novo napravljene Strategije BiH za rješavanje problema Roma (podjela odgovornosti, financiranje, kalendar itd.)?

Odgovor:

A sad nešto više o samim Romima i Strategiji za rješavanje problema Roma u BiH. Ključna, istorijska godina za Rome u BiH i početak organizovanijeg i ozbiljnijeg rješavanja njihovih problema, bar sa stanovišta vlâsti u BiH, jeste 2001. godina i konferencija 22 romske nevladine organizacije

– koliko ih je tada bilo registrovano u BiH - u Vogošći, pod pokroviteljstvom Misije OSCE-a u BiH. Tom prilikom izabran je prvi saziv Vijeća Roma BiH, kao najvišeg predstavničkog tijela Roma u BiH. Poslije njega, sredinom 2002. godine uslijedilo je imenovanje Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH, kao savjetodavno-partnerskog tijela najviše izvršne vlasti u BiH. I jedno i drugo tijelo, koja su, kad su predstavnici romske manjine u pitanju, ista po sastavu, imala su niz zapaženih aktivnosti, poteza, inicijativa, nastupa u javnosti u zemlji, ali i u inostranstvu, uz finansijsku podršku nekih međunarodnih organizacija, prije svega OSCE-a, ali i na trošak budžetskih sredstava institucija BiH (npr. više puta su romski članovi Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH putovali u inostranstvo /Strazbur, Budimpešta, Brisel, Beč, Bukurešt, Sevilja i dr./ na razne konferencije, "okrugle stolove", radionice i sl.). I Vijeće Roma i Odbor za Rome dali su svoj doprinos izradi Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, zatim donošenju Plana akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih manjina i njihovom provođenju, naravno u mjeri u kojoj se ovi dokumenti provode, ali je, po mom mišljenju, najveći doprinos ovih tijela rješavanju romskih problema u BiH u tome što su značajno doprinijeli senzibilizaciji javnosti i osvješćivanju svih relevantnih faktora u društvu, prije svega organa vlasti, o postojanju Roma i romskog problema u BiH i nužnosti njegovog rješavanja po mjeri potreba pripadnika ove manjinske zajednice, a u skladu sa evropskim standardima.

U ovoj spoznaji i opredjeljenju nadležnih vlasti u BiH, prije svega Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, da treba rješavati identifikovane probleme romske populacije, da treba učiniti sve na emancipaciji ove nacionalne manjine i obezbijediti punu ravnopravnost njenim pripadnicima i u pravima i dužnostima izjednačiti ih sa građanima pripadnicima konstitutivnih naroda, nalazi se "rodno mjesto" Strategije BiH za rješavanje problema Roma. Ona je nastala nošena snažnom motivacijom da se definišu svi problemi i izazovi sa kojim se suočavaju Romi u BiH na početku trećeg (3.) milenijuma, da se trasiraju smjernice, putevi i načini rješavanja tih problema, te naznače adrese, institucije, organi i tijela vlasti i civilnog društva koji su pozvani i dužni da rade na rješavanju romskih problema. U Strategiji je prepoznato 15 tema i područja djelovanja u kojima Romi imaju najviše izazova i unutar kojih sada treba osmisliti konkretne, operativne planove aktivnosti čije realizovanje ne može a da ne donese pozitivne rezultate po stvarni socijalni položaj pripadnika romske nacionalne manjine. Gotovo da nema nijednog relevantnog životnog pitanja a da ono nije elaborisano u Strategiji; sve ono što muči Rome, danas i ovdje, našlo je svoj izraz u ovom dokumentu, u imperativu da se riješe prepreke pred kojima se nalaze Romi na putu ka svojoj punoj afirmaciji i ravnopravnosti u društvu. Zbog toga i jeste navedeno tih 15 oblasti, daleko više nego u bilo kojoj sličnoj strategiji ili akcionom planu za rješavanje romskih pitanja u državama u regionu i više nego što se traži u uslovima za pristupanje romskoj dekadi.

Konačno, tih petnaest oblasti života u kojima se nalaze problemi sa kojima se danas suočavaju Romi u BiH su: obrazovanje; zapošljavanje; stanovanje; zdravstvena zaštita; socijalna zaštita; upis u matične knjige rođenih i obezbjeđivanje drugih ličnih identifikacionih dokumenata; popis stanovništva;

učestvovanje u i partnerstvo sa organima vlasti; organizovanje i umrežavanje svojih i drugih nevladinih organizacija koje se bave Romima; informisanje; razvijanje vlastitog kulturnog identiteta putem njegovanja i promovisanja tradicije, običaja, vjere, učenja romskog jezika, istorije, umjetnosti i kulture i formiranje romskih duhovnih i kulturnih institucija i asocijacija; saradnja i razmjena iskustva sa romskim i ostalim nevladinim organizacijama iz susjednih i drugih zemalja i međunarodnim organizacijama; demografsko-populaciona politika; porodični odnosi, ravnopravnost polova, prava djece; nediskriminacija Roma i jačanje svijesti o neophodnosti inkluzije Roma u sve socijalne procese u BiH.

Kao što smo već prethodno naveli, vlasti u BiH, na različitim nivoima njenog organizovanja, već su, i bez postojanja konkretnih akcionih planova, imale cijeli niz aktivnosti čiji cilj je (bio) poboljšanje kako pravno-političkog, tako i socijalno-ekonomskog i infrastrukturnog položaja pripadnika romske nacionalne manjine u BiH. Ponavljam: iskustvo sa akcionim planom u sferi obrazovanja može i treba biti poučno i aplikativno. Osim toga, i do sada su vođene uspješne akcije – naravno svi problemi nisu otklonjeni – u oblasti upisa u matične knjige rođenih, dobijanja ličnih karata, zdravstvenih knjižica, vozačkih dozvola i sl., zatim "snimanja terena" u vezi sa stambenim prilikama i potrebama Roma, ispitivanja mogućnosti zapošljavanja Roma, pokretanja malih biznisa, dobijanja kredita itd. Međutim, mnogo toga je bilo sporadično, spontano i stvar razumijevanja i dobre volje ovog ili onog pojedinca, lokalnog i niže pozicioniranog funkcionera u strukturama vlasti i javnih preduzeća ili servisa. Upravo da bi se prevazišla ta spontanost i ad-hoc aktivnost, da sve ne bi zavisilo od političke opcije koja je na vlasti, od toga da li neki ministar ili načelnik razumije problematiku romske nacionalne manjine itd., neophodno je donijeti akcione planove kao konkretne operativne podsjetnike za red poteza i mjera koje je nužno i moguće provoesti u pojedinim sferama života a u cilju popravljavanja položaja Roma. Drugim riječima, neophodno je uspostaviti sistem, utvrditi pravila i obaveze za vlasti, dinamiku njihovog izvršavanja, navesti odgovorne subjekte za to i redovno vršiti monitoring implementacije tih planova.

Sad su na dnevnom redu akcioni planovi iz oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite. U Strategiji BiH za rješavanje problema Roma već su date naznake, skice, "inventar" aktivnosti koje bi trebale preduzeti vlasti u BiH u svim ovim oblastima u kojima treba donijeti akcione planove. To znači da se u konkretizaciji i operacionalizaciji mjera i poteza u sferi zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite neće krenuti od nule. Autori akcionih planova iz ovih oblasti trebaju uzeti u obzir ono što piše u Strategiji jer iza nje stoji Vijeće ministara BiH koji ju je i usvojio i učinilo obligatornom za sve institucije i organe vlasti u BiH. Jednostavno, će se poći od Strategije i izraditi akcione planove koji u potpunosti korespondiraju sa realnim životom, koji neće biti samo spisak lijepih želja o tome šta bi sve trebalo uraditi, bez navođenja nosilaca posla, izvora sredstava iz kojih će se alimentirati neke aktivnosti, imenovanja subjekata zaduženih za monitoring i sl., nego iz kojih će se odmah, na prvi pogled, vidjeti ko šta radi, za šta je ko zadužen itd.

Samo ako akcioni planovi budu tako napravljeni moguće je očekivati da ih vlasti, posebno one na lokalnom nivou, u čijim ingerencijama se i nalazi najveći broj pitanja koja valja obraditi i poslije realizovati, prihvate i unesu u svoje programe rada i budžetiranja. Nakon izrade akcionih planova, postoji realna pretpostavka da se moraju obezbijediti i sredstva za njihovu implementaciju. Tad će biti moguće tražiti od Svjetske banke i drugih subjekata ili finansijskih organizacija ili institucija dodatna finansijska sredstva, a poznato vam je da ona uslovljava bilo kakva doniranja izradom 4 akcionih plana koji su istovremeno neophodni za pristupanje države tzv. Dekadi Roma. BiH je već uradila, ozvaničila i primjenjuje jedan akcioni plan, onaj iz područja obrazovanja. Jasno, za izradu tih dokumenata neophodna je i od izuzetnog je značaja da u njihovom konačnom oblikovanju učestvuju i predstavnici romskog civilnog društva, udruženja i NVO. Zbog toga je važno da u ovim aktivnostima učestvuju legalni i legitimni predstavnici romske nacionalne manjine, po kriterijumima i na način koji vrijede u situacijama sličnim ovoj.

Da bi izrada akcionih planova bila uspješno okončana, da bi se obezbijedilo da se o njima izjasne nadležni organi, u najmanju ruku Vijeće ministara BiH, neophodno je da tim poslovima koordiniše Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, a da mu u svemu pomažu predstavnici entitetskih ministarstava, službi, fondova i agencija iz oblasti zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite itd. Pošto se akcioni planovi o kojima je riječ rade, između ostalog, i zbog pristupanja BiH Dekadi Roma, potrebno ih je pripremiti ih i usvojiti najkasnije do kraja 2007. godine. Jer, ne treba smetnuti s uma činjenicu da je neophodno, želi li BiH pristupiti Dekadi Roma, da svi dokumenti budu ne samo na vrijeme urađeni, nego i objavljeni, dostupni javnosti i da se krene u njihovu implementaciju, da se jasno deklarise i demonstrira volja svih vlasti u BiH da hoće, žele i mogu uspješno rješavati neke specifično romske probleme.

Da bi akcioni planovi dobili na snazi, da bi se sutra, tj. nakon što budu doneseni, lakše implementisali i time otklonile teškoće sa kojima se danas suočavaju Romi u narečenim oblastima, planirano je da ih usvoji Vijeće ministara BiH, a da formalni predlagač bude Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, i da budu objavljeni u "Službenom glasniku BiH", posebnim brošurama, da se organizuje nekoliko javnih promocija pred predstavnicima vlasti, javnih službi, preduzeća, nevladinih organizacija i svim ostalim adresama koje budu naznačene u akcionim planovima kao odgovorne za formulisanje i realizovanje pojedinih mjera.

U tom smislu Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, krunulo je u konkretne aktivnosti za izradu istih, a koje su se do sada, odvijale po slijedećem redu:

-Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i UNHCR su inicijatori organizovanja Konferencije o nacionalnoj strategiji Roma u Bosni i Hercegovini – izrada akcionih planova, od 19.-20. juna 2006. godine, u Mostaru. Dvodnevna

konferencija je okupila relevantne predstavnike državnog, entitetskog, kantonalnog i opštinskog nivoa, uključujući i predstavnike međunarodnih organizacija. Cilj konferencije je bio da se pokrene proces izrade konkretnih akcionih planova (za zdravstvenu zaštitu, stambeno zbrinjavanje i zapošljavanje) kako bi se primijenila u praksi "Strategija za rješavanje problema Roma Bosne i Hercegovine". Na konferenciji je istaknuta potreba o formiranju tri radne grupe za navedene oblasti i potreba da se razmotri finansijska podrška međunarodnih organizacija, kao pomoć Ministarstvu u izradi akcionih planova.

-UNHCR i Ministarstvo za ljudska prava su organizovali dva donatorska sastanka sa predstavnicima međunarodnih organizacija (septembar i novembar 2006. godine), na kojima su međunarodne organizacije podržale finansiranje onih akcionih planova za koje su bile zainteresovane (npr. SIDA i UNHCR su podržali akcioni plan o stambenom zbrinjavanju Roma, UNICEF je podržao zdravstvenu zaštitu, World Vision je izrazio spremnost da podrži sva tri akciona plana, itd.). Dogovoreno je da se treba formirati Upravni komitet koji će koordinirati izradu tri akciona plana.

-Ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH, g. Mirsad Kebo, donosi Odluke o formiranju tri radne grupe za izradu akcionih planova o zdravstvenoj zaštiti, stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju Roma BiH dana 04.12. 2006. godine

-U januaru 2007. godine, SIDA i World Vision obavještavaju ministarstvo da je odobreno finansiranje izrade akcionih planova, prema već utvrđenom planu finansiranja.

-Na prvom sastanku, dana 30.03. 2007. godine formira se Upravni komitet, za izradu akcionih planova. Tom prilikom ovlašteni predstavnici međunarodnih organizacija potpisuju Memorandum o saradnji, kao izraz svoje podrške izradi akcionih planova. Svi predstavnici međunarodnih institucija i organizacija, donatora i drugih učesnika dali su jednoglasnu podršku prijedlogu da g. Slobodan Nagradić bude koordinator Upravnog komiteta, uzimajući u obzir njegovo veliko iskustvo i rad u vezi problema Roma BiH.

-Na "Okruglom stolu" pod nazivom "Romi u BiH društvu: prevođenje politike u praksu", održanom 11. aprila 2007. godine, podržan je rad radnih grupa za izradu tri akciona plana i istaknuta potreba da se inovira Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH usvojen u februaru 2004. godine.

-U maju 2007. godine, potpisan je ugovor o finansiranju Akcionog plana o stambenom zbrinjavanju Roma, između Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i SIDA –švedske agencije za razvoj. Ugovor pokriva period od 01.04.2007. do 01.10.2008. godine, u kojem se očekuje izrada Akcionog plana i praćenje implementacije u praksi.

-Potpisivanje ugovora sa World Vision se očekuje početkom juna 2007. Neovisno od potpisivanja ugovora sa međunarodnim organizacijama, aktivnosti na izradi akcionih planova su počele i odvijaju se kao što je ranije planirano.

-U međuvremenu su održana dva sastanka radne grupe o zdravstvenoj zaštiti Roma, u februaru i maju 2007. godine. Očekuje se organizovanje prvog sastanka radne grupe za stambeno zbrinjavanje Roma u junu i vjerovatno za zapošljavanje Roma. Planira se i zajednički sastanak sa svim načelnicima opština u kojima živi velik broj romske populacije.

Takođe, smatramo da su postignuti pozitivni rezultati i kad je riječ o zadovoljavanju informativnih potreba pripadnika nacionalnih manjina. U nekoliko elektronskih medija, uključujući i Radioteleviziju Republike Srpske i još nekoliko regionalnih i lokalnih radio tv stanica, već dvije godine se emituju sadržaji i programi o pojedinim nacionalnim manjinama, odnosno o životu i radu njihovih pripadnika. Na nekoliko lokalnih radio stanica plasiraju se povremeno i emisije na romskom jeziku, a na inicijativu i uz djelimično finansiranje Odbora za Rome pri Savjetu ministara BiH upravo je krajem prošle, 2005. godine završena jedna specijalna edukacija, koju je provodio Media plan Sarajevo, mladih Roma za novinare i druge poslove u medijima informisanja. Očekivati je da su jedenaestoro mladih Roma, koliko ih je završilo pomenuti obrazovni kurs, već sad značajan činilac informisanja Roma i ostale javnosti o Romima i njihovim životnim pričama. Odražana je marta mjeseca i konferencija za štampu na kojoj je javno promovisana, na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, početaka rada na izradi kacionih planova. Isto tako, u jednoj osnovnoj školi u Bijeljini štampa se dječiji list na srpskom i romskom jeziku, što je značajno sa stanovišta učenja romskog jezika u redovnom školovanju. U Banjoj Luci, u kojoj već tri godine djeluje Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, redovno izlazi bilten ove asocijacije u kojem se piše i o problemima romske nacionalne manjine i o djelovanju njihovih udruženja i NVO. Slično se može reći i za rezultate u oblasti kulture, umjetnosti i jačanja identiteta pripadnika nacionalnih manjina, uključujući i Rome, ali u ovoj sferi, posebno kad je učenje maternjih jezika posrijedi, ima još dosta prostora za aktivnosti svih aktera posvećih misiji poboljšanja socijalnog, kulturnog i duhovnog položaja nacionalnih manjina u BiH, specijalno Roma, jer bez svog jezika koji bi učili i govorili oni kao i da ne postoje, ne bi bili od drugih različiti i bilo kome interesantni.

III

Prilikom izrade izvještaja od nevladinog sektora, državnih, entitetskih i kantonalnih ministarstva te Vijeća Roma BiH zatraženo je da daju odgovore na pitanja Savjetodavnog komiteta kao i svoje prijedloge i primjedbe od interesa za unapređenje položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

U ovom dijelu Izvještaja navode se najznačajniji prijedlozi, mišljenja i primjedbe ministarstava i nevladinog sektora (u skraćenom obliku), te cjeloviti tekst mišljena Vijeća Roma Bosne i Hercegovine:

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo - Sarajevo:

U okviru pozitivnih propisa nacionalne manjine ni u jednom pogledu vezano za oblasti za koje je stvarno nadležno ovo ministarstvo, a to su rad, socijalna politika, i raseljena lica i izbjeglice, nisu diskriminisane u pogledu ostvarivanja svojih prava. Istuču, da su svi građani Kantona Sarajevo, bilo da se radi o konstitutivnim narodima ili nacionalnim manjinama, ostvaruju svoja prava pod istim propisanim uslovima, tako da smatramo da nacionalne manjine ostvaruju svoja prava saglasno Evropskoj koncenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, pa samim time i pravnim aktima koje ste naveli u dostavljenom upitniku.

Shodno odredbama Zakona o raseljenim osobama-prognanicima i izbjeglicama-povratnicima u Kanoton sarajevo, Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo u dosadašnjem periodu učestvovalo je direktno ili u saradnji sa drugim organima vlasti u sanaciji prijeratnih stambenih objekata sa raseljenim licima na području Kontona Sarajevo, te u sanaciji prijeratnih stambenih jedinica za raseljena lica koja borave na području Kantona Sarajevo, a vraćaju se u Republiku Srpsku i na području Federacije Bosne i Hercegovine. Također je učstvovalo u sljedećim programima održivog povratka za povratnike u Kanotonu Sarajevo i to:

- projekat proizvodnje i prerade eko heljde,
- formiranje zemljoradničkih zadruga,
- razvoj stočnog fonda (dodjelom stoke za povratnika),
- sanacija i rekonstrukcija električne mreže, puteva i drugih pojedinačnih slučajeva koja se odnose na pomoć u održivom povratku.

Polazeći od činjenice da je Romska nacionalna manjina socijalno najugroženija kategorija stanovništva, te da smo i sami u okviru svoje djelatnosti u prilici da uočimo i uvjerimo se u o potrebama sistematskog rješavanja niza pitanja i problema Roma u Kantonu Sarajevo.

Navode da je prijedlog Strategije Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma podržan od strane vlasti Kantona Sarajevo i općinskih organa, kao i

organa lokalne samouprave, jer je stručno i kvalitetno obuhvatila svu problematiku ove nacionalne manjine u BiH.

Svjesni niza nerješanih problema prvenstveno u oblasti stanovanja, obrazovanja, zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite, pokušavamo u okviru zakonskih mogućnosti i raspoloživih budžetskih sredstava iznaći mogućnosti rješavanja naprijed navedenih problema ove populacije. Primjera radi želimo istaći da ovo ministarstva kroz jednokratne novčane pomoći sufinansira rad Udruženja Roma na području Kantona Sarajevo i to: UG "Naša budućnost", " Prosperitet Roma", "Udruženje Roma i prijatelja" Ilijaš, Braća Romi", putem kojih se prati problematika populacije Roma, te zajednički rješavaju problemi. Nadalje, po prijedlogu udružena finansijski se pomaže školovanje djece kroz dodijelu školskih udžbenika i školskog pribora, vrši plaćanje vanrednog polaganja za učenike Romske populacije koja nisu obuhvaćena redovnim osnovnim obrazovanjem, finansiranje đачkih ekurzija romske nacionalnost, te daje preporuka za zapošljavanje. Posebno ističu da su po Programu socijalne stanogradnje, dodijelili za šest romskih porodica, stanove na korištenje na lokaciji "Otes".

Napominju i to da pripadnici manjina i romske populacije pod istim uslovima kao i svi građani Kantona Sarajevo ostvaruju sva propisana prva iz oblasti socijalne zaštite, zaštite civilnih zrtava rata i zaštite porodice sa djecom i tako dalje.

Kantonalno ministarstvo obrazovanja nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona- Bihać:

Po pitanju koje se odnosi na "dvije škole pod jednim krovom" može se konstatirati da u tom pogledu Unsko-sanski kanton nije imao niti ima bilo kakvih problema. Iako u u njihovim školama ima djece sva tri konstitutivna naroda takvih problema segregacije i razdvajanja nije bilo. Smatraju da je takava načina neprimjeren savremenim tendencijama obarazovanja i da bi više trebalo poraditi na svijesti ljudi kao bi se izbjegli takvi loši primjeri.

Kad je u pitanju provedba Zakona o obrazovanju sa akcentom na nacionalne manjine, Unsko-sanski kanton također tu nema problema. Povratničke populacije su blagovremeno informirane o pravima djeteta, te je i nastava prilagođena zahtjevima tih grupa. Nacionalna grupa predmeta se odvija shodno iskazanim potrebama, kao i vjeronauka.

Kad su u pitanju djeca Roma, oni su u većem broju zastupljeni u školama u Bosanskoj Krupi, Bosankom Petrovcu, Bihaću i Ključu. Vlada Unsko-sanskog kantona je povremeno izdvajala sredstva za nabavku školskog pribora i udžbenika, te osiguranja i sendviča za djecu. Ministarstvo je nakon donošenja Akcionog plana za pitanja Roma organizirali i nekoliko okruglih stolova na

kojima su bili prisutni svi zainteresirani akteri. Provedba zadataka iz Akcionog plana je vrlo zahtjevna kada su u pitanju romski jezik i kultura, s obzirom da se nema kadra za te oblike rada. Ministarstvo je voljno i rado iznalaziti mogućnosti, ali maleni budžeti vrlo malo omogućavaju prostor za normalno funkcionisanje.

Žele još istaći da su zahvaljujući projektu "Pravo na obrazovanje" kojeg finansijski podržava Save the Children of Norway uspjeli školovati i jedan mali dio djece Roma, te da imamo takve djece i u srednjim školama, kao što su tehničke i umjetničke škole.

Vlada Županije Posavske – Orašje:

Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina pripadnici nacionalnih manjina i kategorije koje su u ustavu navedeni kao "Ostali", oni su ravnopravni s konstitutivnim narodima u svim pravima. Vijeće za nacionalne manjine nije još formirano. Vlada vodi računa da u svom radu ne diskriminira nikog pa i osobe koje nisu pripadnici jednog od konstitutivnih naroda. Na području Županije Posavske ne postoje "dvije škole pod jednim krovom". Vladin je stav da se omogući povratak svim izbjeglicama i raseljeni osobama pa i onima koji ne pripadaju većinskoj populaciji. Nema diskriminacije u pogledu stanja Roma, naši Romi nisu pod šatorima, naprotiv većina je bolje situirana nego pojedinci većinske populacije.

Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih Hercegbosanske županije – Tomislavgrad:

Na području Hercegbosanske županije formirana je Forum građana povratnika, raseljenih i izbjeglih osoba u čijem su sastavu predstavnici općina HBŽ, predstavnici ministarstava, predstavnici lokalnih udruga građana povratnika, raseljenih i izbjeglih osoba te predstavnici MUP-a Županije.

Zadataka Forum je pratiti stanje sigurnosti povratnika, raseljenih i izbjeglih osoba, razmatranje njihovih prigovora te predlaganje i poduzimanje mjera i aktivnosti za povećanje stupnja njihove sigurnosti. Za alternativni smještaj i zdravstvenu zaštitu istih Proračunom za 2006. godinu Vlada HBŽ planira sredstva u iznosu od 20.000 KM.

Ministarstvo znanosti, prosvjete kulture i športa – Livno:

Proces administrativno ujedinjenja "dvije škole pod jednim krovom" ne postoji u školama u Hercegbosanskoj županiji. Zakonom osnovnom i srednjem školstvu pripadnici manjina imaju pravo na nastavu iz materinskog jezika, nastavu vjeronauke u skladu sa svojim vjerskim uvjerenjima, prema zahtjevu roditelja pravo na nastavu iz nacionalne grupe predmeta. U školama Hercegbosanske županije nema učenika koji se izjašnjavaju kao Romi.

Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstva, raseljena lica i izbjeglice Bosansko – podrinjskog kantona – Goražde:

U Bosni i Hercegovini je 2003. godine usvojen Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, koji se temelji na na Okvirnoj Konvenciji o zaštiti nacionalnih manjina, a koju je Bosna i Hercegovina ratificirala. Predmetni zakon je pobrojao 17 nacionalnih manjina koji žive na prostoru Bosne i Hercegovine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na prostoru sadašnjih općina Bosansko- podrinjskog kantona Goražde (Goražde, Foča/Ustikolina i Pale/Prača) kategorija "Ostalih" brojala je 428 osoba ili 0,95%. Sadašnje procjene govore da se taj broj kreće između 0,1 i 0,2%. Položaj pripadnika nacionalnih manjina na području Bosanskog –podrinjskog kantona sa aspekta pristupa socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti je na zadovoljavajućem nivou, dok je pristup ostalim" socijalnim pravima" kao što je pitanje zaposlenja i ekonomske sigurnosti otežan s obzirom na ukupne socio-ekonomske prilike pa prostoru kantona.

Kada je u pitanju proces povratka izbjeglih i raseljenih lica učinjeni su značajni napori na stvaranju uvjeta za održivi povratak kroz implementaciju projekata rekonstrukcije i izgradnje uništenih i devastiranih stambenih i infrastrukturnih objekata, te procesa povrata imovine. Ono što se nameće kao problem u procesu povratka jeste svakako različitost i neusaglašenost entitetskih i kantonalnih zakona, neusaglašenost sistema u oblasti zdravstva, obrazovanja, penzijskih fondova, što povratničku populaciju na svim prostorima Bosne i Hercegovine dovodi u jedan nezavidan položaj.

Ministarstvo za obrazovanje nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona – Zenica:

Analizirajući stavove promatračke misije Vijeća Evrope u vezi sa prevazilaženjem segregacije u obrazovanju i provođenjem Odluke o administrativnom i pravnom objedinjavanju "dvije škole pod jednim krovom, na

području Zeničko-dobojskog kantona postojala je potreba za provodjenjem naveden Odluke o pravnom i administrativnom objedinjavanju škola u Novom Šeheru u općini Maglaj i srednjim mješovitim školama u Zepču. Resorno ministarstva je uložilo značajne napore u praktičnoj implementaciji navedenih odluka, tako da su uz pomoć premijera Vlade kantona te saradnje sa OSCE-a, uspješno okončali i praktično provedi naveden odluke tokom školske 2004./2005. godine. Rezultat takvog postupanja, u školskoj 2005./2006. godini, jeste objedinjenje menadžment i administracija navedenih škola, zajednički kalendar, jedinstveno nastavničko vijeće, zajedničko korištenje zbornica odnosno prostorija škole, jedinstven raspored, planiranje obrazovnih troškova – budžeta škola i slično.

Paralelno sa naprijed navedenim aktivnostima, ministarstvo je u potpunosti realizovalo preuzete obaveze iz Kriterija o prihvatljivim školskim nazivima i simbolima u obrazovnim ustanovama iz svoje nadležnosti, pri čemu je naglasak usmjeren ka korištenju samo onih naziva i simbola koji ne vrijeđaju osjećanja učenika i osoblja škola koji ujedno ne pripadaju nacionalnoj većini u predmetnoj školi. U tom smislu realizovana je obaveza promjene naziva u školama na području općina Maglaj i Olova, a koje su nosile imena učesnika proteklih ratova.

Kad je riječ o pitanju koji se odnose na položaj pripadnika romske populacije, Ministarstvo je u okvirima svoj nadležnosti i u aktivnoj saradnji sa udruženjima Roma na nivou Kantona (Zavidović, Kakanj, Visoko, Zenica), te izdavačkom kućom "Sarajevo publishing" početkom školske 2005./2006. godine osiguralo besplatne udžbenike za učenik osnovnih škola, te instruktivnim aktima škola. Saradnja sa udruženjima roma je nastavljena kao i saradnja sa kancelarijom za pitanja Roma koja djeluje pri Općini Zenica, a sve sa ciljem što većeg uključivanja učenika iz ove populacije u redovana nastavno-obrazovni proces.

Takođe je naše ministarstvo, uvažavajuće principe generalne politike o uvažavanju posebnih interesa povratnika, obezbijedilo besplatan prevoz za učenike (bez obzira na ekonomske pokazatelje opravdanosti relacije, primjerice D. Rakovica – Maglaj), te pojedinih relacija na području općina Olovo i Vareš), zatim adekvatnih opremanja područnih škola, rekonstrukcije objekata kroz programe Kapitalnih ulaganja Vlade Zeničko-dobojskog kantona.

Media plan Institut – Sarajevo:

Media plan institut i Udruženje Medijske inicijative iz Sarajeva pokrenuli su 2005. godine dugoročni projekt za poboljšanje prisutnosti problematike pripadnika romske zajednice u medijima BiH. Motivirani su za ovaj projekat činjenicom da su problemi nacionalnih manjina, a posebno Roma, zbog specifične okolnosti u kojima se nalazilo društvo i država Bosna i Hercegovina poslije rata, bili na margini društvene zajednice.

Dugo se se čekao i Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina na državnom nivou (2003. godina), dok je Zakon u Federaciji BiH još u proceduri. Istraživanja Medija plan instituta (2005. godine) pokazal su da nijedna radio i tv stanica u sastavu javnog RTV servisa nema standardizovanu emisiju koja prati pitanja romskog života odnosno emisiju na romskom jeziku, osim Televizije Republike Srpske koja ima redovnu emisiju posvećenu nacionalnim manjinama u kojoj se povremeno emituju sadržaji o Romima.

U tri lokalne privatne radio stanice povremeno su pokretane emisije posvećene romskoj populaciji, ali one nisu mogle da postanu kontinuirana praksa. Informativni sadržaji o romskoj problematici nalaze povremeno mjesta u informativnim emisijama radija i tv, ali prema ovom istraživanju, uglavnom u prigodnim situacijama.

Kao što je to slučaj sa brigom društvene zajednice, tako je isto i sa odnosom medija prema problemima Roma, bez snažnih društvenih impulsa i sa nedovoljnim aktivitetom državnih institucija na svim nivoima.

Ipak, zadnje medijske analize pokazuju da se nešto kreće i u ovoj oblasti. Broj tekstova o društvenoj problematici Roma povećava se i u pisanim i u elektronskim medijima. Ohrabrujuće je da ti tekstovi imaju snažnu anti-diskriminirajuću notu i da uglavnom veoma oštro upozoravaju na pojave društvene nebrige, predrasuda i incidentnih slučajeva diskriminacije.

MPI i udruženje Medijske inicijative uspostavili su dobru saradnju sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH ali imaju teškoća u saradnji sa romskim nevladinim organizacijama zbog odsustva snažne krovne organizacije i često suprostavljenih interesa u njima. Ozbiljan problema je što javni rtv servisi još uvijek nisu ispoštovali obaveze iz zakona o pokretanju emisija i drugih informativnih programa posvećenih ovoj populaciji na njihovom jeziku. MPI zajedno sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, USAID Media/Chemonics i Švedskim helsinškim komitetom izvršili su tri istraživanja koja treba da budu podloga medijima, prije svega javnom servisu, ali i državnim institucijama na svim nivoima da pokrenu nove inicijative za poboljšanje položaja ove problematike u medijima.

Ta istraživanja su: analiza prisutnosti romske problematike u elektronskim medijima BiH, analiza sadržaja pisanja najutjecajnijih novina o problemima Roma, i studija o mogućnostima izvođenja programa o Romima i na romskom jeziku u Javnom servisu –BiH Radio 1.

Do kraja 2006. godine oni će raditi na osposobljavanju BH Radija 1. da pokrenu kontinuirane programe za Rome počev od 2007. godine i pomoći će dvije radio stanicama, Studentski radijo FM i Radijo Studio 88, da ponovo pokrenu navedene emisije u svom programu.

S obzirom na nizak obrazovni nivo romske populacije u BiH organizovali su 4 kursa za osposobljavanje pripadnika romske narodnosti za saradnju sa medijima kako bi stvorili elementarnu bazu za kontakte medija sa romskom zajednicom i učešće Roma u kreiranju radio programa.

Konceptualno, oni predlažu javnim rtv servisima da pripremaju programe kombinovane na romskom i b/h/s jeziku kako bi izbjegli situaciju stvaranja neke vrste romskog geta ovih problema, ali i više senzibilirali najširu slušalačku publiku odnosno javnost za rješavanje problema Roma.

Ovo sve uživa podršku romskih udruženja i u elektronskim medijima smatraju izvodljivim i djelotvornim.

Centri civilnih inicijativa (CCI) – Sarajevo:

Na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik BiH" br. 76/05) Parlamentarna skupština BiH imala je obavezu da do 8. januara 2006. godine donese Odkuku o osnivanju Vijeća za nacionalne manjine BiH. Odluka je donesena tek 13. aprila, a Vijeće nacionalnih manjina nije još formirano. Nažalost, u Odluci nije dat rok do kada treba formirati Vijeće za Nacionalne manjine, a nadamo se da imenovanje članova Vijeća neće trajati dugo.

U Federaciji BiH u toku je donošenje Zakona o organima za zaštitu prava nacionalnih manjina, čiji je predlagač Ministarstva pravde FBiH. Nacrt ovog Zakona u martu je usvojen u Parlamentu F BiH te je na inicijativu Centra Civilnih inicijativa i Centra za promociju civilnog društva dat na javnu raspravau. Javna rasprava je trajala 60 dana (održani su okrugli stolovi u Sarajevu i u Tuzli) i završena je sredinom maja. Putem javne rasprave pripadnici nacionalnih manjina u F BiH imali su prilike da se upoznaju sa nacrtom Zakona, te da daju svoje mišljenje i sugestije o istom. Izvještaj sa javne rasprave dostavit će se Ministarstvu pravde F BiH; te se nadamo da će se prijedlog Zakona uskoro razmatrati u Parlamentu F BiH.

Implementacija Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, na žalost još uvijek se ne odvija na zadovoljavajućem nivou. Potrebna je veća uključenost pripadnika nacionalnih manjina, ali i veća podrška vlasti kako bi pripadnici nacionalnih manjina ostvarili svoja prava.

Savez nacionalnih manjina Republike Srpske:

1. Najveći problem u pravima i diskriminaciji nacionalnih manjina je u ustavima BiH i entiteta. Jedina država na prostoru bivše SFRJ je BiH koja u svojim

ustavima nema naziva za brojne pripadnike nacionalnih manjina već koristi riječ "ostali" kao nešto sporedno i beznačajno. Tako je omogućena manipulacija političkih stranaka da pod "ostalim" podmeću one koji su se izjasnili da nisu pripadnici konstitutivnih naroda a sa nacionalnim manjinama nemaju nikakve veze, jer im to omogućava riječ "ostali". Ako je to u Dejtonu i stavljeno u BiH "Ustav" začuđujuće je da sadašnje političare, koji bez nas kroje nove odrednice Ustava, ne smeta naš vapaj da se ta nepravda ispravi.

Takav odnos dovodi da su hiljade pripadnika nacionalnih manjina neustavna kategorija, da je neustavna kategorija, da je neustavan i Zakon o nacionalnim manjinama jer ih nema u ustavima, pa time ne mogu ući ni u vlasti po shvatanju Izborne komisije, koja to koristi da ospori pravo manjina da biraju svoje predstavnike koji će ih na pravi način zastupati u organima vlasti.

Ustava BiH ne predviđa ni za "ostale" bilo kakvo mjesto u brojnim strukturama vlasti.

Ustavna komisija Narodne skupštine Republike Srpske, koja je razmatrala izmjene svog entitetskog Ustava uvažila je primjedbe nacionalnih manjina i u članu Ustava ugradila riječ "nacionalne manjine" i "ostali" za one malobrojne pripadnike nacionalnih manjina i one koji ne žele nacionalno da se izjasne. Nažalost, to nije odgovorilo pojedincima u Komisiji Federacije BiH koje je podržao visoki predstavnik gosp. Petrič tako da je taj pokušaj RS propao, na veliko razočarenje hiljada pripadnika nacionalnim manjina u RS. To razočarenje traje i danas kad se zna da političari koji vode raspravu o ustavnim promjenama uopšte ne pitaju nacionalne manjine šta im i zašto smeta i tjeraju po svom, kako im odgovara.

2. Da li mi nismo pravno stručni ili nešto drugo, da smatramo da je na osnovu gore navedenog, Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH, a time i u RS (F BiH još i nije usvojila svoj takav Zakon iako je rok davno prošao) neustavan ili jest.

Nacionalne manjine u Republici Srpskoj su zadovoljne sa u 2004. godine usvojenim Zakonom o zaštiti nacionalnih manjina, jer smo zajednički sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i javne samouprave Vlade RS radili na tekstu tog Zakona koji je Narodna skupština samo sa jednim glasom protiv usvojila u decembru 2004. godine. Jedini propust, po mišljenju nacionalnih manjina, je taj što se nije uvažio prijedlog da se ugradi i član o Savjetu nacionalnih manjina pri NSRS i broj članova tog Savjeta. To se pokazalo kao propust jer Kadrovska komisija nije htjela, bez te odredbe u Zakonu, da iznese pred Skupštinu imenovanje Savjeta i da je potrebno ponovo pokrenuti amandmansku proceduru za dopunu tog propusta. A Savez nacionalnih manjina je na vrijeme dostavio prijedlog svojih kandidata za taj Savjet.

Slično se dešava i kod Odluke o imenovanju Savjeta nacionalnih manjina pri Parlamentarnoj skupštini BiH. U toj Odluci nije navedeno kad treba formirati taj Savjet, koliko će članova Savjeta biti iz RS, a koliko iz Federacije BiH, te se u nedogled odugvlači sa imenovanjem tog Savjeta. Istina, postoje predstavnici manjina ili onih koji nemaju veze sa manjinama u Vijeću i Domu naroda, a koji

nemaju nikakvih, osim glasačkih prava za "konstitutivne" i koje ne interesuju problemi nacionalnih manjina, čak nikad nisu kontaktirali sa udruženim organizacijama nacionalnih manjina za dosadašnji mandatni period, jer su oni predstavnici političkih partija koje su ih imenovala i moraju biti njihove zastupnici a ne nacionalnih manjina čija mjesta su zauzeli.

3. Poseban je priča Izborna komisija i Izborni zakon. Izmjene Izbornog zakona o lokalnim izborima je dobro zacrtan za nacionalne manjine, ali manipulacijom Izborne komisije BiH, manjine su opet izigrane, i to za dva dana. Rekli su da je rok za provjeru kandidata bio 15. maj, a "dozvola" da manjine imaju svoju listu kandidata 17. maj, ta dva dana su onemogućili manjine da imaju svoje odbornike u opštinama gdje su brojne. Znajući za takve manipulacije manjine su, kako je tražila pomenuta Komisija, imala na listama političkih stranaka 10 svojih kandidata koji su provjereni i mogućnost je bila da uđu u "vlast" na lokalnom nivou. Zakon o nacionalnim manjinama je predvidio da imaju prava ući u organe vlasti. Nažalost, članovi Izborne komisije BiH ne moraju čitati i tamo neki Zakon o nacionalnim manjinama, jer manjine nisu ustavna kategorija. Naše mišljenje da se kod tih odredbi o manjinama izbacila riječ "lokalne organe vlasti". Kod nove rasprave o Izbornom zakonu nisu uvažene jer to bez promjene Ustava BiH nije moguće, kako su nam dali tumačenje. Znači i ovaj put manjine neće imati svoje predstavnike tamo gdje se odlučuje o tome kakva i kolika prava imaju manjine. Jedno od osnovnih prava "da biraju i budu birani" je prepolovljeno za manjine.

4. Što se tiče odnosa politike i političara prema pripadnicima nacionalnih manjina možemo samo da se pohvalno izrazimo. sa pojedinačnim izuzetcima, kojih uvijek ima, možemo reći da nailazimo na puno razumijevanje, normalno, u granicama mogućnosti i da nam omogućavaju ostvarivanja većine prava koja nam pripadaju što se baš ne može konstatovati i za ona prava koja se regulišu na nivou države BiH (Ustav, Izborni zakon).

5. Obrazovanje djece nacionalnih manjina još nije krenulo, iako je to prava ozakonjeno, kako u Zakonu o nacionalnim manjinama tako i Zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju. Dosta krivice ima i do nacionalnih manjina koje ne traže realizaciju tog prava kako je navedeno u Zakonu o nacionalnim manjinama. Nismo uočili probleme u zajedničkom obrazovanju kroz redovnu nastavu.

6. U Republice Srpskoj postoji 13 brojniji grupacija nacionalnih manjina, od kojih je 11 osnovalo svoja udruženja i koja ostvaruju većinu prava koja im pripadaju na osnovu Evropske konvencije o pravima nacionalnih manjina. Čuvaju identitet svog nacionalnog porijekla, sve češćom povezanošću sa matičnim zemljama, čuvaju matični jezik, običaje, vjeru, kulturu u čemu im pružaju podršku lokalni i entitetski organi vlasti koje pomažu obezbjeđenjem prostora za rad i finansiranjem tekućih troškova i aktivnosti udruženja. U ovom prednjače grad Banja Luka, opštine Prijedor i Prnjavor, druge nešto manje jer i imaju manje pripadnika ove kategorije stanovništva. Osim tog godišnje se u budžetu u okviru Ministarstva prosvjete i kulture i Ministarstva uprave i lokalne

samouprva Republike Srpske planiraju sredstva za kulturne aktivnosti udruženja nacionalnih manjina.

Osim Roma gotovo je neznatan broj povratnika nacionalnih manjina na ovo područje. Pojedinačni slučajevi rješavaju svoje povratničke probleme kao i ostali pripadnici konstitutivnih naroda.

Što se tiče Roma oni su posebno pitanje i njihove probleme, koji su, uglavnom socijalne prirode rješavaju se na najbolji mogući način, u granicama mogućnosti lokalnih zajednica, o čemu Vijeće Roma BiH ima više podataka.

7. Kad je riječ o zastupljenosti nacionalnih manjina u medijima, Javni servis Radio televizije Republike Srpske, osim što o našim aktivnostima izvještava u redovnom programu, odvojila je i redovne termine za ovu tematiku. Svake srijede u jutarnjem programu Televizije uveden je informativni dio o radu nacionalnih manjina, a svake druge subote u 18.35 stalna polu časovna emisija pod nazivom "Bono home", gdje se kompleksnije predstavlja rad, život i prava nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. Radio Republike Srpske ima stalnu polusatnu (neka i dužu) emisiju subotom od 9.00 časova koja sadrži dio posvećen pravima nacionalnih manjina, te drugi dio o radu udruženja nacionalnih manjina. Sve televizijske, radio stanice, kao i dnevna štampa, redovno prate i informišu javnost o svim značajnijim aktivnostima manjina.

8. Saradnja sa drugim nevladinim organizacijama – Savez nacionalnih manjina i udruženja u Republici Srpskoj ostvarila su saradnju i kontakte sa drugim udruženjima, a posebno sa Helsinškim parlamentom građana Banja Luke. Zahvaljujući partnerskom projektu Saveza i ove organizacije, koja finansira već tri godine Evropska unija, postignuti su mnogi rezultati kad je riječ o informisanju javnosti, obuci predstavnika udruženja, lobiranju za finansijska sredstva i drugim pitanjima od značaja za život i rad nacionalnih manjina. Zahvaljujući ovom projektu Savez nacionalnih manjina RS je štampao 14 brojeva svog biltena "Riječ nacionalnih manjina". Udruženje Čeha, Ukrajinaca, Slovenaca, Mađara imaju svoje redovne informativne biltene.

Vijeće Roma u Federaciji Bosne i Hercegovine:

Romi tradicionalno miroljubiv Narod, potiču sa prostora današnje Indije. Nakon prvih znakova diskriminacije i progona, napuštaju Indiju i u traganju za boljim uslovima života i prosperiteta nasleđavaju Evropu. Prvi put pojava Roma zabilježena je na području Transilvanije /Rumunija/ 1416 godine, dok se u hronici grada Forelija /Italija/ spominju 1422 godine, na prostorima Bosne i Hercegovine oficijalno se spominju početkom 16 vijeka kada im je Sultan paša Sulejman veličanstveni odobrio nastanjenje i obradjivanje dijela njegovog pašaluka uz plaćanje poreza.

Zbog neprihvatanja od strane starosjedilaca, bili su primorani mijenjati mjesto boravka što im epitet "nomadi" vezuje do današnjih dana. Ova situacija i danas je karakteristična za Rome koji se kroz literaturu i u narodu nazivaju Čergaši /čerga-kočija/.

Diskriminacija, netolerancija, masovna uništenja i progoni nad Romima, ovaj narod do današnjih dana, učinili su marginaliziranim i za većinu neprihvatljivim, nejednakopravnim i manje vrijednim ljudima na prostorima gdje god bi se pojavili.

Danas na pragu 21. Vijeka, Romi se nalaze ispod svih minimuma socijalnog, ekonomskog, obrazovnog i kulturnog razvoja civilizovanog čovjeka.

U Bosni i Hercegovini po zvaničnom popisu iz 1991. godine živi oko 9000 Roma, dok statistike romskih nevladinih organizacija govore da u BiH trenutno živi između 75.000-100.000 Roma. Ovi pokazatelji govore da su i u BiH prihvaćeni kao i svugdje drugo u Svijetu. Zbog straha socijalno-ekonomskog prosperiteta, Romi u BiH su se deklarirali kao tadašnji Jugosloveni, Muslimani, Srbi, Hrvati ili pak neopredjeljeni.

Tokom rata u BiH, dolazi do strahovitih pomjeranja Roma u smislu promjene boravišne adrese. Pretpostavke su da je u ovom periodu iz BiH emigriralo više od 1/3, a da je sa prostora Republike Srpske u Federaciju izbjeglo više od 85 % onih koji nisu mogli otići u druge zemlje.

Stambeno nezbrinuta lica su daleko najugroženija kategorija stanovništva u BiH, više od 70 % nemaju krov nad glavom, dok je ostvaren izuzetno nizak stepen povratka na prijeratna prebivališta.

Prinudjeni su na česte deložacije i promjene boravišne adrese što otežava obrazovanje djece kao i izradu zvaničnije socijalne karte i sl. Tokom ratnog perioda u Bosni i Hercegovini doslovno su romska naselja totalno uništena, na tim lokacijama sagradjena su stovarišta raznih kompanija, te lokacije proglašene su zaštitnim vodom i tampon zonama, te lokacije su uzurpirane od strane neromskog stanovništva ili se lokalne vlasti pozivaju na vlasništvo opštinskog zemljišta i slično.

Romska populacija u Bosni i Hercegovini ostvarila je najniži stepen rekonstrukcije porodičnih kuća i stanova, tako da su još uvijek obećane-ugovorene rekonstrukcije od strane Ministarstva za socijalni rad, politiku, raseljena lica i izbjeglice neispunjena. Nasuprot tome konstitutivnim narodima u ime povratka izgradjena su čitava naselja, koja prije rata nisu postojala na tim lokalitetima, pa u nekim slučajevima bez potrebnih građevinskih dozvola, urbanističkih saglasnosti i slično. Jedini svijetli primjer saradnje i zauzimanja lokalnih vlasti na rješavanju stambenog pitanja Roma je općina Centar u Sarajevu, uz čiju je pomoć implementirana donacija Holandske vlade na izgradnju 30 stanova za stanovnike naselja Gorica. Na žalost ovo je jedini primjer u Bosni i Hercegovini.

Takodje u pogledu obrazovanja na svim nivoima u periodu prije 1992. god. statistike govore da je oko 36,5 % romske djece bilo uključeno u proces obrazovanja dok u periodu poslije 1996. godine iznosi jedva 12,5 %. Tek nešto početkom 2003/2004. školske godine osjetan je porast upisa romske djece u osnovne i srednje škole, dok se na visokoškolsko obrazovanje upisalo 4-5 studenata, djeca zaposlenih ili ekonomsko sposobnih romskih porodica. Bilježimo jedan slučaj gdje je visokoškolskoj ustanovi, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice uputilo pismo podrške, nakon čega je upis izvršen.

Ovako loš odaziv i loša uključenost djece u proces obrazovanja je razlogom više negativnih komponenti počev od ličnih dokumenata/neregistrovanost djece u matične knjige rođenih, boravišno-stambenog problema, ekonomsko socijalnog /u prvom redu nezaposlenost roditelja, nemogućnost obezbijedjenja nastavnih udžbenika i pribora, obezbijedjenja učine/, do momenta diskriminacije nad romskom djecom u pojedinim sredinama. Treba biti objektivan i istaknuti da još uvijek u nekim od romskih porodica nema zainteresovanosti za redovnim i kontinuiranim procesom obrazovanja. Većina ženske djece završavaju samo 3-4 razreda osnovne škole.

Tek, kako smo napomenuli, u prošloj godini procenat upisa je porastao, zahvaljujući suradnji romskih NVO, Vijeća Roma BiH, Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH, Odjel za obrazovanje OSCE Misije za Bosnu i Hercegovinu, «Save the children» UK i drugih.

OSCE Misija za Bosnu i Hercegovinu u toku 2003. godine sprovela je niz aktivnosti u okviru reforme obrazovanja kao i aktivnosti na definisanju potreba Roma u procesu obrazovanja i drugih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. U sklopu ovih aktivnosti pored OSCE-ovih predstavnika Odjela za obrazovanje uključeni su bili svi predstavnici nacionalnih manjina u BiH /koji su organizovani/, institucije obrazovanja u BiH /ministarstva i škole/ kao i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, te druge NVO koje se bave pitanjem Roma. Izradjen je AKCIONI PLAN O OBRAZOVNIM POTREBAMA ROMA I DRUGIH PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA U BiH, čemu je prethodilo niz radionica. Ovaj Akcioni plan prezentiran je 17.02.2004. godine na sastanku Ministara za obrazovanje /entitetski i kantonalni ministri obrazovanja/. Prezentirani Plan akcije kao takav je potpisan od strane svih spomenutih Ministara sa prostora Bosne i Hercegovine, na ovaj način su se obavezali sva ministarstva obrazovanja i obrazovne institucije o sprovedbi i implementaciji pomenutog plana.

Po nekim statistikama u BiH do 1992. godine bilo je zaposleno oko 17 % Roma dok današnja zaposlenost u javnim službama /državnim firmama / neobuhvata niti 1 % romske populacije.

Socio-ekonomska slika ove populacije drastično je izmjenjena u negativnom pravcu, što zbog neaktivnosti kompanija i firmi, što zbog neregulisanosti statusa radnika, a najvećim dijelom zbog diskriminacije Roma u pogledu vraćanja na bivša radna mjesta kao i neravnopravan pristup javnim i drugim konkursima zapošljavanja Roma.

Većina radnika iz romske populacije u toku sukoba u Bosni i Hercegovini odazvali su se vojnoj obavezi da bi nakon prestanka sukoba bili spriječeni u povratku na radno mjesto. Takvi radnici nalaze se na «listama za čekanje», skroz otpušteni bez naknade o otpustu radnika i bez plaćenih doprinosa u pogledu priznavanja radnog staža. Na birou za zapošljavanje jedina stvar koju su neki od njih regulisali, radi se o mladim osobama, jeste zdravstvena knjižica.

O novozaposlenim radnicima iz populacije Roma netreba ni komentarisati, skoro da takvih u opšte i nema, jer su firme privatizirane, a samim tim mogućnost zapošljavanja Roma u njima jednostavno nepostoji. Veliki broj mladih sposobnih Roma zbog ovakve politike zapošljavanja napušta Zemlju.

Preko 85 % Roma je socijalno i zdravstveno nezbrinutih u dobi od 15-65 godina starosti, dok u ostalim starosnim kategorijama ovaj procenat je nešto niži. Katastrofalna statistika ovog segmenta dovodi to smrtnih slučajeva djece kojoj su bile uskraćene medicinske pomoći zbog toga što nisu imali zdravstvenu knjižicu ili na neki drugin način zdravstvenu zaštitu. Veliki broj Roma je u situaciji raseljenih i izbjeglih osoba, međutim zbog prijeratnih nereguliranih ličnih dokumenata, u velikom broju ima ih još uvijek, imovinsko-pravnih pitanja kod Roma, nikada nisu uspjeli regulisati status izbjeglog ili raseljenog lica, a samim tim nisu mogli regulisati bilo koji oblik zdravstvene zaštite. Putem prijave te ostvarenja zdravstvene zaštite preko Biroa za zapošljavanje nije moguće bez stalne boravišne adrese i slično. U okviru ovog problema uzroke treba tražiti i u nedefinisanosti Zakona za zdravstvenu zaštitu u pojedinim Kantonima ili u okviru drugih ustrojstava pojedinih Opština u Republici Srpskoj. Neke porodajne klinike nedostavljaju matičnim uredima izvještaje o porodu romkinje, jer romkinja nije platila porodjani boravak bolnici, tako da djeca ostaju neregistrovana u matičnim knjigama rodjenih.

Politički neorganizovani Romi do sada, sem jednog opštinskog Vijećnika, nisu imali svoje političke predstavnike na bilo kom nivou Vlasti u Bosni i Hercegovini što je po mišljenju NVO sektora još jedan od razlog ovakve situacije u kojoj se nalaze Romi u Bosni i Hercegovini.

Dejtonskim sporzumom i stvaranjem "Dejtonske Bosne i Hercegovine" donesen je Ustav Bosne i Hercegovine. "Bosna i Hercegovina konstituisana je od tri konstitutivna Naroda /Bošnjaka, Srba i Hrvata/ i ostalih gradjana koji žive u njoj"

Ovim Ustavom i Ustavima Entiteta /Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske/, nacionalne manjine svrstane su u red "Ostali" čime nije precizirano ko su ostali i u kom smislu su regulisana njihova prava i obaveze.

Bosna i Hercegovina je ratificirala Okvirnu konvenciju o zaštiti prava nacionalnih manjina, čime je preuzela obaveze na zaštiti prava nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini, samim tim i zaštiti prava Roma, kao najveće nacionalne manjine u BiH. Plod ove ratifikacije 01. Aprila 2003. godine usvojen je Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH. Tek ovim Zakonom pobliže se određuju prava i obaveze svih nacionalnih manjina, koje su uzgred rečeno u tekstu Zakona alfabetski pobrojane /njih sedamnaest/, o čemu će biti riječi u daljem tekstu. Uz napomenu da sve nacionalne manjine,

izuzev manjine Roma, u Bosni i Hercegovini imaju svoje ambasade i konzularna predstavništva.

Po zvaničnom popisu iz 1991. Godine u Bosni i Hercegovini živi oko 9000 Roma, što sigurno nije ni približno stvarnom broju romske populacije u BiH. Statistike romskih nevladinih organizacija /kojih trenutno ima oko 40 registrovanih/ bilježe da u BiH živi između 75-100.000 Roma. Ovakva razlika od oficijelnog popisa do stvarnog broja Roma jeste višegodišnja diskriminacija nad ovom populacijom i strah od deklarisanja.

Prilog ovoj tvrdnji jeste i činjenica da Romi u Bosni i Hercegovini nemaju svoje političke zastupnike na bilo kom nivou Vlasti, a niti su politički bili organizovani. Tek sredinom 2003 godine u Bosni i Hercegovini je registrovana Demokratska stranka Roma BiH, koja je prva i jedina u pogledu političkog organizovanja Roma.

Do sada su zabilježeni pojedinačni slučajevi gdje su Romi u BiH bili na kandidatskim listama lokalnih izbora u okviru nekih od neromskih političkih partija u BiH, ali nisu zapaženi rezultati u pogledu njihovog izbora, u većini slučajeva njihove kandidature su bile zbog zadovoljavanja forme "gradjanskog opredjeljenja" tih stranaka-političkih partija, koristeći ih kao instrument pridobijanja glasa romskih glasača.

Inače, Izborni Zakon u BiH nedaje mogućnost pripadnicima nacionalnih manjina da budu kandidovani i birani za "visoke funkcije", a samim tim i da budu kandidovani ili birani za Predsjednika države, jer se za ove funkcije mogu kandidovati samo predstavnici "konstitutivnih" naroda. Dokaz struktura Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH /broji 15 zastupnika iz reda konstitutivnih naroda po 5 članova/, te Predsjedništvo koje se sastoji od tri člana /po jedan iz reda konstitutivnih naroda/.

Najnoviji primjer, diskriminacije nad pripadnicima nacionalnih manjina u BiH, jeste izbor Ministra odbrane-obrane, gdje sem konstitutivnim pripadnicima nema pristupa za pripadnika nacionalne manjine, dok je služenje vojnog roka obaveza za sve bez izuzetka. Istini za volju, sve nacionalne manjine, izuzev nacionalne manjine Roma, su na ovaj ili onaj način zastupljene u strukturama vlasti, ali ne po osnovu Okvirne konvencije ili po osnovu Zakona o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina. Što se vidi po broju zaposlenih u javnim državnim institucijama.

Institucija Ombudsmana ustanovljena kao institucija zaštite ljudskih prava i sloboda, u pogledu zastupljenosti takodje je diskriminirajuća prema pripadnicima nacionalnih manjina, jer su i ovdje "rezervisana" mjesta samo za pripadnike konstitutivnih naroda /po jedan iz reda Bošnjaka, Srba i Hrvata/. Postoje relevantni pokazatelji o broju podnijetih zahtjeva-predmeta gdje se od ove institucije traži pravna pomoć i obim rješениh podnesaka, naročito podnesaka od strane romske manjine u pogledu imovinsko pravnih odnosa. Medjutim, nije rijedak slučaj da se mišljenja i preporuke ove institucije ignorišu od strane lokalnih vlasti, što samo po sebi govori o autoritetu ove institucije.

Od momenta ratifikacije Okvirne konvencije može se konstatovati sljedeće:

- primjena odnosno implementacija Okvirne konvencije u BiH je spora i nekonkretna
- primjena Okvirne konvencije do sada primjenjivala se prema većinskim Narodima koji su u Entiteima "imali osjećaj" manjina /na svu sreću novim amandmanima na Ustav BiH ovu privilegiju su izgubili/.
- primjena Okvirne konvencije kao i Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina uslovljava se Ustavima i Zakonima u Bosni i Hercegovini
- primjenu Okvirne konvencije i prezentaciju «ostvarenog» po tom pitanju Bosna i Hercegovina u međunarodnim krugovima, koristi kao paravan za ostvarenje «viših» ciljeva iznoseći međunarodnoj javnosti neistinitost

Ratifikaciju Okvirne konvencije i usvajanjem Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina, Romi u Bosni i Hercegovini, smatraju pozitivnim korakom u ostvarenju i zaštiti osnovnih ljudskih prava pripadnika nacionalnih manjina pa samim tim i pripadnika nacionalne manjine Roma, mada Zakon sam po sebi nedefiniše i neobezbjeđuje mogućnosti za rješavanje nekih pitanja.

Procedura javne rasprave prijedloga i nacрта ovog Zakona korištena je kao mogućnost za prikupljanje Izbornih glasova, naročito u predizbornim kampanjama, od strane svih predlagača, bilo ih je četiri /4/, Parlamentarna Skupština BiH, Predsjedavajući parlamentarne Skupštine kao zaseban predlagač, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH te grupa zastupnika iz HDZ-a.

Da je to tačno pokazuje činjenica da su, u toku javne rasprave prijedloga ovog Zakona bili učesnici i pripadnici nacionalnih manjina, a da su njihovi prijedlozi na izmjeni pojedinih amandmana ostali samo na nivou prijedloga, bez mogućnosti da budu uvršteni u Zakon i ako su ga predlagali oni zbog kojih se Zakon i stvarao. Naročito kada je riječ o participaciji i učešća u raspodjeli vlasti u BiH te uvođenja nastave na maternjem jeziku u nastavni program.

Tako po sadašnjem Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina, pripadnik bilo koje nacionalne manjine nemože ostvariti pravo na zastupljenost u participaciji raspodjele Vlasti u BiH, jer tu oblast bliže reguliše Izborni zakon u BiH, a koji opet pripadnike većinskih Naroda prepoznaje kao moguće kandidate ne više Entitetske i Državne funkcije što samo po sebi predstavlja diskriminaciju nad pripadnicima nacionalnih manjina u BiH. Proporcionalna zastupljenost u sveukupnom broju stanovništva bilo na lokalnom, bilo na entiteskom i državnom nivou neomogućava zastupljenost nacionalne manjine u raspodjeli vlasti jer po zvničnim statistikama nijedna od nacionalnih manjina nije u toj mjeri zastupljena da bi po tom osnovu participirala u raspodjeli vlasti, jer se Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, bazira na popisu stanovništva iz 1991. godine.

Jedina mogućnost je da na nivou Nacionalnih manjina bude delegiran jedan predstavnik što nacionalna manjina Roma neprihvata kao adekvatnu zastupljenost, zbog ranijeg iskustva gdje su takvi predstavnici-zastupnici

zastupali interese svoje nacionalne manjine. Primjer ovakvog zastupanja je bivši Predsjednik FBiH gospodin Ejup Ganić, koji se uzgred rećeno izjašnjavao kao pripadnik nacionalne manjine "Jugosloven" koja nije priznata-neegzistira u Zakonu o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina.

Prava koja nacionalnoj manjini pripadaju po osnovu Okvirne konvencije najčešće su koristili pripadnici većinskih–konstitutivnih naroda u sredinama gdje su u zastupljenosti ukupnog broja stanovništva bili u manjini. Na taj način konstitutivni-većinski narodi u BiH ostvarivali su prava i po pripadnosti većinskom narodu i po pripadnosti nacionalne manjine, dok su nacionalne manjine zbog kojih je Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina donijet, po tom osnovu bile uskraćene. Naprimjer, međunarodni krugovi /fondacije i donatori/ u cilju rješavanja manjinskih prava upućivali su sredstva u BiH, a koja bio onda koristili pripadnici većinskih naroda u statusu manjine u Entitetima ili su se pak izjašnjavali kao pripadnici nacionalnih manjina / mada po svim drugim obilježjima pripadaju većinskim narodima / kako bi i na taj način prigrabili zastupničko mjesto, i njegov glas bi uvijek bio na strani pripadnika iste konfesije.

Primjena Okvirne konvencije o zaštiti prava nacionalnih manjina redovno je uslovljena Ustavima, Izbornim Zakonima i drugim zakonskim aktima u Bosni i Hercegovini.

Dejtonski Ustav u BiH i Entitetima i Izborni Zakon, pitanja pripadnika nacionalnih manjina nedefinišu precizno, u većini slučajeva kaže se da će to ili ovo pitanje pobliže regulisati neki drugi zakon ili neka druga odluka, onda se dovodi u pitanje implementacija Okvirne konvencije jer u Bosni i Hercegovini i pored 3000 važećih Zakona nedostaje skoro toliko onih koji preciznije određuje neke segmente ili određenu materiju..

Nastojanja Bosne i Hercegovine za integracijom u Evropska kretanja uslovljena su zaštitom ljudski prava i sloboda, a kao demokratske korake u tom pravcu prikazuju se Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina, a u slučaju Roma to je i Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH.

Naime, Romi u Bosni i Hercegovini su konstituisali Vijeće Roma BiH kao predstavničko savjetodavno tijelo Roma. Kroz rad Vijeća Roma formiran je i Odbor za Rome pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine koji je savjetodavnog karaktera.

Ovaj odbor imenovan je rješenjem Vijeća ministara BiH sa mandatom od četiri /4/ godine, što pretpostavlja i finansiranje rada ovog Odbora. Strukturu Odbora čine članovi Vijeća Roma /devet predstavnika/ i predstavnici resornih ministarstava sa nivoa Entiteta po tri /3/ i Državnog nivoa tri /3/ predstavnika.

Okvirni plan i program rada Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH za period 2002-2006, prezentiran je Vijeću ministara BiH i kao takav i usvojen. Medjutim do sada, i ako je prošlo više od 18 mjeseci, Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH nije uvršten u Državni budjet. Rebalansom budjeta 2003. godine izdvojeno je 30.000 KM kao refundacija putnih troškova, prijevod i štampnje

dokumenata/Zakon o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina štampan na tri domaća jezika, engleskom i romskom jeziku/ organizovanja fudbalske utakmice između romskih reprezentacija BiH i Madjarske, te pokrivanje putnih troškova u 2002.godini. Slična stvar oko finansiranja je i sa Vijećem Roma Bosne i Hercegovine, koje je formirano 11.11.2001. godine, a do danas jedina finansijska sredstva omogućena su kod fondacije Soroš /održavanje Skupštine nevladinih organizacija, pokrivanje putnih troškova članovima Vijeća prilikom sastanaka /pet sastanaka u 2003. godini sa troškovima za ručak, te opremanje kancelarije Vijeća krajem 2003. godine/. Prilikom formiranja Vijeća Roma data su obećanja za finansiranje i uvrštavanjem u budžet kao partnera u rješavanju problema Roma u Bosni i Hercegovini.

Ova dva tijela, domaće vlasti prikazuju međunarodnim institucijama kao čin implementacije Okvirne konvencije / sloboda organizovanja i udruživanja građana /, dok u stvarnom društveno-političkom životu nepoklanjaju pažnju niti zainteresovanost sprovedbe Okvirne konvencije o zaštiti prava nacionalnih manjina, a niti se očituje implementacija Zakona o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina /istina pravosnažan postao maja 2003. godine/. Za sada jedino ministarstvo koje pridaje značaj ovim tijelima i prhvata partnersku ulogu Vijeća Roma i Odbora za Rome jeste Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

Vlasti svih nivoa u Bosni i Hercegovini takodje nepokazuju volju za ostvarenjem saradnje sa romskim lokalnim zajednicama, a uz to niti bilo koje tijelo od ova dva /Vijeće Roma i Odbor za Rome pri Vijeću ministara/ neprihvataju kao partnera u ostvarenju i zaštiti ljudskih prava i sloboda nacionalne manjine Roma u Bosni i Hercegovini. Iskustva govore da u nekim drugim Zemljama u regionu, ova tijela ili slična su finansirana od strane Države i njenih ministarstava, u nekim čak formirani posebni fondovi za finansiranje projekata Roma i romskih nevladinih organizacija.

Mediji i sredstva informisanja u Bosni i Hercegovini /govorimo o državnim i entitetskim javnim servisima/ kao da nisu ni čuli za Okvirnu konvenciju o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Niti jedan od njih do sada nisu obezbijдили bilo kakav termin u svojim programskim šemama koji bi uključivali izvještavanje na jezicima manjina bilo u političkom bilo u kulturnom domenu. Javni servisi informisanja su najbolji pokazatelji poštivanja ljudskih prava nacionalnih manjina u BiH te implementacije Okvirne konvencije o zaštiti prava nacionalnih manjina, jer su isti još uvijek u rukama konstitutivnih naroda, a koji opet participiraju u raspodjeli vlasti na svim nivoima. Naravno, obaveza plaćanja radio i tv preplate neisključuje nikoga.

Za razliku od entitetskih i državnih javnih servisa privatne radio i tv stanice, na području Grada Sarajeva, pripadnicima nacionalnih manjina /Romima/ ustupili su termine na maternjem jeziku, gdje prednjači «studentski IFM» radio sa terminima za sve zainteresovane nacionalne manjine, kao radio i tv «Alfa» u Sarajevu te «ASK radio» Ilidža.

Kada govorimo o pisanim medijima treba istaći da su objektivni onoliko koliko im "politički ljudi" koji ih vode i dopuste. Činjenica koja je izražena nego ikada

do sada jeste ta da se uz ime osobe o kojoj je riječ dodaje i njegova nacionalna pripadnost, pogotovo ako je riječ o osobi koja se "ogriješila o zakon", međutim kada neki pripadnik drugog naroda učini dobro djelo onda se nacionalna pripadnost ne spominje. Na ovakav način mediji u Bosni i Hercegovini stvaraju netrpeljivost, netolerantnost i mržnju jednih prema drugim i obratno. Ako Rom učini nekakav prekršaj ili se kako rekosmo ogriješi o zakon onda se obavezno ističe ta nacionalna pripadnost, ili pak u Federaciji BiH se ističe srpska odnosno u Republici Srpskoj bošnjačka nacionalna pripadnost. Međutim u oba Entite uz pripadnika romske nacionalne pripadnosti obavezno se to i naglašava u negativnom kontekstu. Konstatacija je da u BiH postoje nacionalna glasila i mediji koji će se novinarskom poslu okrenuti kada sa političke scene odu nacionalističke političke partije, koje na žalost svih građana Bosne i Hercegovine još uvijek su na vlasti.

Bosna i Hercegovina još dugo neće biti ta u kojoj se ljudska prava i slobode neograničavaju i neosporavaju, još dugo će na ovim prostorima vladati diskriminacija, nacionalna netrpeljivost i mržnja, korupcija i kriminal iza koji nerijetko stoje vodeći ljudi čelnici državnih i entiteskih vlasti što neisključuje i čelnike nižih lokalnih samouprava.

Za očekivati je da međunarodna javnost i institucije, vladine i nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda preduzmu korake u kojim bi se Bosna i Hercegovina okrenula čovjeku kao ovozemaljskoj vrijednosti kvaliteta i sposobnosti, kvalitetu uvažavanja i tolerancije bez obzira na njegovu boju kože, bez obzira na rasnu i nacionalnu pripadnost, čovjeku bez obzira na njegovu političku pripadnost ili nepripadnost, što u Bosni i Hercegovini još dugo neće biti sporedna stvar.

Jednostavno rečeno Bosna i Hercegovina još nije država koja ima izgradjen nivo svijesti ka priključenju evropskim inetgracijama, nivo svijesti civilizacijskih odnosa u društvu gdje jedni druge uvažavaju kao čovjeka ravnog sebi.

IV

Stajlište Vijeća ministara Bosne i Hercegovini o primjedbama i prijedlozima udruženja nacionalnih manjina, te Vijeća Roma i predstavnika nacionalnih manjina

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine a u okviru nje i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH podsjeća da se obavezelo da će konkretnim mjerama kontinuirano raditi na zaštiti i promicanju zaštite nacionalnih manjina, te rješavati zaostala otvorena pitnja s kojima se suočavaju nacionalne manjine, kao i ustrajati na potpunoj primjeni i implementaciji Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine. Svjesni smo činjenice da je implementacija ovog Zakona kao i izvršenje Okvirne konvencije za zaštitu

nacionalnih manjina veoma otežano prvenstveno zbog nedostatak pouzdanih podataka. Zadnji opšti popis stanovništva je napravljen 1991. godine, tj. prije rata, i njegovi rezultati više ni izbliza ne pokazuju sadašnje demografsko stanje u zemlji. Evidentna je potrebna za novim popisom u zemlji, posebno sa aspekta nacionalnih manjina. Istovremeno, popis iz 1991. godine je dokaz o postojanju jezičkih, etničkih i kulturnih različitosti koje su karakterizirale Bosnu i Hercegovinu desetljećima.

U Ustavu Bosne i Hercegovine (koji još nije doživio izmjene), u Aneksu 4. Opšteg okvirnog sporazuma o miru u BiH, potpisanog 14. decembra 1995 godine, poznatijeg kao Dejtonski mirovni sporazum, još uvijek nacionalne manjine se eksplicite ne spominju. Međutim, pitanje o nacionalnim manjinama, u političkom životu Bosne i Hercegovine i cjelokupnoj daljoj zakonskoj i pravnoj legislativi shvatano je i tumačeno kao i ustavno poimanje "ostalih". Formulacija "ostalih" nalazi se još uvijek u preambuli Ustava BiH u kojem se kao konstitutivni narodi, nosioci ustavnosti u organizovanju postdejtonske bosanskohercegovačke državnosti navode Bošnjaci, Hrvati i Srbi. Naime, i umjesto termina "nacionalne manjine" i njihovog nabiranja u Ustavu BiH upotrebljen je termin "ostali", ostavljajući zakonskoj regulativi da u skladu sa objektivnim kriterijima odredi koje su to nacionalne manjine koje žive u Bosni i Hercegovini, odredi način njihove identifikacije i mjere koje će BiH preduzeti, kao svoju obavezu u zaštiti i afirmaciji prava nacionalnih manjina.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" 12/03) stupio je na snagu 6. maja 2003. godine. Prelaznim i završnim odredbama ovog Zakona propisano je da će Republika Srpska i Federacija BiH donijeti svoje zakone i uskladiti propise o pravima nacionalnih manjina sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona. Republika Srpska je u decembru 2004. godine donijela Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina RS ("Službeni glasnik RS" br. 2/05) a pred Parlamentom Federacije BiH nalazi se u raspravi Nacrt Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina F BiH.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine je moćno sredstvo i snažno oružje u rukama nacionalnih manjina i u velikoj mjeri od njih, od njihovih predstavnika, NVO, udruženja i ustanova zavisi, ne samo sadržaj i kvalitet provođenja ovog zakona, nego i sudbina nacionalnih manjina, njihova prava i slobode, kao i ravnopravnost u odnosu na druge građane BiH. Ali da sve to ne bi zavisilo samo ili prvenstveno od organizovanosti nacionalnih manjina od osposobljenosti njihovih predstavnika ili podrške međunarodnih institucija i organizacija, zakonodavac se pobrinuo tako što je na "leđa vlasti u BiH" u entitetima, kantonima, gradovima i opštinama ostavio zaista veliki teret u liku obaveza i odgovornosti kako za samu implementaciju ovog zakona, tako i za ispunjavanje ostalih normi koje propisuju i sankcionišu prava pripadnika nacionalnih manjina kao pojedincima, ali i njima samim kao kolektivitetima. Pri tome zakonodavac se u propisivanju normi uvelik rukovodio i koristi "rješenjima" i standardima koji su veće dati u Okvirnoj konvenciji za zaštitu

nacionalnih manjina Vijeća Evrope, koju je BiH prihvatila i ratifikovala, odnosno koja je dio pravnog sistema u BiH od dana potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH (skraćeno: Dejtonski mirovni sporazum ili na engleskom: DPA), tj. kad je "ušla" u Ustav BiH kao jedan od međunarodnih ugovora, konvencija i instrumenata o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u BiH. Zakonodavac se rukovodio evropskim standardima i kad su posrijedi sadržinske odredbe pojedinih članova Zakona, prvenstveno one u kojima se normiraju obaveze i odgovornosti organa vlasti. Uostalom, nije slučajno normirano (član 2. Zakona) da je zaštita prava pripadnika nacionalnih manjina dio međunarodne zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tom pogledu Zakon nadilazi imperativne Okvirne konvencije, tj. propisuje i garantuje veća prava, šire slobode i privilegije nacionalnim manjinama, dok se vlastima, istovremeno, nameću više obaveza i traži odgovornosti za realizovanje datih prava. Naravno, zakoni na nivou entiteta i ostali propisi (kad budu doneseni) na drugim, nižim institucijama vlasti u BiH će dodatno i još detaljnije konkretizovati norme koje se odnose na prava manjinskih zajednica i način njihovog ispunjavanja. U svakom slučaju, nakon što je usvojen ovaj Zakon i nakon što se sa njim usklađeni zakoni donesu u BiH, entitetima, vlasti u BiH neće se više amnestirati i za nečinjenje ili pak nedovoljno činjenje u cilju zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina u svim segmentima života nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina preferiše i propisuje također kao obavezu organa vlasti u BiH, entitetima, kantonima, gradovima i opštinama dalju afirmaciju i ex officio, institucionalnu zaštitu individualnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina, njihovu daljnu nacionalnu i građansku emancipaciju, integraciju u sve normalne i legalne društvene procese, odnose i tokove, bez diskriminacije i istorijsku koegzistenciju, saživota sa pripadnicima i zajednicama konstitutivnih, većinskih naroda u BiH a ne asimilaciju. Šta više, asimilacija je zakonom zabranjena, izuzev u slučajevima kad sam pripadnik nacionalne manjine to zahtjeva, odnosno kad ne traži da se drugi prema njemu ophode-odnose kao prema pripadniku nacionalne manjine.

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je 05.10.2005. godine usvojio predloženi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, nakon što ga je prethodno usvojio Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH koji je objavljen u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", broj 76/05 od 31.10.2005. godine. Do usvajanja ovih izmjena i dopuna je došlo nakon provedene javne rasprave, te organiziranje velikog broja javnih sastanaka i "okruglih stolova" u oba BiH entiteta, predstavnika nacionalnih manjina u BiH, nevladinih organizacija i predstavnika vlasti na svim razinama u kome je došlo do kvalitetnijih prijedloga u više oblasti života i rada manjina u Bosni i Hercegovini i što je vrlo važno, definisan je jasan zakonski rok od 60 dana, za konstituiranje Vijeća nacionalnih manjina pri Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine.

Parlamentarna skupština BiH usvojila je i objavila u maju 2006. godine Odluku o osnivanju Vijeća za nacionalne manjine Bosne i Hercegovini pri Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj: 38./2006.).

U toku je završna faza konstituisanja Vijeća za nacionalne manjine pri Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, na čemu zajednički rade Komisija za ljudska prava, imigraciju, izbjeglice i azil Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Formiranjem Vijeća za nacionalne manjine BiH ostvariti će se bolji uslovi za sustavno ostvarivanje prava nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Ti zakoni su doneseni dogovorom i konzensusom stranaka u Bosansko-hercegovačkom parlamentu, te je time obezbjeđena i politička volja za njihovo provođenje i implemetaciju.

Miniistarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa Odborom za Rome Bosne i Hercegovine pripremlilo je dokument "Strategija BiH za rješavanja problema Roma". Nakon višemjesečnog iscrpnog razmatranja ovog dokumenta u entitetskim i kantonalnim vladama, konsultacije sa nevladinim romskim i drugim organizacijama koja se bave pitanjima manjina Strategiju je usvojilo Vijeće Ministara BiH i objavilo u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine" broj 67/05 od 27.09.2005. godine. Usvajanje ovog dokumenta predstavlja usvajanje 15. posebnih programa aktivnosti iz različitih oblasti života koja će uticati na izmjenu i poboljšanje ukupnog socijalnog položaja romske populacije u BiH (obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje, zdravstvena i socijalna zaštita, popis stanovništva i drugo). Do izrade i usvajanja "Strategije Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma", nije bilo u Bosni i Hercegovini ili jednom od njenih entiteta ozbiljnijeg i sveobuhvatnijeg dokumenta u kojem se tretira problema Roma u BiH, traga i predlažu rješenja za njihovo artikulisanja i prevazilaženje. Te karakteristike, dimenzije i domet nemaju ni Okvirni program rada Odbora za Rome iz 2002. godine, ni Platforma za formiranje i djelovanje Vijeće Roma BiH, kao krovne asocijacije romskih nevladinih organizacija u BiH. U tom cilju sadržj ovog dokumenta pisan namjenski i ciljano – kao inventura problema sa kojim se suočava romska populacija danas i ovdje i kao podsticaj, norma i uputstvo organima vlasti i drugim subjektima da identifikuju probleme, odrede mjere i aktivnosti kako bi se oni ne samo artikulisali nego i otklonili, odnosno obezbijedila jedan normalna integracija Roma u bosanskohercegovačko društvo, sa svim njegovim specificnostima i izazovima.

Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH i pored toga što je objavljena, kao dokument vlasti BiH, u "Službenom glasnik BiH", broj 67. od 27. septembra 2005. godine, donijeo je Zaključak da ona bude štampana i u formi brošure i da se osim na jezicima u službenoj upotrebi u BiH (srpskom, bosanskom i hrvatskom) prevede i objavi i na englesko i romskom jeziku.

Ministarstvo očekuje da kroz aktivnosti sa entitetskim vlastima, NVO i uz podršku međunarodne zajednice i institucija kao što su Evropska komisija, UNHCR, OSCE, UNICEF, Vijeće Evrope, Švedska međunarodan agencija za razvoj i koperaciji (SIDA) – Švedsak, World Vision, Svjetska banka i drugih, izradi tri akciona plan za implementaciju ove Strategije iz oblasti zapošljavanja, stambene problematike i zdravstva. Naša obaveza, svih zajedno na svim razinama vlasti (država, entiteti, kanton i lokalne vlasti) sastoji se u tome da svako u domenu svoje nadležnosti i odgovornosti izvrši obavezu u njenoj implementaciji. Izrada tri kvalitetna akciona plana zajedno sa veće postojećim Akcionim planom o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih manjina u Bosni i Hercegovini značio bi daljnju konkretizaciju potreba Romske nacionalne manjine u BiH na terenu i u svakodnevnom životu i omogućio Bosni i Hercegovini priključenje i apliciranje u program Dekade Roma 2005. – 2015. godina.

Nastavljeno je širenje mreže nevladinih organizacije nacionalnih manjina, a posebno Roma, i njihovo umrežavanje na nivou Bosne i Hercegovine.

Vijeće Roma Bosne i Hercegovine je 27. i 28. juna 2006. godine sazvalo i organizovalo u Banja Luci "Skupštinu romskih nevladinih organizacije". Učesnici u Skupštini su bili predstavnici romskih nevladinih organizacija i udruženja iz cijele Bosne i Hercegovine. Na ovoj Skupštini izabran je novi saziv Vijeća Roma BiH. Članice Vijeća Roma BiH su lokalne romske navladine organizacije koje su učestvovala na Osnivačkoj skupštini kao i one koje su potpisale deklaraciju/pristupnicu, koje poštuju i štite interese Vijeća Roma BiH. Odluku o imenovanju novih članova Vijeća donose organi Vijeća: Skupština i Upravni odbor. Upravni odbor Vijeća Roma BiH ima 9 članova. Izabani članovi Vijeća obavezni su i dužni da brane i štite interes romske populacije, zastupaju i brane interes članova organizacije osnivača Vijeća, na svim nivoima, ukoliko ti interesi nisu u suprotnosti sa Ustavom BiH i zakonima BiH.

Intenzivno se radi i na implementaciji i realizaciji "Plana akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini", donesenog februara 2004. godine. U novoj školskoj 2005./2006. godini, došlo je do upisa većine pripadnika Roma kao i svih pripadnika ostalih nacionalnih manjina na svim razinama u školama i univerzitetima (često i po principu pozitivne diskriminacije). Zavisno od mogućnosti općina, kantona i entiteta dodijeljen im je školski pribor, udžbenici i materijalna pomoć za topli obrok i prevoz.

Značajniji sastanci, konferencije i edukacije koji su kao temu ili subjekt imali nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, a posebno Rome:

1.Seminar o implementaciji Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, a uz

finansijsku podršku Vijeća Evrope, održanog u Sarajevu, 05. i 06. decembra 2005. godine;

2. Konferencija o implementaciji Plana akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH, a uz finansijsku podršku OSCE Misije za BiH, održanog u Vogošći, 05. jula 2005. godine;

3. Seminar o zadovoljavanju obrazovnih potreba Roma u organizaciji Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, održanog u Banja Luci, 22. novembra 2005. godine;

4. Završetak tronedelnog projekata "Edukacija Roma za suradnike i novinare na radiju", zaključno sa 16. novembrom 2005. godine.

5. Konferencija o izradi akcionih planova za implementaciju "Strategije BiH za rješavanje problema Roma" u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, UNHCR BiH i Vijeća Evrope - Strasbourg, održanog u Mostaru, 19.-20. juna 2006. godine;

6. Vijeće Roma Bosne i Hercegovine sazvalo je i organizovalo u Banja Luci "Skupštinu romskih nevladinih organizacije i udruženja", 27. i 28. juna 2006. godine.

7. U saradnji sa Vijećem Evrope organizovan je od 04. do 06 decembra 2006. godine u Sarajevu, trening o monitoringu i evaluacionim tehnikama u okviru projekata "Jednaka prava i tretman Roma u Jugoistočnoj Evropi

U jesen 2006. godine sastanak vezan za kampanju "Dosta" Vijeća Evrope.

9. Okrugli sto pod nazivom "Romi u BiH društvu: prevođenje politike u praksu" održane u Sarajevu, 11. aprila 2007. godine i druge.

Na osnovu svega smatramo da je položaj nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini poboljšava započetim, političkim, upravnim i društvenim promjenama koje se u Bosni i Hercegovini događaju u prošle par godina. To je postignuto i time što se u novim zakonskim i političkim uvjetima veću odgovornosti za svoj položaj imaju i nacionalne manjine. U tom smislu, pored odgovarajući zadaća na poboljšanju nekih zakonskih propisa kao i na provedbi zakona što reguliraju položaj nacionalnih manjina, a koje imaju tijela državne vlasti i tijela lokalne i regionalne samouprave, potrebno je definirati zajedničke osnove za društvenu akciju vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, te manjinskih organizacija za jačanje položaja nacionalnih manjina u budućnosti.

To bi trebalo biti, prije svega, aktivnosti na jačanju uloge vijeća i predstavnika nacionalnih manjina te nevladinih organizacija, kao i njihove veće uključenosti u rad tijela državne vlasti na državnoj, etitskoj, kantonalnoj i lokalnim razinama.

Važne su zajedničke akcije udruženja nacionalnih manjina, njihova međusobna saradnja i saradnja sa nevladinim organizacijama za zaštitu ljudskih prava u promovisanju demokracije i civilnog društva. U Bosni i Hercegovini je neophodno, više nego do sada, poduzimanj aktivnosti usmjerni prema javnosti u cilju eliminiranja postojećih stereotipa o nacionalnim manjinama.

Poduzimanje aktivnosti potrebno je na izgradnji političke kulture i podizanju razine tolerancije, kao bi se moglo bez nacionalnih strasti i euforija raspravljati o svim osjetljivim pitanjima života u multietničkom i multikulturnom društvu. U tom kontekstu neophodno je u sklopu reforme obrazovanja inkorporiranje principa multikulturalnosti i multietničnosti u sve aspekte školske aktivnosti.

Donošenjem Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH formalno je proširena mogućnost ostvarivanja prava nacionalnih manjina, a posebno nakon donošenja adekvatnog provedbenog zakonodavstva i potvrđivanja osnovnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu nacionalnih manjina. U tome, posebno mjesto zauzimaju Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima.

Sadašnja ukupna politička i socijalna situacija u Bosni i Hercegovini, djelovanjem ovog saziva Vijeća ministara BiH na čelu sa gospodinom Nikolom Špirićem, sve je povoljnija za ostvarivanje prava nacionalnih manjina u BiH. Svjesni smo još uvijek toga da položaj nacionalnih manjina u BiH a posebno Romske manjine u BiH kao i u većini zemalja u regiji nije dobar. i adekvatan. Međutim, mislimo da se u posljednje vrijeme ulažu naponi na unapređenju i poboljšanju tog položaja. U tom kontekstu se dosta radi na mogućnosti vrlo aktuelnog problema vezanog za povratak izbjeglih i raseljenih osoba i rješavanja njihovih statusnih pitanja kao i pitanja održivog povratka. Za očekivat je da će se i približavanjem Bosne i Hercegovine u pravcu evropski integracija i svih pozitivnih strana koje taj proces nosi sa sobom, dodatno poboljšati uslovi za ostvarivanja prava nacionalnih manjina.

Na kraju izražavamo zadovoljstvo dobrom saradnjom sa Savjetodavnim komitetom Vijeća Evrope, te njihovoj nesebičnoj pomoći i servisu, te poboljšanju postignutom na sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina od podnošenja prvog državnog Izvještaja do sada, pa smatramo da će se i u narednom periodu održati ova tendencija odnosno brže, konkretnije i bolje implementirati sve zakonske odredbe koje se odnose na prava, slobode i položaj nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, te rješavanjem i realizacijom postojećih i dolazećih pitanja, Bosna i Hercegovina dostići najviše standarde u zaštiti nacionalnih manjina.

PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA

1. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine prihvata Drugi izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina,

2. Drugi izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina će se dostaviti na razmatranje Savjetodavnom Komitetu Vijeća Evrope u Strasbourgu.